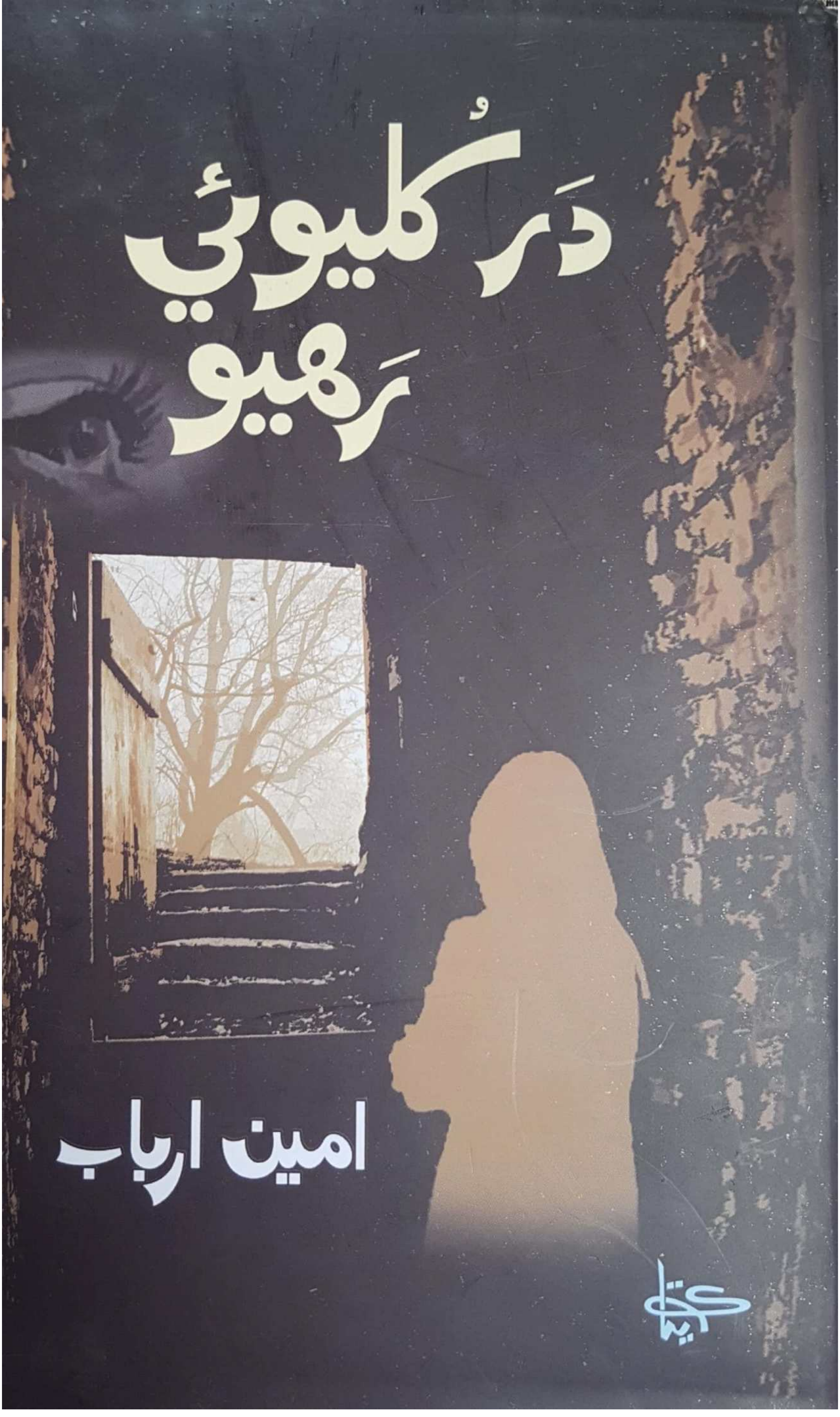

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

دَر کُليوئي رهيو

[ريڊيائي افسانا]

امين ارباب

SHER ALI CHANDIO
CHANDIA GOTH QASIMABAD
SINDH

ڪويتا پبليڪيشن
حيدرآباد - 2017ع

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڪويتا پبليڪيشن جو ڪتاب نمبر_14

ڪتاب جو نالو: **دَر کُليوئي رهيو**

موضوع: ريڊيائي افسانا

ليکڪ: اڪبر سومرو

پهريون ڇاپو: 2006

ٻيو ڇاپو: © 2017ع

ٽائيٽل ڊزائين: ڪپتان ابڙو

ڪمپوزنگ ۽ ڇپائيندڙ: ڪويتا پبليڪيشن، 9-ربي چيمبر،
حيدرچوڪ، حيدرآباد، سنڌ. فون: 2728541_022

ڇپيندڙ: انٽيل ڪميونيڪيشنز حيدرآباد، سنڌ

[redacted]

استاڪسٽ:

حيدرآباد: ڪويتا بُڪ شاپ، ذوالفقار بُڪ ڊپو، لياقت پنهور بُڪ اسٽال، سنڌيڪا بُڪ هائوس، فڪشن هائوس، سنڌي ادبي بورڊ بُڪ اسٽال، سنڌي لئنگئيج اٿارٽي بُڪ اسٽال، فرينڊس بُڪ پوائنٽ، ڊفينس پلازه، ڪاشف بُڪ ڊپو حيدرچوڪ، ڪنگ پن بُڪ شاپ - پريس ڪلب
ڪراچي: ايس. اي بُوڪ ڪارنر (اردو بازار)، رائل بُڪ هائوس، توڪل اڪيڊمي اردو بازار، ثقافت ڪاتو بُڪ شاپ، ڪاٺياواڙ بُڪ اسٽور
نئون نياپو ڪتاب گهر، سچل ڳوٺ **نوابشاهه:** سليمان برادرز بُڪ اسٽال، مسجد روڊ (03123637001)
عمرڪوٽ: العزيز بُڪ ڊيپو ٿر ڪتاب گهر، **ڪپرو:** مهراڻ ڪتاب گهر 0235879713، **ڀٽ شاهه:** شاهه لطيف بوڪ اسٽال، درگاهه ڀٽ شاهه،
سکر: عزيز ڪتاب گهر، الفتح نيوز ايجنسي، ماءِ پبليڪيشن بُڪ اسٽال، **شڪارپور:** گل ڪتاب گهر، وسيم ڪتاب گهر
خيرپورميرس: تهذيب نيوز ايجنسي، نيشنل بُڪ اسٽال، **ميرپور ماٿيلو:** هائوس آف ناولٽي،
لاڙڪاڻو: رابيل ڪتاب گهر **ميهڙ:** ساحر ڪتاب گهر (ڪوندي) 03468948535، **دادو:** ممتاز بُڪ ڊيپو
سانگهڙ: المهراڻ ادبي ڪتاب گهر، **بدين:** مرچو مل بُڪ ڊيپو محمد هاشم بُڪ اسٽال - پريس ڪلب
مٺي: ٿر ڪتاب گهر، **سجاول:** سنڌ ڪتاب گهر، **ڏگهڙي:** اڪرام بُڪ ڊپو (03442930628)
اسلام آباد: سعيد بُڪ بئنڪ.

ISBN: 978-969-9329-73-9

DAR KHULIYOEE RAHYO

[Radio Fiction]

By Amin Arbab

First Edition: 2006
Second Edition: © 2017
Title design: Kaptan Abro
Composing & Printed by: Intel Communications,
Hyderchowk, Hyderabad.
Published by: Kavita Publication, 9-Rabi Chamber,
Court Road, Hyderchowk, Hyderabad-Sindh.
Tel: +92 22-2728541
www.kavitapublications.com
email: mlmintel@yahoo.com
Price: [redacted]

300

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

اُنهن

آهُن ۽ دانهن

جي نالي

جيڪي ست آسمان پهچڻ کان پهرين ئي
وچ پولارن جي نذر ٿي ويون!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

SHER ALI CHANDIO
CHANDIA GOTH QASIMABAD
SINDH

سٽاءُ

اداري پاران	موهن مدهوش	7
جذبن ۽ احساسن سان پرپور ڪهاڻيون	عبدالقادر جوڻيجو	9
امين جا آدرشي ڪردار	ريتا شهاڻي	11
مهاڳ	نصير مرزا	14
اچا تہ گهاءَ تاءُ ۾	امين ارباب	24

ريڊيائي افسانا 27

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

• اداري پاران

ريڊيو جي دنيا ۾ جن نالن جو ذڪر ڪجي ٿو انهن ۾ جيڪي نالا اکين اڳيان اچن ٿا، تن ۾ نصير مرزا جو نالو سرفهرست اچي ٿو جيڪو پنهنجي منفرد ۽ دل لُڀائيندڙ آواز سان ٻڌندڙن کي لطف اندوز ڪريو ڇڏي. اهڙيءَ طرح امين ارباب جو نالو بہ ڪنهن کان ڳجهو نہ آهي، جنهن جي هٿن ۾ هر هفتي ٻڌندڙن جا سوين خط نظر ايندا آهن. ۽ ائين ئي هن ٻڌندڙن جي وچ ۾ communication gape رکيو ئي ناهي.

اجا ڪالهہ جي تہ ڳالهہ هئي جڏهن سندس شاعريءَ ۽ نثر جو گڏيل ڪتاب ”ڌرتي منهنجي سَرتي“ پڌرو ٿيو هو ۽ ڪجهہ ئي عرصي ۾ مارڪيٽ مان غائب ٿي ويو. ان مان اندازو لڳائي سگهجي ٿو تہ امين ارباب جي پڙهندڙ ۽ ٻڌندڙن جو حلقو ڪيترو وسيع آهي.

امين ارباب جو ريڊيائي افسانن نما ڪهاڻين تي ٻڌل مجموعو ”در ڪليو ئي رهيو“ توهان جي هٿن ۾ آهي. جنهن ۾ توهان کي وڇوڙي جو درد، ورهاڱي جو درد، پريميڪا سان دل جي وارتالاب کان وٺي ڦاروَن جهڙي چشڪيدار گفتگو نظر ايندي.

اميد ڪجي ٿي تہ امين ارباب جو هيءُ مجموعو بہ پرپور موٽ ماڻيندو جنهن ۾ سنڌ جي مهان ڊرامہ نگار محترم عبدالقادر جوڻيجي پنهنجن ويچارن کان آگاهہ ڪيو آهي. ان سان گڏوگڏ نصير مرزا پڻ، مهاڳ لکي خوب نڀاهيو اٿس. ان کان سواءِ خاص طور تي هند جي نامور ليکڪا ريتا شهاڻي بہ ليکڪ جي تخليق تي خوب عڪس چٽيو اٿس، جيڪا پڙهندڙن لاءِ باعث دلچسپي پيدا ڪندو.

قلم تازو: پڙهندڙن ۽ سنڌ جي ڪُنڊ ڪُڙڇ کان نياپن، فرمائش ۽ استاڪسٽن کان ”در کُليو ئي رهيو“ جي بار بار بيحد اصرار تي هي ٻيو ڇاپو يقينن توهان جي ادبي اُڃ اُجهائي سگهندو.

— موهن مدهوش

حيدرآباد،
15 _ آڪٽوبر 2017

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

• جذبن سان ڀرپور احساس

(ڀهريون ڇاپو)

جي امين ارباب جي پُڇا ڪر تہ راڄ ڀاڳ ۾ سنگت ساٿ هوندي ڪري بہ سنڌس ڏس ڏکڻ پاسي پوندو تہ خود همراه اُتر پاسي ڪٿي گم هوندو پر جي ڳولين تہ بہ انڊ ۾ رهٽو پوندو جو هي آ يار ڪڏهن ٽر جي ڪنهن پٽ تي، تہ ڪڏهن حيدرآباد جي ڪنهن فليٽ جي ڪنهن ڪنڌ ۾، تہ ڪڏهن وري ڪراچيءَ جي ڪنهن روڊ تي هٽڻ جي ڪري ڪٿي بہ هٿ نہ هوندو. پر يلا جي پارَ هلي اچي ملي بہ سهي تہ هوا جي جهوٽي وانگر ايندو ۽ هوا جي جهوٽي وانگر هليو ويندو. جي ڪيس چئو تہ ويهہ تہ بيٺي بيٺي چوندو ”جي اوهان جو حڪم هجي تہ حاضر آهيان“ ايترو ٻڌڻ ڪانپوءِ اوهان جيستائين ڪيس ويهڻ جو حڪم ڏيو ئي ڏيو تنهن کان اڳ امين ارباب اوهان جي اکين اڳيان غائب ٿي چُڪو هوندو پر تنهن هوندي بہ ڏاڍ مڙسي ڪندي، ڪيس ٻانهن مان جهلي ويهاري ڇڏيو تہ پوءِ ڳالهائڻ اوهان جو ڪم هوندو ٻڌڻ امين ارباب جو ڪم هوندو. مجال آهي جو بہ اکر ڪُڇي وڃهي. يلا جي غور سان ڏس تہ ڏسندو ئي رهجي وڃ: سنڌس خاموشيءَ ۽ شرما شرميءَ جي پويان اوهان کي ڪيئن راز نظر ايندا. ۽ هو اُٿڻ کان پوءِ ۽ هليو وڃڻ ڪانپوءِ پنهنجي شخصيت جون ڪيئن خوبصورتيون پويان ڇڏي ويندو. پوءِ اوهان ڇاڻو تہ اُها جاءِ ڇاڻي جتي هو گهٽو ڪجهہ ڇڏي ويندو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

اِهو گهٽو ڪجهه ڇا آهي؟
خوبصورتي، نهٺائي، ڪشش، اعليٰ ظرفي، شرافت، خاموش طبعي grace نرم طبعي، رحم دلي، اخلاقي سگهه، سهپ، گهرائي، دل جو سور دل ۾ قابو ڪرڻ جي سگهه، ٻئي جي تڪليف کي پنهنجي تڪليف سمجهڻ جي عادت ۽ ٻيو گهٽو ڪجهه. مزاج جي انهن سيني پاسن ۽ پهلوئن گڏجي ڪري ڪيس خوفناڪ قسم جو چور بہ بڻائي وڌو آهي.

چورن جا الاهي قسم آهن. جن ۾ ڳنڍي ڇوڙ ڪاٽريا، اکين جي وچ مان نڪ چوري ڪرڻ وارا، موبائيل فون چوري ڪرڻ وارا، ست راڄي ٽپي چوري ڪرڻ وارا، ڪمپيوٽر جا Hackers ماڻهن کان وٺي هوائي جهاز اغوا ڪرڻ وارا ۽ پراوا جملا، پرايون ڳالهيون ۽ پراوا مرڪزي خيال چوري ڪرڻ وارا اديب ۽ شاعر بہ.

پر امين ارباب جي چوري، انهن سيني چورين کان ڌڪي آهي، امين ارباب رڳو اک جو چور آهي. هيءُ چوري بہ عجيب چوري آهي، جنهن ۾ ماڻهو ڪنهن سهڻيءَ جي دل کي چوري ڪرڻ جي بدران پنهنجو پاڻ کي سهڻيءَ جي هٿان چوري ڪرائيندو آهي. اک جي چوريءَ يا عشق جي انهيءَ کيل ۾ ماڻهو جون پنهنجون ادائون ڪم ڏيکارينديون آهن. پريور شخصيت جون اِهي سيئي ادائون سامهين ڌُر کي ايڏو تہ لاچار ڪري وجهنديون آهن جو سامهينءَ ڌُر کي مجبور ٿي ڪري چور بڻائي وجهنديون آهن جو نتيجي ۾ خود چور چوريءَ جو سامان بڻجي ويندو آهي. امين ارباب ۾ اهي سڀ ادائون پاتيون وڃن ٿيون. اِنهي حساب سان امين ارباب ڳجهو چور آهي ۽ وڏو شڪاري.

جيتوڻيڪ پاڻ جون امين ارباب سان ڪي اهڙيون گهٽيون ملاقاتون ناهن. بس اِهي بہ ٽي ڀيرا، سي بہ آئي وئي قسم جا ۽ تازا تازا، نہ ڪا رازداري، نہ ڪا ڳجهه ڳجهاندر ڳالهڙي. جيڪڏهن انهن ٻن ٽن رسمي ملاقاتن جو حساب ڪتان ڳنڍيو تہ 15 منٽن کان نہ وڌندو پر اک اک کي سڃاتي. منهنجي اِها پوري ڳالهه امين ارباب کي دل سان نہ لڳي تہ جيڪا چور جي سزا سا منهنجي سزا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

مون کي وهم گمان ۾ بہ نہ هو تہ سندس اندر ۾ ”دل جي چور“ سان گڏوگڏ ليکڪ بہ ويٺل هوندو ۽ سندس هي انتهائي مختصر ڪهاڻين تي ٻڌل ڪتاب منهنجي اڳيان اچي پوندو تہ امين جي انهي ڪتاب ”در کليو ئي رهيو“ جي مُهڙ ۾ بہ اکر لکان.

جيتري قدر مون دنيا جهان جي ليکڪن جا رايا پڙهيا آهن تہ اُهي تہ اِهو ئي چون ٿا تہ ڪنهن بہ ڪتاب کي پرکڻ جو حق ڪنهن نقاد يا مهاڳ لکڻ واري جي بدران صرف ۽ صرف پڙهندڙن کي آهي ۽ اِها ئي راءِ صحيح هوندي. آئون پاڻ انهيءَ خيال جو آهيان پر ڪڏهن ڪو ڪتاب لکڻ وارو مون کي مجبور ڪندو آهي تہ اُها ٻي ڳالهہ آهي پر امين ارباب جي شخصيت ئي اهڙي ناهي جو ٻئي کي مجبوريءَ ۾ وجهي. تنهن ڪانپوءِ خود امين ارباب جي شخصيت ئي اهڙي آهي، جيڪا مون کي ايڏانهن ڇڪي ٿي وڃي جو دل چيو تہ سندس هن ڪتاب تي ڪجهہ لکڻ کان بهتر آهي تہ سندس ڀرپور شخصيت تي ڪجهہ لکجي. سو ڪجهہ نہ ڪجهہ لکي وينس.

جيتري قدر سندس هنن مختصر ڪهاڻين جو تعلق آهي تہ انهن تي راءِ ڏيڻ يا انهن کي پرکڻ پڙهندڙن تي ڇڏيل آهي، باقي انهيءَ ۾ ڪو بہ شڪ ناهي تہ هي ڪهاڻيون پڙهندڙن جي اڳيان هن دور جي ڪيترن ئي جذبن ۽ احساسن سان ڀرپور حقيقتون پڌريون ڪنديون، يا ائين ڪٿي چئجي تہ هي ڪتاب پڙهندڙن جي اڳيان ڪيئن دريون کوليندو.

ڪتاب لکندڙ ۽ پڙهندڙ جي وچ ۾ جيڪو سڌو رابطو پيدا ٿئي ٿو انهيءَ رابطي جي رسيءَ کي وچ مان ڪٽنچي هٽي الڳ ڪرڻ هڪ ادبي ڪرائيم آهي، جنهن جي ڪابہ سزا مقرر ٿيل ناهي. البتہ هن مامري ۾ تہ سزا وار خود پنهنجو پاڻ کي سزا ڏئي سگهي ٿو.

عبدالقادر جوڻيجو

چيئرمين

سنڌي لئنگئيج اٿارٽي

سنڌ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

• امين جا آدرشي ڪردار

امين ارباب، سنڌي ادب ۾ هڪ نئين صنف - 'ريڊيائي افسانا' کي ڪتابي صورت ۾، وجُود ۾ آڻڻ جي پيشقدمي ڪئي آهي ۽ اهو هڪ مبارڪ قدم آهي. ريڊيو تي اڳ ۾ ئي نشر ٿيل، ننڍڙين شاعرائين ۽ جذباتي ڪهاڻين جو مجموع 'در کليو ئي رهيو' پهريون پيرو پڊرو ٿيو آهي، اهو اوهان جي هٿن ۾ آهي.

امين ارباب ٽن فنائتن عملن کان ڪم ورتو آهي - هن پهرين ريڊيو لاءِ خوبصورت نثري تحريرون قلمبند ڪيون آهن، پوءِ انهن ننڍڙين تحريرن کي برجستي اُدائگي سان ريڊيو مائيڪ تي پيش ڪري، عوام جي دلين کي موهيو آهي ۽ هاڻي هن انهن ئي ڪهاڻين جي اشاعت ڪرائي اسان جي آڏو ڪتابي روپ ۾ رکيون آهن. ان طرح اول ماڻهن جي ٻڌڻ جي حواس (ڪنن) ذريعي ٻڌندڙن انهن کي ماڻيو ۽ هاڻي اُهي ساڳيون ڪهاڻيون پنهنجي ڏسڻ جي حواس (اکين) سان پڙهي، هيئن سان هنڊائي، انهن مان لطف وٺڻ جو موقعو ڏنو آهي، ۽ ڇاپي ۾ اچڻ سبب، امرتا جو درجو حاصل ڪري سگهن ٿيون. اهي ڪهاڻيون ائين ڪرڻ لاءِ ڪيس ڪويتا پبليڪيشن جي موهن مدهوش جو ساٿ مليو آهي.

امين ارباب جو دستخط پڙهندي، مونکي ان ڳالهه جو شدت سان احساس ٿيو تہ پنهنجي ڌرتي تي هئڻ سبب سنڌ جي اديبن جي ٻولي، هند جي اديبن جي ٻوليءَ کان ڪيڏي نہ مختلف آهي! اُتي آهي سنڌ جي مٽيءَ جي سرهاڻ، گيدوڙن ۽ ڦارون جي چشڪيدار چاشني، صوفي شاعرن جي مَدمستي ۽ سُرُور، سنڌوءَ جي پاڻي جي پاڪيزگي ۽ رواني، شاهہ جي سورمين جي حقيقي عشق جي منظرڪشي ۽ ٻيجل جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

چنگ جو تال، ليءِ ۽ موسيقي - ها، امين جي ٻوليءَ ۾ اهي سڀ خاصيتون، خصوصيتون ۽ گڻ آهن.
گهڻي ڀاڱي ڪهاڻيون ناڪام محبت جون داستانون آهن. سيني ڪهاڻين جي انت ۾ ڪردارن کي وڇوڙو ئي هٿ حاصل ٿئي ٿو. شاهه جي سورمين سان به ائين ئي ٿيو هو هنن سيني، فراق جو درد حاصل ڪيو هو (مگر انهن حقيقتن ۾ روحاني راز سمايل هئا). امين جي افسانن ۾ پريمين جو ملن ٿئي ئي ڪونه. هو ڪنهن نه ڪنهن سبب جدا ٿي وڃن ٿا ۽ وَصل جي خوشين کان محروم رهجي ٿا وڃن. مون کي مشهور انگريزي شاعر شيليءَ جي هڪ سٽ ياد اچي ٿي:

My sweetest songs are those that tell me of saddest thought. (Shelley)

(منهنجا مني ۾ مٺا راڳ اهي آهن جيڪي اُداس ۾ اُداس خيالن جو اظهار ڪن ٿا)
ها، ٽرئجڊيءَ کي پنهنجي ڪشش آهي جيڪا پاٺڪن جي دلين تي هڪ عجيب تاثير ڇڏي ٿي ۽ هنن تي هڪ الڳ ڪئفيت طاري ٿي وڃي ٿي.
عشق جي علاوه، ڪهاڻين جا ٻيا به موضوع آهن - ديش پريم، سنڌ جي ڌرتيءَ سان اتوٽ پيار پرديش ۾ ماترڀوميءَ جي يادگيري، ديش جو ورهاڱو ۽ ان جا درديلا نتيجا. چند ڪهاڻيون ماءُ، پيءُ، ڀاءُ، ڀيڻ جي پوتر، نِسوارٿي (غيرمطلبي) پيار تي ٻڌل آهن مگر هر هڪ ڪهاڻي دکدائي پڇاڙيءَ تي اچي ٿي رسائي ۽ من دکي جذبي هيٺان دٻجي وڃي ٿو. امين جا سيئي ڪردار آدرشي ڪردار آهن.
’ريڊيائي افسانا‘ پڙهندي مون کي پاسجڻ لڳو ته اهي قصا مختلف نالن وارن ڪردارن جا هوندي به هڪ ئي جوڙي (Couple) سان تعلق رکن ٿا. هر هڪ عشقيا ڪهاڻيءَ جو ڪردار امين پاڻ آهي ۽ عورتون؟- حقيقت ۾ هڪ ئي عورت آهي. انهي جا نالا پل ته ٻيا هجن. اها نائڪا پل ته نوزيدا هجي، آشي هجي، شانتي هجي يا شائستہ. پل ته حالتون نراليون هجن، هنن جي جدا ٿيڻ جا سبب جُدا هجن، مگر ڪردار ساڳيا ئي آهن، جيڪي مختلف حالتن مان گذرندي وڇڙجي وڃن ٿا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

امين پنهنجي ڌرتيءَ سان بي انت پيار ڪيو آهي. هن پنهنجو قلم، ديش پريم جي جذبي ۾ ٻوڙي ٻوڙي لکيو آهي. اڪيچار ڪهاڻين مان اهو پيار ليئاڪا پائي ٿو. پرديش ۾ رهندڙ سنڌي چوي ٿو ”نازڪ ۽ نفيس هٿن ۾ جرڪندڙ گلاسن جو منڙو احساس ته هتي ماري ٿو پر جيجل جي ولوڙيل لسي ۽ مکڻ جي چاٽي جي آغوش ۾ لهي ويندڙ خمار جا پل سواءِ سنڌ جي هتي ٿتا لين، دوست!“

”.... ڪونڙيءَ جا پلا، سنڌڙيءَ جا انب، نصرپور جون اجرڪون، ميهڙ جون مينديون، پلا وسري سگهنديون، دوست!“

فوجي جنگ جي ميدان تان پنهنجي پريميڪا کي خط لکي ٿو ”عاشي توکي سنڌ جون پارتون هجن. ها، عاشي الائي ڇو مون کي سنڌ جي سرحدن جو اُلڪو ماري ٿو. ها، عاشي جڏهن نه خوف ٿئي ته ياد ڪجانءِ قسم سان اُڏري ايندوسانءِ...“ ۽ پورءِ سال گذري ويا، هو ڪونه آيو.

جمال ۽ انيلا جي وچ ۾ سنڌ ۽ فلپائين جي سونهن کي وٺي اختلاف پئدا ٿيڻ لڳا ۽ جمال .سنڌ موٽي، انيلا کي آخري اي.ميل موڪلي ڏنو ”انيلا برابر سنڌ اهڙي ناهي جهڙي فلپائين اٿيئي. نه تون منهنجي سنڌ جهڙي، نه سنڌ تو پاري جهڙي! منهنجي سنڌ تنهنجي فلپائين جهڙي نه، اصل جنت اٿئي جنت.“

ورهاڱي جي درد کي وٺي به هن افسانا لکيا آهن. جهڙوڪ: جيٺو مل ۽ سيتا جي ڪهاڻي ۽ راڻبائيءَ جي داستان.

۽ اسين جي آخري ڪهاڻيءَ ان ڳالهه کي ثابت ڪيو ته منهنجو پهريون اَنُومان دُرست هو ته واقعي سيني رومينٽڪ ڪهاڻين جو مکيه ڪردار (نائڪ) خود، ليکڪ هو ۽ سيني ڪهاڻين جون عورتون (نائڪائون) به هڪ ئي عورت هئي، سپ نالا فرضي هئا، نوزيدا، عاشي وغيره. توهين ڪهاڻيون پڙهي ڏسو- ڪتاب توهان جي هٿن ۾ آهي.

- ريٽا شهاڻي

25 مارچ، 2006ع
پونو پارت.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

SHER ALI CHANDIO
CHANDIA GOTH QASIMABAD
SINDH

• مهاڳ

”ٻولي جيتري گهٽي ڇاٽبي، پاڻ کي اوتروئي سٺو اظهاري ٻه سگهبو.“
(امداد حسيني)

امين ارباب، پنهنجي جان جُسي ۾، ٻوڳن ويلاجي ڳل، پنڪڙيءَ مثل، پلي تہ هلڪڙي ڦلڪڙي وجود جو وارث هجي..... پر آگاهہ رهوَ اي پڙهندڙو (۽ ٻُڌندڙو ٻہ) تہ بحثيت نثر نويس، ڪمپيئر ۽ براڊ ڪاسٽر جي، مون کي هن جي اِن ئي نحيف جان جُسي ۾ وڏي مٿيا لِڪل نظر ايندي آهي.

بيشڪ محمود مغل، زيب سنڌي، ماڪن شاهہ رضوي، نذير لغاري، محمد موسيٰ چانڊيو علي عمران سمون ۽ خليل جان قريشي، ريڊيو حيدرآباد جي نئين دور جي پڙهيل لکيل ۽ مقبول ڪمپيئرز ۾ شمار آهن. پر ماڪن شاهہ رضويءَ جي تسلسل ۾، ريڊيائي تحريرن کي پوري اُتار چڙهاوَ سان ريڊيو مائيڪ تي پڙهڻ ۽ نهايت جاندار مسوده لکڻ جي ڏِس ۾، محمد امين ارباب جي انداز جو ٻہ، سچ پچ تہ ڪو جواب ئي ڪونهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

۾ اصل ۾ چا آهي تہ، نئين دور ۾ ريڊيو کي ۾ خاص طرح سان
ريڊيو حيدرآباد کي محض هڪ نہ، پر ڪن قسمن جا بهترين ڪمپيئر
ميسر ٿيا آهن. هڪڙا اُهي، جيڪي 'ڊسڪ جا ڪي' Disk-Jocky ڏانوَ
جي پروگرامن کي پيش ڪرڻ تي مهارت رکن ٿا. جيئن زيب سنڌي ۽
محمود مغل ۽ ٻيا وري اُهيءَ جيڪي تحريرن کي زبردست ادائگيءَ سان
مائيڪ تان پڙهي، ٻُڌندڙن جي جيءَ ۾، جاءِ جوڙي وٺڻ جي پوري پوري
صلاحيت رکن ٿا. اِجهو ماڪن شاهہ رضوي ۽ امين ارباب کي آئون
اهڙن پوئين قسم جي ڪمپيئرن ۾ ئي، اهم ريڊيائي ڪمپيئر
سمجهندو آهيان.

امين جو آواز لهر مثل لسو ۽ وزن ۾ worth ۾ اسپنج وانگر هلڪو
ڦلڪو آهي، بلڪل ائين، جيئن منهنجو آواز آهي، محمود مغل جو آهي
يا جيئن ممتاز مرزا صاحب جو آواز هوندو هو يا جيئن ماڪن شاهہ
رضوي، گل ڪونڌر يا خليل جان جو آواز آهي ۽ ايم بي انصاري
صاحب. جيڪو براڊ ڪاسٽنگ جي دنيا جو برڙ ٻاڪاس براڊ ڪاسٽر
هوندو هو. بقول ٻِتائي گهوٽ جي اسٽيج جي بادشاهہ ڪمپيئر ممتاز
مرزا صاحب جي، تہ مرحوم انصاري صاحب منهنجي ڪرج ڪان خالي ۽
لسي آواز کي ريڊيو آواز طور ڪڏهن تسليم ئي ڪونہ ڪندو هو ۽
ڳالهہ اصل ۾ هي آهي تہ، ذوالفقار علي شاهہ بخاريءَ، سندس شاگرد ايم
بي انصاري ۽ قديم دور جي ٻين جهونن پراڻن براڊ ڪاسٽرس جو خيال
هو تہ ريڊيو مائيڪ تان ڳالهائيندڙ اناؤنسرن ۽ ڪمپيئرن جو آواز ڳرو
۽ اُن جو ڪرج چِٽو هجڻ گهرجي (۽ ان جي گلي ۾ اهڙيون گراڙيون ڦِٽ
هجن، جو جيڏانهن اُنهن کي هو ڦيرائين، اوڏانهن اهو آرام سان ڦرندو
وڃي) ۽ قطع نظر انهن قديم بزرگن جي، ان راءِ جي، اڄ جي جديد براڊ
ڪاسٽنگ سندن اهڙيءَ راءِ کي رد ڏيئي ڇُڪي آهي ۽ هاڻي اجهو
هيءَ راءِ رکي ٿي تہ، آواز ڳرو ۽ ڪرج وارو هجي يا سنهو تلهو يا لسو...... اُن
کي اسٽائلش! اول هجڻ گهرجي ۽ گفتگوءَ ۾ ڪمپيئر، جيڪو مواد،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ٻڌندڙن کي مهيا ڪري ڏيئي رهيو هجي، اُهو بهرحال هر حالت ۾ منفرد، نئون ۽ وزنائتو ضرور هئڻ گهرجي.

۽ اِن ڏس ۾، جاڻي وڃو تہ ماڪن شاهہ رضوي ۽ امين ارباب، ريڊيو حيدرآباد تان اِن ڏانوَ جي براڊ ڪاسٽنگ جا ۽ اڄ جا مقبول ترين ۽ منفرد ترين نالا آهن ۽ اُنهن جي اهڙي مقبوليت پويان پلا ڪهڙي گفتگو ۽ ڪهڙين تحريرن جو هٿ پئي رهيو آهي!

تہ اُنهن منجهان هڪ تہ هن ئي ڪتاب جو مسودو ثبوت طور پڙهي وٺو جيڪي اصل ۾ امين جي ريڊيو مائيڪ تان ڪمپيئرنگ دوران پڙهيل تحريرون آهن، جيڪي هاڻي هن جي بهترين ۽ حسين نثري لکڻين طور اشاعت هيٺ اچي رهيون آهن (۽ هتي مون کي اعتراف ڪرڻ ڏيو تہ ڪابہ خوبصورت چوڪري ڪڏهن بہ منهنجي ڪمزوري ناهي رهي، ها! ڪنهن بہ ليکڪ جو لکيل حسين نثر، ضرور اڄ تائين منهنجي ڪمزوري رهندو پيو اچي)

امين ارباب جي هنن ريڊيائي نثري تحريرن جي خوبصورتي ۽ انهن تحريرن جي سٽن وچ ۾، تانڊاڻن مثل ٽمڪندڙ ڪن جاندار جملن بابت آئون پنهنجو تاثر، ايندڙ پئراگرافنَ ۾ ضرور لکندس ۽ ظاهر آهي تہ لازمن لکندس پر پهرين ماضيءَ ۾ ريڊيو حيدرآباد تان، پيش ٿيندڙ هڙين ئي ڪن تخليقي ۽ معياري تحريرن جو تذڪرو (مختصرن ئي سهي) آئون هتي ڪرڻ ضرور چاهيندس ۽ اِهو اِن ڪري جو ريڊيو حيدرآباد جي حوالي سان اهڙو تذڪرو لکڻ وارو مون کان سواءِ ڪو ٻيو منش هاڻي بچو ئي ڪتي آهي؟

۽ آگاهہ رهو (اي لِسنرؤ) تہ هي پنهنجو ريڊيو حيدرآباد قائم ٿيو آهي، 17 هين آگسٽ 1955 ۽ يادش بخير، 20 جولاءِ 1955 هن ناچيز براڊ ڪاسٽر جي پيدائش جو سن آهي.

ريڊيو هونئن تہ، ڪڇي وهيءَ کان ئي، مون صبح کان رات تائين پنهنجي گهر ۾ ڪليل ڏٺو هو...... جو فجر وقت اُن جي کلڻ سان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

نشريات جي آغاز وقت اسڪول وڃڻ لاءِ اسين ننڍ منجهان بيدار ٿيندا هئاسين.

ڪچي وهيءَ ۾ تہ خير سڀ ڪان اول مون کي رڳو اوهان جي فرمائش پروگرام جي سانيرآهي، جنهن ۾ اسين پيڻ پائر رونشي طور ئي سهي پوسٽ ڪارڊ تي پنهنجي پسند جو ڪو نغمو ۽ پنهنجا نالا لکي موڪليندا هئاسين ۽ افسوس! بس هڪ دفعي کان وڌيڪ، اسان جا نالا، اُن وقت جي ظالم اناؤنسرن وري نشر ئي ڪونہ ڪيا ۽ الائي ڇو؟ خير شعور واري وهيءَ ۾، ريڊيو حيدرآباد جي جن، معياري تحريرن تي ٻڌل پروگرامن جي مون کي چٽي، چٽي، چٽي سانير آهي، انهن جا نالا هئا, 'هوندا سي حيات'، 'ڪافي رنگ'، 'وياسي وينجهار'_ ۽ اهڙن بين پيارن نالن وارن پروگرامن مان ثقافتي رنگن ۽ هنرن بابت غلام حسين شيخ جو پيش ٿيندڙ عظيم پروگرام، 'جهڙا گل گلاب جا'، تہ مون کان اڄ تائين وسري ئي نہ سگهيو آهي ۽ علاوه ازين اهڙن پروگرامن کان پوءِ مرحوم محمد علي ٻگهٽي جي دلفريب آواز ۾، رات جو پيش ٿيندڙ پروگرام "محفلِ شب" يا مرحوم اناؤنسر ڪمپيئر عبدالغفور ڪوسي ياران براڊ ڪاسٽ ٿيندڙ پروگرام "يادون وسرنديون ڪونہ"! ۽ ماضيءَ جي انهن محترم اناؤنسرز ۾ جن منجهان ممتاز شيخ، مير محمد لنجار امام الدين جمالي، نور محمد خاصخيلي جا نالا هن وقت مون کي ياد پيا اچن، آئون ڀانيان تہ اُهي سڀ بنيادي طرح سان ڪمپيئر، نہ محض اناؤنسر هئا (۽ اڃان بہ آهن) ۽ اڄ بہ اُهي سڀ پنهنجي لکيل مسودن کي براڊ ڪاسٽ ڪرڻ جي بدران، بين ليکڪن جي لکيل اسڪرپٽس کي پڙهي، ڪمپيئر طور پنهنجو فرض نڀائيندا رهندا آهن.

۽ اُنهن جي مقابلي ۾ اسان جا هي بہ ذهين ڪمپيئر، ماڪن شاهہ رضوي ۽ محمد امين ارباب، ريڊيائي مسوده لکڻ جي ڏس ۾ نہ فقط اڄ جا سٺا ڪمپيئر ثابت ٿيا آهن، پر پنهنجي Talent ۾ اِهي ٻئي دوست اعليٰ قسم جا اسڪرپٽ رائٽر ۽ سڄاڻ نثر نگار طور بہ سنڌي ادب ۾ پنهنجي لاءِ هڪڙي مانائتي سڃاڻپ پيدا ڪري چڪا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

۽ ڪو دوست جي مائينڊ نہ ڪري، تہ هتي عرض ڪندو هلان تہ ويجهي ماضيءَ ۾ ليکڪ جي حيثيت ۾، ڪمپيئرنگ جي اهڙي دور جي ابتدا، گهٽ ۾ گهٽ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان تہ، سڀ کان پهرين اسان جي ٿيءَ جي پروڊيوسرن مان، مون ئي رواج ۾ آندي هئي يا وري منهنجي هم منصب براڊ ڪاسٽر غلام قاسم المعروف ڪوثر برڙي! ۽ اسان جي شروع ڪيل اهڙي روايت کان پوءِ پروڊيوسر الاهي بخش ٻانيڻ ۽ خاص طرح سان علي نواز خاصخيلي پنهنجي مقبول ترين پروگرام "سرهي سانجهہ" ۽ پوءِ "سڳنڌ" معرفت پهرين کيپ ۾ جن ليکڪ شاعر ڪمپيئرن کي اڳيان آندو اُهي هئا ماڪن شاهہ ۽ بخشڻ مهراڻوي.

بعد ۾ ٻئي دور ۾ منهنجي انهن ئي ساٿي براڊ ڪاسٽرن امين ارباب جهڙي صلاحيت مند نوجوان نثر نگار ۽ شاعر کي ڪمپيئر طور متعارف ڪرايو ۽ جيڪو اڄ بہ، "سڳنڌ" پروگرام ۾ پنهنجي اهڙين بهترين صلاحيتن جو مظاهرو ڪري رهيو آهي.

انهن مٿي ذڪر ڪيل ريڊيو حيدرآباد جي ليکڪ ڪمپيئرن مان، زيب سنڌيءَ، محمود مغل ۽ ماڪن شاهہ رضويءَ کي سنڌي ادب ۾، جي ڪهاڻيڪار ۽ ڊراما ليکڪ جي سڃاڻپ ۽ شهرت حاصل آهي تہ، هن محمد امين ارباب کي وري همعصر دنيا ۾، شاعر ۽ هڪ سٺي نثر نويس جي سهڻي سڃاڻپ حاصل ٿي چڪي آهي.

۽ هتي ائين لڳڻ ۾ بہ پيو، ڪنهن کي ڪهڙو اعتراض، تہ ناچيز نصير مرزا، جي من اندر ۾، لِکو وِٿو برابر تہ هڪڙو غريب مسڪين شاعر آهي، پر ان ئي لڪي ويٺل شرميلي شاعر کي، پڙهڻ ۾ صرف نثر وڻندو آهي. (۽ نہ ڪ شاعري) ۽ پلا جي ان کي صرف نثر ئي پڙهڻ وڻندو آهي، تہ پوءِ سنڌي ٻوليءَ ۾ اُن جي پسند جا نثرنگار پلا ڪير ڪيرا؟ ۽ نالا ڪهڙا ڪهڙا انهن جا!؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

تہ عرض ڪريان تہ سڀ کان اول ’تيرٿ وسنت‘ پوءِ ’شيخ اياز‘، ’ماهتاب محبوب‘، ’ممتاز مرزا‘، ’لڇمڻ ڪومل‘، عبدالواحد آريسر ’حسن مجتبيٰ‘، اعجاز منگي ۽ .... ۽ ....

۽ بحثيت نثر نگار منهنجي هِن نوجوان نثر نويس دوست، امين ارباب پنهنجي نثر جي Inspiration بہ پاڻيان تو انهن ئي حاضر دور جي اهم ترين نثر نگارن جي نثر مان حاصل ڪئي آهي.

پر قطع نظر اِن جي، محمد امين ارباب جي لکيل هنن خوبصورت نثري تحريرن بابت منهنجو پهريون تاثر هي آهي، تہ امين ۾ هڙئي سهڻي، من مُهڻي ۽ سليقي سان نثر لکڻ جي صلاحيت خاص طور تي تمام گهڻي آهي، ۽ اِن ڏس ۾ پاڻئيان تو تہ، جن پڙهندڙن کي ڪڌهن انگور جي رَس چکڻ، اڪيوريم ۾ رنگين مڇين کي ترندي ڏسڻ ۽ پرهہ ويل گلن جي نازڪ پنکڙين تي ماڪ ڦُڙن جي منظر کي ملاحظ ڪرڻ جو موقعو مليو هوندو. اُهي امين ارباب جي هن ڪتاب جي دل آويز نثر مان ضرور ضرور لطف اندوز ٿي سگهندا.

نقاد چوندا آهن، سٺو ۽ منفرد سرجڻهار اُهو آهي، جيڪو پنهنجي دل منجهان ڪا نئين ڳالهہ پيدا ڪري. امداد حسيني صاحب چوندا آهن. ”ليکڪ ٻولي جيتري گهڻي ڇاڻندو پاڻ کي هو اوترو ئي سگهاري انداز ۾ اظهاري سگهندو“.

۽ اِن راءِ جي روشني ۾، امين جي هنن نثري تحريرن کي ڏسبو تہ لڳندو هُن کي وچولي، تر ۽ لاڙ جي لهجي ۽ ٻولي جو نہ فقط وڏو vision آهي پر، تُز ٻوليءَ سان نثر کي ڪيئن دلفريب ۽ جاذب بڻائجي!؟ هن وٽ خاص طرح سان ان جو بہ ڏاڍو ڏانءُ ۽ نهايت سهڻو سليقو آهي.

هتي چاهيندس تہ، امين جي نثر جي ڪن منتخب ۽ دل گداز جملن، جن مون کي گهڻو (گهڻو) موهيو آهي. اوهان سان Share ڪندو هلان ۽ اِن ڏس ۾، هي ڏسو تہ ڇا تہ اداسي ۽ معصوميت آهي، سندس هنن هيٺين سٽن ۾:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

”پويٽ پڪڙڻ واري وهيءَ ۾ جڏهن هن جي سيني سان سينو ملائي، ننڍ ڪندا هئاسين، تہ ممتا جي لافاني ڪهڪشان ۾ ڏور ڏور تائين ڇڻ قادر جي قدرت جا گل چمندا هئاسين.“

”ڪائنات جيڏي ڪشادي دل ۽ سمنڊ جي اونهائين جيڏيون حسرتون ڪٽي جيئندڙ منهنجي جيجل ماءُ (هاءِ منهنجي ماءُ)“

”چنڊ اسان جي گهر- اڱڻ مٿي چاندنيون وڇائيندو هو ۽ اسين آسمان جي پولارن ۾ نوح نبيءَ جي ٻيڙيءَ جو رستو ڳولهيندا هئاسين“.

”جيجل جو جنازو ڪٽي قبرستان ويا هئاسين ۽ خالي ڪٽ ڪٽي آيا هئاسين پنهنجي گهر.“

يا، هند لڏي ويل مائٽن جي ياد ۾، سنڌ ۾ رهجي ويل هڪڙي نياڻي، جي دلي ڪيفيت بابت امين جي نثر ۾، اُن خاتون جو هي اظهار ڏسو. (جڻ ورهاڱي جي سانحي تي مختصر لفظن ۾ امين هڪ وڏو دردناڪ مرثيو نثر ۾ لکي ڏيکاريو آهي)

” راڻيائي جون اکيون مائٽن جي ياد ۾ روئي روئي رڻ تي ويون، پر رڻ جهاڳي نہ سگهيون.“

۽ امين جي لکيل اِن ئي دکدائڪ ڪهاڻي ۾، جڏهن سندس لکيل هي جملا پڙهجن ٿا تہ، صرف راڻيائي جي ئي نہ، اسان جي من ۾ بہ جڻ اوچتو اميدن جا وڏا اُلاوَ روشن ٿيو تا پون.

” کوکري پار ۽ موٽاٻائو وچ ۾، ريل بحاليءَ جو هوءَ جڏهن جڏهن بہ ٻُڌي ٿي، هن جون اکيون ڏيئن جيان ٻريو پون“

۽ اجهو هاڻي محمد امين جي شاعراڻي نثري اسلوب ۾ سندس هي سٽون، جملا ۽ لفظ ڏسو جن کي پڙهندي، لڳي پيو ڄڻ هن اُهي اُڌما ۽ احساس چانڊوڪي راتين جي اُجراڻ ۾ ويهي ۽ خوشبوئن ۾ اوتي پوءِ تحرير ڪيا آهن. ۽ جا تہ رس، اُداسي، رومينس ۽ ميناج پريو پيو آهي، هن جي، هنن سٽن ۾:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

" رات جي چاتيءَ تي ريشمي پَٽ جون چنريون وڇايون پيون هيون"

"مون ڏٺو هن جي اکين جي ڪينجهر ۾ اُهي ڇوليون هيون، جتي اسان دليون روليون هيون".

"وقت بدلجندو رهيو موسمون بدلجنديون رهيون حالتون بدلجنديون رهيون- ۽ پوءِ هوءَ به بدلجي ويئي".

"نواز نواز .... هي ڏينهن وري ڪونہ ايندا".

۽ امين ارباب جي انهن متئين هانوَ ۾، هٿ وجهي وجهندڙ جملن تي آذارڪ هي ڪهاڻيون ۽ هي ليک پنهنجي اُٿت ۾ وک تي ماضيءَ جي محبوب ڏينهن، ڇٽي ويل پنن جون طرحين آکاڻيون بيان ڪنديون پيون نظر اچن ۽ ان کان اڳ جو امين جي هنن ڪهاڻين مان پنهنجي پسند جي ڪنهن ڪهاڻيءَ تي آئون ڪجهه لکان......... امين جي هنن ڪهاڻين جي پس منظر ۾ شهدادپور جي حسين شاعر دوست، انعام نديم جو هي شعر، مون کي بلڪل هنن ڪهاڻين جي حسب حال تو معلوم ٿئي:

اُڙتي پهرتي هي جو خسو خا شاک
يہ ڪوئي داستاڻ سُناتي هيڻ.

امين، هنن دل گذار ڪهاڻين ۾ هڪڙي ڪهاڻي، اگوٺي حيدرآباد جي عطر عنبير هوائن ۾ رهندڙ وسندڙ ۽ آذواٽي گهٽيءَ جي رهاڪو ڊاڪٽر جيٺي مل ۽ طوائف سيتاديوي جي رومينس بابت لکي آهي ۽ هن اِها ڪهاڻي، هي ڏسو ...... ڇا تہ ستارن جهڙن جهرڪندڙ لفظن ۾ لکي آهي.

"ڊاڪٽر جيٺو اڄ بہ پري اوطاق ۾، سيتا ديويءَ جا قصا ڇيڙيندي چوي ٿو تہ رات جي ستارن کي جڏهن ننڊ نہ ايندي هئي تہ هو سيتا کي سُرن جون التجائون ڪندو هو ۽ پوءِ نازڪ ۽ نفيس ستار جي تار تي آڱريون ڦيريندي، هوءَ پايل کي ڇيڙيندي هئي، تہ دلين جون ڌڙڪنون بند

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

تي ويندڙيون هيون، شيشن تي پلٽي پيل زندگيون گلاب رنگن ۾ جهرڪي پونديون هيون ۽ هن جو آواز رات جي پولارن ڪان ٿي، روح- پاتال ۾ لهي ويندو هو.“

۽ ائين بہ ناهي تہ امين، رڳو اهڙن خوبصورت لفظن تي آڌارڪ ۽ محض شاعراڻي اسلوب ۾ ئي هي پيار ڪٿائون تحرير ڪيون آهن، پر هن انهن مان ڪيترين ئي ڪهاڻين جي ٽيڪنيڪ ۾ ڏاڍا چرڪائيندڙ Conflict بہ رکيا آهن ۽ جن کي پڙهندي (۽ ريڊيو تان ٻڌندي) ماڻهو قطعي اهڙو ناهي رهي سگهندو جهڙو هو اُن ڪهاڻي پڙهڻ (يا ٻُڌڻ) کان اڳ ۾ هوندو آهي.

مثال طور: هڪ ڪهاڻي ۾ ڪهاڻيءَ جو غريب نائڪ، نواز ڪلارڪيءَ جي تلاش ۾، انٽرويو لاءِ جنهن هنڌ پهچي ٿو ۽ اُن ڪمپنيءَ جي ايم-ڊي جي سيٽ تي هو پنهنجي اڳوڻي ڪلاس ميٽ ۽ محبوبا کي جڏهن اُتي ويٺل ڏسي ٿو تہ متس نظر پوڻ سان ئي، هن جي هٿن مان سرٽيفڪيٽس جو فائل ڇڏائجي، پٽ تي ٿو اچي پوي. (۽ اُن منظر جي درد کي صرف اُهي ئي محسوس ڪري سگهندا، جن تي اهڙي مهل آئي هوندي)

۽ ريڊيو حيدرآباد جي مائيڪ، جنهن تان محمد امين ارباب هي پنهنجيون تحريرون ڪجهہ وقت اڳ ”سگِنڊ“ پروگرام ۾ براڊڪاسٽ پئي ڪيون، اُها ئي اسٽيشن، 17هين آگسٽ 2005ع تي پنهنجي نشريات جا پنجاهہ ورهيہ پورا ڪري چُڪي آهي ۽ اُنهن پنجاهہ ورهين ۾، سوين نہ .... بلڪ هزارين اهڙا معياري مسودا هوندا، جيڪي هتان نشر ٿي چڪا هوندا، ڪاش! انهن کي بہ امين ارباب جي هن ڪتاب جي ڪهاڻين وانگر ئي پوري اهتمام سان سهيڙي سگهجي ها. پر افسوس! ائين ٿي نہ سگهيو ۽ آئون گواهہ آهيان تہ 21 سال اڳ جڏهن، آئون نئون نئون پروڊيوسر ٿي، هن اسٽيشن تي پهتو هئس، تڏهن: Believe ڪريو پنهنجي سينئر پروڊيوسرن جي ٽئبلن ۽ ڪٻٽن ۾، مون ڪيئي اعليٰ اعليٰ معياري، ۽ شاندار مسودن جا انبار پنهنجين اکين سان ڏٺا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هئا، پر افسوس جو اهڙن پروڊيوسرن جي اوچتو بدلين سدلين يا ريٽائر ٿي وڃڻ سبب، اُهي قيمتي قيمتي مسوده، ڏسندي ڏسندي اسان تي ڪمن جي تڙ پيڙ سبب، پهرين تہ آسيرا پاسيرا ٿيندا رهيا ۽ پوءِ بلا آخر اهڙن مسودن کي ردي ڪاڳر سمجهي، سُئپر گند جي ٽوڪرين ۾ پري پري ردي وارن وٽ ڪِلوگرامن جي اگهن تي نيلام ڪري ۽ انهن مليل پئسن مان، سستن اگهن تي ملنڌڙ سگريٽن جا پاڪيٽ وٺي پنهنجا غم غلط ڪندا رهيا ۽ اڄ آئون اِن ڳالهہ جو بہ عيني گواهہ آهيان، تہ ريڊيو حيدرآباد تان پنجاهہ سالن کان پيش ٿيندڙ ڪنهن بہ مسودي جو ڪوبہ هڪڙو پيپر مون کي هاڻي ڪٿي بہ محفوظ نظر ڪونہ ٿو اچي.

.... اڙي هان!؟ هي ڇا! امين ارباب جي ڪتاب تي لکندي لکندي، هي تہ آئون پاسي ئي ڪنهن ٻئي ڏانهن نڪري هليو ويس- سو موٽي پنهنجي موضوع تي ٿو اچان ۽ هتي لکڻ ۽ چوڻ اهو پيو چاهيان، تہ مبارڪ باد جو مستحق آهي، هي محمد امين ارباب، جنهن پنهنجي لکيل ’ياد- ڪهاڻين‘ جي ريڊيائي مسودن کي بروقت سنڀالي، سهيڙي ۽ شايع ڪرائڻ جي همت ڪري ورتي آهي... ۽ مون کي پڪ آهي تہ هن وقت تائين منهنجي ريڊيائي سفر دوران خالص ريڊيائي مسودن تي ٻڌل، ’ياد - ڪهاڻين‘ جو سنڌي ٻوليءَ ۾ هي ڪوئي پهريون اهڙو ڪتاب آهي جنهن کي ريڊيو حيدرآباد جي تاريخ ۾ Mile-stone واري حيثيت حاصل ٿي رهي آهي ۽ ان لاءِ امين ارباب کي، آئون دل جي حضُور سان سليوٽ ٿو پيش ڪريان.

نصير مرزا

ريڊيو پاڪستان حيدرآباد

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

• اجا تہ گھاءُ تاءُ ۾

وات مان نڪتل لفظ ڪنن تي اثر ڇڏين ٿا. اها بہ حقيقت آ، وات مان نڪتل لفظ تلوار جو ڪم ڪن ٿا اها بہ حقيقت آ پر آئون سمجهان ٿو تہ قلم مان نڪتل لفظ پيڙهين جي پيڙهين تائين پنهنجو اثر رکندا اچن جنهن جو ثبوت صدين جون هي صدائون ناڪافي ناهن.

اوريانا فلاسي جيڪڏهن ان دور جي سياستدانن ۽ ڏاهن کان ڪيل انٽرويوز ڪتابي صورت ۾ آڻڻ بدران صرف Tele cast يا Broad cast ڪري ڇڏي ها تہ اڄ اُهي انٽرويوز ڪنهن کي ياد بہ نہ هجن ها.
ميڪسم گورڪي جيڪڏهن پنهنجي جڳ مشهور تخليق "ماءُ" کي Novel بدران ناٽڪ جي شڪل ڏي ها تہ اڄ اُها شاهڪار تخليق نئين نسل جي نظر مان ٿي نہ گذري ها.

هي ساديون سلوٽيون Stores مون توڙي جو صرف هفتيوار ريڊيو پروگرام لاءِ لکيون، جيڪي مون ويجهن دوستن جي نالي ڪري بہ پڙهيون پر جيڪڏهن هنن کي سهيڙي نہ ڇپرايو وڃي ها تہ "جنگل مين مور ناچا ڪس ني ديکها" واري ڳالهہ تي وڃي ها. هاڻي مون کي اينڊڙ ڏينهن ۾ پنهنجي نہ هجڻ وارو خوف انهي ڪري بہ گهٽجندي نظر اچي ٿو جو منهنجيون هي ننڍڙيون ننڍڙيون ڪاوشون پنهنجي بيڊ روم ۾ وڪري وڪري آئينو اگهجڻ بجاءِ منهنجن انهن ٻڌندڙن جي الماريءَ ۾ محفوظ ٿي وينديون جن مون سان اڻ ڏٺي جو عشق ڪيو آهي ۽ جن جي طفيل "ميتا جي رڄ ۾ پٿون ٿيا منهنجا پير"

ريڊيو اسان کان لکرايو آهي يا اسان ريڊيو لاءِ ليکڪن کي لکڻ طرف مائل ڪيو آهي، ڪيئن بہ هجي پر اها حقيقت آهي تہ ريڊيو لکندڙن بہ اسان جن پروگرامن کي چار چنڊ لڳايا. مون وٽ سؤ کن چونڊ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ريڊيو ليڪڪن جون اهڙيون تہ شاهڪار لکڻيون بہ محفوظ آهن جن کي جيڪڏهن ترتيب ڏئي انهن جي ٿي نالي شايع ڪرائجي تہ هوند علم ادب ۾ هڪڙو وڏو ڪم ٿي پوي. آئون اميد ٿو ڪريان تہ "ڪويتا پبليڪيشن" هن ڪتاب جيان اهو ڪم بہ پنهنجي هٿ ۾ کڻندي.

بهرحال منهنجي زندگيءَ سان سڏي يا اڻ سڏي طرح واڳيل حقي يا فرضي، ڪهاڻي جي گهاڙيٽن کان محروم هي ريڊيائي لکڻيون مون چيرائڻ لاءِ نہ پر ريڊيو تان ماڻهن کي ٻڌرائڻ لاءِ لکيون پر پوءِ بہ اميد اٿم تہ پڙهندي بہ تاثر ڇڏينديون. منهنجيون هي لکڻيون نہ اوريانا فلاسي جي تخليق جي صف ۾ پاڻ کي بيٺل پائنين ٿيون ۽ نہ وري ميڪسم گورڪي جي ذات ۾ پنهنجي ذات کي ياڳي پائيوار سمجهن ٿيون. هڪڙي ننڍڙي ڪوشش ڪئي اٿم اهو ٻاڪاريندي تہ هي ڪردار آهن، منهنجي ڌرتي جي درد جا ۽ ڪردار آهن. اڪيلي هن فردجا جنهن پنهنجو آواز سنڌ پولارن ۾ روليندي اهو چوندي بہ ناهي ڪيٻايو تہ:

اي ڌرتي تنهنجا درد ڪٺي، مان بستي بستي ڀٽڪيو آن،
۽ ڪارين ڪارين راتين ۾، مان جگنو ٻٽجي جرڪيو آن،
اي ڌرتي تنهنجا گيت لکي، هر دل کي مون ڏتاريو آ،
هر دل ۾ تنهنجو درد پري، مون جنتا کي جاڳايو آ.

ڪپري موري ڪانپوءِ سليمان ڀوڙ جي اسڪول مان پڙهي جڏهن ساندي فقير جي ڊوري وٽان ٿي ٻجاٽين جي گهر اڳيان بيٺل ٻڙ جي ڇانءَ هينيان ويهندا هئاسين تہ گومندي ڪولهي جي اڳواٽي ۾ اجتماعي دعا گهرندا هئاسين تہ شال سُياٽي پاڪستان جو ڪو وڏو ماڻهو مري پوي تہ جيڪر اسڪول کي موڪل ٿي پوي. ماڻهو تہ ڪونہ مرندو هو پر ٻي ڏينهن هومر ورڪ ڪچو ٽيڙڻ تي جڏهن سائين اسماعيل ڀوڙ هٿن تي بہ چار لنيون وهائي ڪڍندو هو تہ سمجهي ويندا هئاسين تہ ڪالهہ تسبيح اُبتي ڦري ويئي. موڪل ڪانپوءِ رستي ۾ امان جي هٿن جون ٿهيل بہ چار ڏگڙيون چاچي ڪبڙخان رند جي ٻنيءَ مان چورايل ٻصر جي پتين سان ٻاقيءَ جي ڦال تي ويهي ڪائڻ ۽ پوءِ چاچي ڪبڙ خان جي چاپي ۾ پڪڙجڻ تي بہ چماٽون برداشت ڪرڻ_ دڪان تان خالي ورتل ناس جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

وڏي دبي ۾ ڏوريون پڏي ترڪ سمجهي هلائڻ- تاپو آنٽي ۽ ڳيپيءَ واريون بلور رانديون، ماتلي هاءِ اسڪول جون هاسٽلون، پبلڪ اسڪول حيدرآباد جي بو علي سينا ۽ غزالي هائوس جون يادگيريون- شنڌ ۽ مهراڻ يونيورسٽي جون چار بهارون، سياسي ۽ اخباري دنيا ۽ آواز نگر ۾ اوهان سان سلاڙجي ويل هن تسلسل، اڄ آٽي اُن آئيني اڳيان بيهاري ڇڏيو آ جنهن کي ڏسي اچا پئجي ويل به چار هي وار چون ٿا ته سچ پڻ پهرن جي پکن مان نڪري چڪو.

آوازِ ڪائنات جي ميٿا رُڃ جهاڳيندي ڪيترو اندر اڏ ٿيو آ اوهان جو ۽ ڏونگر ڪيترو ڏورڻ جي سگهه پيدا ڪئي اوهان. اسان ڪونه چاتو- ۽ اسان اِهو به نه چاتو ته اکين ڪان اوجهل چاهتِ محبت جو هي اوهان جو اسان سان پيار دل جو دائمي پيار آ، يا باهمي بنياد تي ڪنهن ياد جو اڻ ڪٽيل ڪو تسلسل آ.

ڏونئري ڪير جهڙو سچ ته اِهو آ مانوارؤ! جو اوهان سان اڻ ڏٺي به وُٺي جهڙا نينهن جوڙيا ٿئون. دل ۾ ته سالن پچاٽان اُتاري ڇڏيو اٿئون اوهان کي، پر هاڻ اکين ۾ ويهاري نيڻ پوري ڇڏڻ تي هي دل تي چٽي.

اسان کي پڪ آ، پڪ آ ائين جيئن اوهان کي سياٽي جي سچ ايرڻ جي پڪ آ ته توهان "جيها ڪي تيها مون مارو ميچيا" جيئن اسان کي به پنهنجي چاهيندڙ طور قبوليندؤ ۽ اسان جي هن معصوم عاشقي جي ڪهڪشان ۾ قربتِ چاهت جا چنڊ چار اجان به تانڪي ڇڏيندؤ.

پر ها مانوارؤ! ميٿا جو هي رُڃ جهاڳيندي جي اوهان "مون سين هلي سا، جا جيءَ منو نه ڪري" چئي نه سگهو ته ٻڏاءِ ڇڏجو ته جيئن، ويچارا پٽر پنڌ هي پير نه ڪن.

رنگين دنيا جي گل ڦل ولين جي وچ ۾ رهون ضرور ٿا، پر هٽن ۾ ايندڙ هر هٽ دلين جي درمان جي ڳالهه ناهن ڪندا. توهان جي انداز محبت جو هي انوکو پهريون ۽ آخري رشتو جڙيو آ. "جي نيائي سگهين ته نيائي، نه ته دلبر دعاڳو آهيان."

امين ارباب

حيدرآباد، مئي 2006ع
03009370584

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

O

جڏهن هيرآباد جي رستن کي گلن جي پاٽي سان ڌوتو ويندو هو
جڏهن پائي خان جي چاڙهي کان ٿي ڪاهي روڊ تائين پهچڻ وارا ٽانگا
ڪنهن جا سانگها ڪندا هئا، جڏهن سڄي ڏينهن جو ٿڪل سڄ
مسافر سنڌُوَ ۾ ٽڪ پيچڻ جي ڪندو هو ته هيرآباد جي بالڪونين مان
پنين وارن جو سرعام درشن ٿيندو هو. زندگيون بيهي ويندڻون هيون ۽
وات ويندڙ ڪنهن شاعر جو غزل مڪمل ٿي ويندو هو. شام لڙڻي کا
رات حاضري پريندي هئي ته ميندي سجيل هن جون نازڪ ۽ نفس
آڱريون ستار ڇيڙينديون هيون ۽ پوءِ آڌواٽي گهڻي باذوق ماڻهن جي نذر
ٿي ويندي هئي. ايراني قالينن جي ڇيڙن تي گول ويهاڻن جا احساس،
شيشن تي ترندڙ گلابي رنگن جا ٽَڪراءُ، زلفن کان سرڪي پيرن تي چپ
رڪندڙ اکيون، جڏهن اکين جا الماس ڏسنديون هيون، جهُڪي پونديون
هيون. هوائن ۾ وڪريل هن جا پنيا وار جڏهن چنڊڪو ڏيئي ڪلهن تي
وچائجي ويندا هئا ته وقت جي پيرن کي ڏانوڻ لڳي ويندا هئا.

ڊاڪٽر جينومل توڙي جو هاڻ هلڻ کان هلاڪ ٿي چڪو آ پر هو
سيتا جون سونهن پرور اکيون ۽ هن جا سُر وساري نہ سگهيو. هن جي
پازيب جي سُرن جي ڳالهہ ڪندي، جڏهن مک تي مرڪون وکيري ٿو
دليون ڏتاري ٿو. هو اڄ بہ پري اوطاق تي هن جا قصا ڇيڙيندي چوي ٿو نہ
رات جي ستارن کي جڏهن ننڊ نہ ايندي هئي تہ هو سيتا کي سُرن جون
التجائون ڪندا هئا ۽ پوءِ نازڪ ۽ نفيس ستار جي تار تي آڱريون
ڦيريندي پايل کي ڇيڙيندي هئي تہ دلين جو ڌڙڪنون بند ٿي ونديون
هيون. شيشن تي پلٽي پيل زندگيون گلاب رنگن ۾ جهرڪي پونديون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هيون ۾ هن جو آواز رات جي پولارن کان ٿي روح جي پاتال ۾ لهي ويندو هو اِهو چئي ته:

”عمر آباٽا مون کي ڏٺي ڪي ڏينهن ٿيا.“

نيڻ ننڊ جي آغوش ۾ هليا ويندا هئا ۽ پوءِ ائين رات گئي اور بات گئي واري ڳالهه ٿي ويندي هئي.

آڏواٽي گهٽي مان ڦٽي نڪتل سوڙهيون گليون اڄ به آڌيءَ جي اوجاڳن جون گواهي آهن. اڄ به رات جو چند مسافر سنڌ جا ٽڪ ڪٽي هيرآباد جي ڪشادن اڱڻن مٿي آرامي زندگين جا جوين پسي ٿو پر نه ستار منجهان ڦٽي نڪتل سيتا جا اُهي سُر مسافر، نه پازيب جا رم جهم هاٽا مڏر مڏر ڪي احساس اُهي ۽ نه پنين وارن مان سرڪي پٽ پوندڙ پونيءَ جي پرچار رهي ڪا. پائي خان جي چاڙهي کان کاهي روڊ تائين هلندڙ تانگا توڙي جو هاڻ پنهنجا نشان ڇڏي چڪا آهن، توڙي جو واڍن جي پڙ ۾ اڄ به اباٽي ڪرت واڍن هٿان نه ڇڏي ۽ توڙي جو پڙهن اڄ به هاءِ ڪورٽ سامهون فوٽ پاٿ تي چڪن جو ڪم هٿان نه وڃايو پر دل لوپائيندڙ وقت جون دليون سيتا جي ستار ۾ هن جو آلاپ عمر اباٽا مون کي ڏٺي ڪي ڏينهن ٿيا وساري نه سگهيون.

ڊاڪٽر جينو گذري ويل وقت تي ٽڏو ساهه پريندي اهو به چيو ڏي ته سيتا بظاهر جيترو سُر آلاپيندي هئي ايترو اندر پاڻ ڳاريندي هئي. رات جي ستارن هيٺان مڙي پيل هن جا مداح توڙي جو هن جي هڪ ادا جا سوالي ٿيندا هئا پر سيتا سنڌ جي سَند، سَند تي مرڻ تي چاهيو. هن نٽي چاهيو ته ائين ٿئي پر حالتن هٿان ائين ٿي ويو ۽ هوءَ ڌرتي ڇڏي وئي. هُوءَ جيسين جيئري رهي سنڌ وساري نه سگهي، جند وساري نه سگهي. سيتا جو اهو آخري آلاپ اڄ به ڊاڪٽر جينو آلاپي نه سگهيو جو هن سنڌ کي الوداع چوڻ کانپوءِ آخري دم تائين ڳائيندي دم ڏنو هو اهو چئي ته:

”عمر آباٽا مون کي ڏٺي ڪي ڏينهن ٿيا“

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

اُها ئي ڄامشوري جي نگري هئي، سنڌ يونيورسٽي هئي، آءِ آءِ قاضي جي مزار هئي، سنڌالاجي، بي فارميسي ۽ اُهي ئي هاسٽل جون رنگين شامون هيون. اُپسرائن جي ٽولي جي راڻي هئي ۽ مان حُسن عشق جو پوڄاري شاعريءَ سان دلچسپي رکندڙ اڪيلو اڪيلو هڪڙو ماڻهن جهڙو ماڻهو هوس. وقت جي آئيني ۾ هوءَ زندگي جي چوڏهين بهار ڏسي رهي هئي، ۽ مان_ مان زندگيءَ جي سفر ۾ سورهين خزان لتاڙي چُڪو هوس. شمع جهڙي شوخ ۽ چنڊ جهڙي مورت هن جي هئي ۽ پتنگ جهڙو پروانو ۽ چڪور جهڙو ديوانو آئون هوس. ڪجھ لڪندي، ڪجھ ڀڄندي ۽ ڪجھ چوندي هنن وجودن اجان اميدن جا پنڌ ڪيا ئي هئا تہ علامہ آءِ آءِ قاضي جي قبر ڪي تڪيندي واعدو ڪيو هئائين تہ جيسين زندگيءَ ساٿ ڏنو تيستائين تنهنجو بہ ساٿ ڏينديس. سندس حنا ئي هٿ تي پنهنجو هٿ رکندي چيو هوم تہ ”بدلجي تہ نہ ويندينءِ“ وراڻيو هئائين تہ ”تهمتن جون تلوارون سهي وينداسين رسمن جا ڪوٽ ڪيرائي ڇڏينداسين ۽ مقدر جي نراڙ تي لکيل نصيب جي تحرير کي بدلاءِ ڇڏينداسين محبت ڪنداسين.“

۽ پوءِ منهنجي خوشين جا سمورا ٿهڪ روح جي پاتال ۾ ميران جي سُرندي جي تارن جيان ڇڙيي پيا هئا. يوڪلپٽس جي تارين کي ڇهندڙ منهنجا ٿهڪ فضائن جا پڙاڏا بڻجي هن جي پيرن تي لتا هئا ۽ آئون آڪاش جي پولارن ۾ اُڏاڻو هوس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

وقت بدلجندو رهيو موسمون بدلجنديون رهيون، حالتون بدلجنديون رهيون ۽ پوءِ هؤ به بدلجي وئي. نه رات سناٽي ۾ وري ڪي چاندنيون لٿيون نه گرم گرم ساهن جا اُهي ڪي احساس رهيا. نه ٽيليفون تي ڏکيون ڪچهريون رهيون ۽ نڪي ٽشو پيپرن تي لکيل پريم پترن جا اُهي سلسلا رهيا. نه هاسٽل جي رنگين راتين ۾ هن جي ساهن جي خوشبوءِ رهي ۽ نَڪي يونيورسٽي جي احاطي ۾ هن جي آنچل جون ڪي اُڏارون رهيون.

جڳمگائيندڙ ستارن جون ڏور ڏور تائين جڏهن نندون رُسي ويندڙيون هيون ۽ جڏهن پلڪن جون وٿيون وس وجائي ويهنديون هيون ته وڏي وچوٽي پڇاڻان هُن کي ٽيليفون ڪيو هئم. ڳاڙهن ۽ گلابي بن پتن جي وٿين مان هن جو ڏيمون ڏيمون آواز آيو هو ته "ميوا"۔ ميوا سائين، الفتن جا ابابيل جيترا ڪپنئي اُڏاري چڏ. هاڻ گڏ "جيءُ" ڪو نه سگهبو. بس ڪليو ڪلايو يادِ زندگيءَ جو حصو هو جو يونيورسٽي جي پهاڙن ۾ وڪري ويو. وساري ڇڏيو اٿم توکي ميوا۔پڪ تون به وساري ڇڏيندين" ۽ پوءِ هن سڏڪندي سڏڪندي فون رسيوَر رکي ڇڏيو هو۔ مان چاڻان تو. مان چاڻان تو ته آئون اُنهن ئي ڏينهن ۾ وسري ويو هوس پر وسري ڪين سگهي. اميدن جا ابابيل اکين ڪان اوجهل تي ويا ته پٿر جو بُت بڻجي نصيبن تي ماتم ڪرڻ لڳو هوس ۽ پوءِ آسمان مٿي عجبي نشانيون ڇڏي، هوائن جي شهر کي الوداع چئي اباڻن ڪکن موٽي آيو هوس. اڄ به جڏهن سنڌو سائين جي ديدار لاءِ ڄامشوري جي پهاڙين ڏي وڃڻ ٿئي ٿو ته شهر دلدار جون گهڙيون ياد اچن ٿيون.

هي وک وک تي منهنجي پياريءَ جا پاڇا،
هي ڏگ ڏگ تي آنچل سنڌءِ اڏارون،
اڙي شهر جانان، ڪي توکي سنڀارون،
ته ڪنهن شاعر جون گذريون، هتي پنج بهارون.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

مڪلي جي مٿيءَ جا هي اهي ڏينهن هئا جڏهن آخري سال جي آخري ٽوئر خاطر جهرڪن جي رستن ڪان ٿي ڪينجهر ڪنڌي پهتا هئاسين. اِهو سمجهي ته باقي رهيل ڪي روح رچنديون ڪنداسين. ماروي هاسٽل ڪان موڪلاڻي جا احساس ۾ وري هي ڏينهن نه اچڻ جي اُلڪن دليون ٽوڙي ڇڏيون هيون. ڏور ڏور تائين ڇڙوڇڙ ٿي ويل جندگانيون رڳو اِنهي ڳالهه تي لڙڪ هاري نه رهيون هيون ته پورنماسي رات جي پوئين پهر ۾ وٽڪار تان وهي ويل چاندوڪيون هاڻ وري اچڻ جو اطلاع ڪو نه ڏينديون ۽ ديو مالائن جي هن ڌرتيءَ مٿي وري نگاهون ڪو نه ملنديون. پر ارمان رڳو اِنهي ڳالهه جو هو ته پلڪون چمڻ وارا هي ڏينهن وري قسمت ڪو نه آڻيندي.

اکين ۾ خواب سانڍيندي سانڍيندي سج مڪلي جي پهاڙن ۾ گم ٿي ويو ۽ اسان ڄامشوري واپس وڃڻ لاءِ بس ڏانهن وڌي رهيا هئاسين ته نوزيدا، آخري ڀيرو مون ڏانهن اداس اداس نيڻ ڪنيا ۽ چيو ”نواز هي ڏينهن وري ڪو نه ايندا.“ نيڻن مان نير وهي هليا ۽ پوءِ هي ڏينهن وري ڪو نه آيا. اڃايل مورن جي پاڪ پرن جهڙو درد ۽ اکين کان اوجهل ٿي ويندڙ اُهي اڻ موٽ يادون، بس يادون ٿي رهجي ويون. هٿ تي هٿ رکي اهو چئي نوزيدا مون کان موڪلايو ”يادگيريون سنڀالي رکجان ڪنهن وچوڙي جي سال ڪم ايندئون“. هن پنهنجي وارن ڪي چنڊڪو ڏنو ۽ آئون هوائن جي مست گگن ۾ گم ٿي ويس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

رات جي چاتيءَ تان ريشمي پٽ جون چنريون سرڪي ويون ته آئون ٽلٽيءَ جي ڏٽي ڪي ڪا واهر ڪرڻ جي التجا ڪرڻ بنا رهي ڪو نه سگهيس.

ٻه هزار هڪ، ٻه هزار ٻه ۽ ٻه هزار ٽي جو سال ٻه لنگهي ويو نه نوڪري جو ڪو آرڊر آيو ۽ نه اُن ڇوڪريءَ جو ڪو ڏس پتو مليو. نه چنڊ جون چانڊوڪيون وسريون ۽ نه مندون ماندوڪيون وسري سگهيون.

نوڪري ملڻ واري عمر توڙي جو اُڪري وئي پر جيجل ماءُ ۽ هڪ معصوم ڀاءُ جي جياپي خاطر ميڊيڪل دوائن جي هڪڙي ڪمپني ۾ خالي پيل ڪلارڪ جي نوڪري لاءِ انٽرويو ڏيڻ خاطر حيدرآباد جا پنڌ پڇايم ته هڪڙي آفيس اڳيان رکيل بينچ تي انٽرويو ڏيڻ لاءِ پنهنجي واري اچڻ جو انتظار ڪريان ٿي ته آفيس اندران پٽيوالي جو سڏ ٿيو آفيس جو در کوليان ٿي ته هن ڪي ڪمپني جي ايم ڊي واري سيٽ تي ويٺل ڏسي منهنجن هٿن مان سرٽيفڪيٽن جو فائيل ڪري پيو.

ها، هوءَ نوزيدا هئي دوستو- مئينجنگ ڊائريڪٽر تي ويل نوزيدا منهنجو نالو ٻه وساري ويٺي هئي. انهيءَ ڪان اڳ جو انٽرويو لاءِ هوءَ مون کان سوال ڪري، مون ڪي ترڇي نگاهن سان ڏسڻ لڳي. هن ماضيءَ جا ورق ورايا ضرور پر هن ڪي ڏور ڏور تائين ڪو ٻه مڪلي جو منظر ياد نه آيو. اُها مڪلي جنهن سنگ هلندي هن زندگي اربڻ جو مونسان واعدو ڪيو هو ۽ اُها مڪلي جنهن تي اُڏامندڙ وارن مٿان ستارن ڪي سڏون ڪيون هيون. ۽ پوءِ آئون هن جي اکين جي ڪينجهر ۾ لهي ويو هوس. مون ڏٺو مون ڏٺو ته هن جي اکين جي ڪينجهر ۾ اُهي ڇوليون هيون جتي اسان دليون روليون هيون- اکين جي پلڪن ڪي ساڳيون ئي چميون ياد آيون ۽ ماضيءَ جا ٻه پل ياد ڪندي هن جي چپن چئي ڏنو ته تون ڪٿي آن جان؟.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

O

وقت کي ڪير سمجهائي، وقت صفا بادشاهه آهي- وقت وقت جي ڳالهه آ جو "ڪڏهن ائين هياس جو پنهون ڏوتا ڪپڙا، اڄ ائين ٿياس جو جَت نه نين پاڻ سين." 1996 جو ڪليندر منهنجي غريب آستاني ۾ لڳل هوندو هو مون کي اڄ به ياد آ. منهنجي دلربا مست ڳگن جو هي اُهو سال هو جنهن ۾ هن جي وارن ۾ لڳل گل پوني جي پٽن جيترو خطرو لکي هن جي راهن ۾ اُڇلي هليو ويندو هوس ۽ هؤ ڪاليج جي موڪل ڪانپوءِ گهر ويندي واٽن مان کٽي وٺندي هئي.

مسجد جي محراب پرسان پٽر ۾ ويڙهيل هن جو جوابي خطڙو جڏهن بئي ڏينهن پڙهڻ ٿيندو هوم ته آسمان جي پولارن ۾ وڃائجي ويندو هوس. هؤ جا منهنجي ڪهڪشائن ۾ اميدن جو ڪڙندڙ ستارو هئي، ڪائنات جيڏيون اميدون کڻي آئي هئي منهنجي زندگيءَ ۾- دولتپور جا آباد پٽ- ۽ يادن ۾ وڃائجي ويل هن جون دل گهريون دلبريون، هي دل وساري نه سگهي. 1996 جو هي اُهو سال هو جو هن انٽر امتحان پاس ڪيو هو ۽ آئون سرڪاري نوڪري لاءِ انٽرويو مان پاس ٿي ويو هوس. موبائيل فون تي مس ڪالن، ميسيجن ۽ پوءِ جڏهن اي ميل تائين پهتا هئاسين ته پٽرن ۾ ويڙهيل ننڍڙيون چٺيون لکڻ واريون حرڪتون اسان وساري ڇڏيون.

۽ پوءِ مون کي روزگار سان واڳيل ڏسي هن جي پيءُ هن کي منهنجي نانءُ ڪرڻ جو آخري فيصلو ڪري ورتو هو. هن جي گهر جا در مون لاءِ اوپرا نه رهيا هئا، هن جي ماءُ ۽ پيءُ جي نظرن ۾ مون لاءِ وڏي عزت ۽ احترام هوندو هو پر، پر ماٺهو اهو سڀ ڪجهه ڪٿي ٿو ڄاڻي جيڪو منهنجو مالڪ ڄاڻي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

96 ڪانپوءِ 97 جو سال بدليو 98 ڪانپوءِ 99 جو ۽ پوءِ 2001 جو پهريون ڇڏي پيو ڏينهن اُپريو ئي هو تہ منهنجو نوڪريءَ مان برطرفي جو آرڊر اچي ويو. منهنجي روزگار جو در بند ٿي ويو. منهنجي مستقبل جي هڪڙي ننڍڙي اميد جهڙي پٽ پئجي ويئي، پر پوءِ بہ اِهو سمجهي دل کي آٿت ڏني هئم تہ هن کي آئون حاصل ڪري وٺندس. مون ڄاتو ئي ڪو نہ هو تہ هي دنيا بہ لوڀ ۽ لالچ جي محور تي گهمي ٿي. منهنجي نوڪريءَ جي برطرفي جو ٻُڌي هن جا ماءُ ۽ پيءُ مون کان اکيون ڦيري ويا ۽ مون لاءِ سندن گهر جا دروازا بند ٿي ويا. پُٽن جيڏي عزت ماڻيندڙ منهنجو هي وجود ۽ پوءِ ڪڏهن بہ هن جي در جي چائنٺ تي چپ رکي ڪو نہ سگهيو. هن جي جدائي ۽ ڪسجي ويل هٿن مان روزگار منهنجي وجود کي جهوري ڇڏيو. نوڪري جي بحالي لاءِ جڏهن عدالت جو در کڙڪايم تہ مون سان انصاف ٿيڻ لڳو. سال بہ سال ۽ پوءِ ٽي سال گذري ويا عدالت سگهوري منهنجي حق ۾ فيصلو ڏئي ڇڏيو ۽ آئون نوڪري تي بحال ٿي ويس.

نوڪري جي بحاليءَ جو آرڊر هٿن ۾ کڻي ڳوٺ اچي ئي رهيو هوس تہ هن جي ڳوٺ ۾ شرنائيون وڄي رهيون هيون. ها مون ڄاتو هو دوستو. مون ڄاتو هو رضيا جي شادي ٿي رهي هئي، هن جي هٿن تي ميندي لڳي چڪي هئي. آئون روڊ تي بيٺو ئي هوس تہ ڄڃ سان پريل هن جي بس منهنجي اکين آڏو گذري هئي- رَضيہ مون ڏي آخري پيرو ڏٺو ۽ هٿ لوڏي شايد چيو ٿي تہ:

گلابي گهٽائون ڇڏيو تا وڃون
بسنتي هوائون ڇڏيو تا وڃون
اوهين مرڪو مهڪو سدائين
اهي دعائون ڇڏيو تا وڃون

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

SHER ALI CHANDIO
CHANDIA GOTH QASIMABAD
SINDH

○

۽ پوءِ ڪنهن ديوَ جي مُٺ ۾ اچي ويل پرين جي ساهه جيان منهنجو ترُ بہ ڏڪار جي مُٺ ۾ اچي ويو۔ نہ مينهن ئي وٺا نہ گاهه ڦٽا نہ گل گلزاريون ٿيون. هٿن سان پاليل گهيٽن جون گهنڊڙيون بہ خاموش ٿي ويون ۽ وٿاڻ بہ خالي ٿي ويا. عيدون آيون- پينرن، پائرن جي ٻانهن ۾ راڪيون ٻڌيون ۽ اکين مايوسي جا منظر ۽ ڏکن جا ٿوهر ڏسي ورتا. دل تي پٿر رکي هڪ هڪ ڪري سڀ پنهنجا اجها ڇڏيندا رهيا ۽ لڏيندا ويا ڏورانهين آباد علائقن ڏانهن.

هؤ تہ هوندي هئي جا منهنجن لڙڪن جي بارش ۽ مجبورين جا پَٽ ڇڏي ويندڙ پيرن ۾ ڏانوڻ ٻڌجي رُني هئي ۽ هؤ تہ هوندي هئي جا منهنجي لوءِ ۽ لُڪن تي ٽڏو چنڊ ٻڌجي اکين تي ترسي هئي. اجرڪ جي اچين ڦلڙين جهڙيون اُجريون آسون ڪٽي اڻ ڪتين راهن ڏانهن پنڌ رکيو هو ۽ آئون بہ ڪيترين ئي ترين جيان پنهنجي ڇڇريل خوابن جي جنازن جو ڪلهي ڪانڌي ٿي هن ڪان پوءِ پٽڪندو رهيو هوس ڪڏهن ڪاٿي، ڪڏهن ڪاٿي، انهي آس تي تہ دعائون قبوليت جي منزل ماڻي ونديون، بادل پرجي ايندا ۽ بوندون منهنجي سڄي تر جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

اُڃ اُڃهائي وڃهنديون. پر پر پوءِ ائين ڪڏهن بہ تي نہ سگهيو. نہ ٿر تي ڪڏهن ٿڌو چنڊ اُڀريو نہ بادل ڪو پلجي آيو نہ هو آئي، نہ هن جي وارن سندي ڪا رات تي سگهي.

سانجهہ رنگن ۾ هن رنگ رکيا هئا تہ يادون روئي پيون هيون. هن موڪلايو هو ۽ سچ لڙيو ويو هو "ٻيجل- ٻيجل جڏهن اپٽو ٿر وس سي تڏهين آپي ملسان."

۽ پوءِ ڪڏهن بہ ٿر ڪو نہ وُٺو. پيٽ گذر خاطر هوءَ الاءِ ڪٿي ٻئراج علائقن ۾ رهجي وئي ۽ سالن پڄاڻان هن جو ڪو بہ پتو پئجي نہ سگهيو. هوءَ تورڙي جو چوندي هئي تہ:

ٿر ٿر انـدر ٿانءِ، ويهن ويڙهيچن جا،
سڀ تنهنجو سومرا وينا ڳنن نانءِ،
اُتي ويندس آنءِ، لوئي لڄ متي ڪري.

پر نہ خبر نہ خواب نہ اُوٺي آيو دوستو- اُهي پَٽ پيچرا، اُهي تل ترايون، اُهي هٿ ڪينچلون ۽ چنڊگواهيون الاءِ ڪيڏانهن هليون ويون. کوهن تان پريل پاٽي گهڙا جڏهن چوڙا پاتل ٻانهن جا ٻک سارينڌا هئا تہ گجرا ٽانڪيل ڪوڏيون ڇنڇناهٽ جي آواز تي نندون ڪنديون هيون. تيل ٻوڙيل چوٽيون جڏهن وار ويڙهيل سڳيون ڏسي مڳيون ڪنديون هيون تہ سڪيون هن تي ساهہ ڇڏينديون هيون. ڪڏهن تہ ائين هوندو هو جو ٿر وسي پوندو هو ۽ هوءَ مُک تي مرڪون وکيري ڇڏيندي هئي ۽ ڪڏهن ائين هوندو هو جو هن جي اکين جون آرسون سڄي ٿر تي مدهوشيون پلٽائي ڇڏينديون هيون. ڇا تہ پيار هئا پرينءِ جا ۽ ڇا جهان هو ۽ جان جو اُهو جانان هو. بس اُهي نينهن هئا ۽ ڏينهن هئا سونهن ورهون هئي، نہ رهي- نہ رهي گذري بہ وئي- گذري بہ وئي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

سڀ ڪجھ ساڳيو آ، سچ بہ ساڳيو. چنڊ، تارا، ڪتيون بہ ساڳيون آهن دوست! پر منهنجي ماتر يومي جي اُها خوشبوءَ هتي ناهي جتي رانديون رميون سين، جتي ڪير ڪير وني ۽ ڪارڙي ڪمارڙي جون صدائون هٽي رب جي ذات کي ريجهايوسين. نازڪ ۽ نفيس هٿن ۾ جهرڪندڙ گلاسن جو منرو احساس تہ هتي ماري ٿو پر جيجل جي ولوڙيل لسي ۽ مکڻ چاٽي جي آغوش ۾ لهي ويندڙ خمار جا پل سواءِ سنڌ جي هتي نٿا لڀن دوست_ جگمگائيندڙ راتين جي حسناڪين کي توڙي جو هتي پنهنجو حسن آ پر گجري پاتل سنڌ ناري جا پيرت. زندگي کي جا معنيٰ اربين تا، انگلينڊ جون گهٽيون چا چاٽين. شيڪسپيئر ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ايلن برگ جي شاعري پلي دنيا جا رنگ رڪندي هجي پر منهنجي اُن سائين جي ست ڪير بہ سَرجي نٿو سگهي جنهن چيو تہ:

”ڳولهيان ڳولهيان مَ لهان شال مَ ملي هوت“

شفاف ۽ نيري پاڻي ۾ ترندڙ جوين جا جلوا جيءَ تہ جهورين تا پر ڪينجهر گهاريل اُن پرينءَ جا پيار پلا ڪنهن کان وسرندا؟ ڪٿي آهن هتي هڪ نياڻي ڪي ست قرآنن جا درجا، ڪٿي آهن هتي نياڻين جي ميڙ تي اچڻ تي ست خون معاف ڪرڻ جا تصور. هتي تہ نہ سانوڻ فقير جا بيت آهن، نہ استاد خميسي خان جي پاوِن جا سچا سُر آهن. نہ سچل سائين جون سچ هاٽيون ستون آهن۔ نہ دما دم مست قلندر جي ڌمال جي ڪا دنيا آهي۔ واسينگن جهڙن وارن تي واشنگٽن توڙي جو ناز ڪري تو پر ڪاسبي جي ڪامڻين ۽ ڪجلاسر جي ڪجل هاڻين اکين ۾ جا سنڌ مون سمايل ڏٺي سا لاس انجلس جا ماڻهو چا ڄاڻين۔ ڪوٽڙيءَ جا پلا۔ سنڌڙيءَ جا انب، نصرپور جون اجرڪون، ميهڙ جون مينڍيون پلا وسري سگهنديون دوست؟

ست سمنڊ پار آئون توڙي جو توکان پري آهيان دوست پر جڏهن سج لڪن ۾ لڙي تو جڏهن آڌيءَ جي اوجاڳن ۾ ڪينجهر ڪنڌي تيل هن سان روح رچنديون، پٽائيءَ جو ميڙو ۽ هو جمالو رات جي ستارن ڪي جهومائي تو تہ ها جندڙي تون ياد تي اچين ۽ ها سنڌڙي تون ياد تي اچين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

هن کي فوج ۾ شامل ٿئي اجان ڪي سال ئي گذريا هئا تہ هن کي ڳوٺ ياد آيو گليون ياد آيون ۽ ها، هؤ بہ ياد آئي. اُهي گليون جتي هن ”ڦوڏڙي ڦراڪو جيئي مارو ڪاڪو“ جون رانديون رهيون هيون. اُهي گليون جتي وليون ٿي مليون هن جون اکيون۔ هن جون ٻانهون ۽ هن جي آئيندي جون اميدون.

آشي۔ آشي آئون جي نہ وطن تان ماريو وڃان، تون منهنجي لاءِ روئندين؟۔ هن کي وطن تان قربان ٿيڻ جو ننڍي لاڪون شوق هوندو هو۔ هو جڏهن وطن تان قربان ٿيڻ جون ڳالهيون ڪندو هو تہ آشي ئي تہ هوندي هئي جا هن جي وات تي هٿ رکي چڙهندي هئي۔ ٻالڪپڻي جا سال جڏهن هن جي هٿن مان سرڪيا تہ جوين جواني جانو کي فوج ۾ ڀرتي ڪري ويئي. گليشر جونَ واديون جڏهن ٿڌيون هوائون سنڌ اڏاريندیون هيون تہ آشي ياد ايندي هئي۔ اڪيلائي جي احساس ۾ رڳو آشي ڪو نہ رهندي هئي پر هن جي هڪڙي جيجلِ سنڌ بہ جاءِ والاريندي هئي۔ گليشر جي برفي دونهن ۾ جڏهن چنڊ چلولايون ڪندو هو تہ جانو چپ چوريندو هو.

”عاشي، توکي سنڌ جون پارتون هجن۔ ها عاشي الاءِ چو مونکي سنڌ جي سرحدن جو اُلڪو ماري ٿو. ها عاشي جڏهن نہ خوف ٿئي تہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ياد ڪجان، قسم سان اڏري ايندوسانءِ“ ۽ پوءِ سال گذري ويا هو ڪو نہ آيو.

هو پنهنجن خطن ۾ علم، ادب ۽ سنڌ سان عشق جون ڳالهيون پلٽيندو هو– ”عاشي، سنڌ منهنجي وطن جو چوٿون ستون آ. هن ڪي ڪا بہ آنچ اچڻ نہ ڏجانءِ هي منهنجي اُها نگري آ، جنهن منهنجي وطن جي وجود کي سڀ کان پهرين قبوليو هو– وجود جي هن گليشر جي چوڪيءَ وٽان آئون بيهان ٿو تون نگر وٽان منهنجي سنڌ جو خيال رکجانءِ.“

ڏيهن ۾ ڌهڪاءُ هلڪو ٿيو تہ جانو شادي جي موڪل وٺي ڪاسبي جي پٽن تي موٽي آيو. عاشي ۽ جانو جا ڏينهن چٽا ٿيا ۽ اڱڻ تي خوشيون موٽي آيون تہ نگر جي نگريءَ وٽان ويرين وار ڪيو– خوشين کي خيرآباد چوندي جانو عاشيءَ کان اِهو چئي موڪلايو تہ عاشي دعا ڪجانءِ– خط جو انتظار ڪجانءَ– پر پوءِ ڪو بہ خط ۽ پَٽ ڪڻ نہ آيو–

دشمنن سان وڙهندي وڙهندي جانو جڏهن پنهنجي ساڃي هٿ کي ڪپجندي ڏٺو تہ هن کي عاشي ياد آئي، سنڌ ياد آئي. جيجل ياد آئي– سج ڪارونجهر جي اونهاين ۾ لهي ويو شفق جي لالاڻ فضائن جا ڳل چمڻ لڳي. ڏور ڏور تائين ڪو واهر وسيلو نظر نہ آيو. هن قلم ڪٽي لڪڻ گهريو پر جڏهن هو لکي نہ سگهيو تہ هن پراڻ ويندڙ پکين ۾ عاشي ۽ سنڌ لاءِ نياپا ڇڏيا اهو چئي تہ:

سنڌ منهنجي امان، سونهن تنهنجي مٿان لکي چا تہ لکان مان،
هڪڙو قلم ۽ هڪڙو مان، پلا ڪيئن پوري پوان–سنڌ منهنجي امان.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

اجا تمنائن جي ليهور مان اميدون لوڏيون نہ ويون هيون. اجان سج ٻہ ڪنا چڙهيو ڪو نہ هو. اجان ڪتينءَ ڪر موڙيا ئي ڪو نہ هئا تہ محبتن جو جهان جُڙي پيو هو. 1971 جو زمانو هو. ويرين وار ڪيو هو منهنجي پاڪ سرزمين تي، منهنجي نگر جي سر زمين مٿي. هو گجگوڙ ڪري اهو چئي اٿيو هو تہ شانتي هاڻ چٽي چانڊاڻ ۾ ملبوُ_ جڏهن ٻالڪپڻو هوندو هو تہ ڳوٺ جي جهوپڙيءَ ۾ پرائمري پڙهندا هئاسين تہ چوندو هو شانتي اهو نہ وسارجانءِ تہ پاڻ اُنهي مٽيءَ جا ڳوهيل ماڻهو آهيون ڄنهن لئہ مرشد سائين چيو هو تہ:

"اي نہ مارن ريت جو سيڻ مٽائين سون تي".

توڙي جو شانتي تنهنجي محبت تي منهنجو هي پيار صدقي پر منهنجي وطن تان پاڻ ٻنهي جو پيار، تون ۽ آئون ٻہ صدقي. هو ٻالڪپڻي کان ئي وطن سان محبت ڪندو هو ۽ چوندو هو "مر لڳي لوءِ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ترﻫﺎﭘﻴﻬو تي مران“ ۽ پوءِ هو رڻ ڪڇ جي پرئين پار سلاخن ۾ قيد ٿي ويو هو- زنجيرن ۾ جڪڙيل هن جو جسم جڏهن ست وڃائي ويهندو هو تہ مون کي ياد ڪندو هو- مهيني ٻہ ٽي پڇاڻان جڏهن هن جا خط نگر جي سرزمين تي ايندا هئا تہ ويران دل جو ڪاسبو سائو ٿي ويندو هو.

شانتي- آئون اڄ بہ انهي ڳالهہ تي بيٺل آهيان تہ تو تان منهنجو پيار تہ صدقي پر منهنجي وطن تان پاڻ ٻنهي جو پيار تون ۽ آئون بہ صدقي- هو اڪثر خط جي آخر ۾ لکندو هو تہ ”حيف تنهين هوءِ وطن جن وساريو“- ۽ پوءِ سالن جا سال لنگهي ويا وري هن جو نہ ڪو خط آيو- نہ نياپو آيو ۽ نہ ڪو سنيهو آيو.

نہ خبر نہ خواب، نہ اوتي آيو
هُتي جو هت ڪنهن ڏنو ڪو نہ جواب،
همين حساب، ڪوهہ ڇاڻان ڪهڙو ٿيو.

جهوپڙي نما اسڪول اڄ توڙي جو پڪي عمارت ۾ تبديل ٿي ويو آ. اهي چارا، گس ۽ وس جا ماپا ۽ معيار تبديل ٿي ويا آهن پر هن سان گهاريل چار گهڙيون- هن جون وطن سان محبتون ۽ هن جي خطن ۾ لفظن جو پلٽايل ماتم هي دل اڄ بہ وساري ڪو نہ سگهي.

ايڪهتر کي اڄ چوٽيهہ سال گذري ويا آهن، جوين هاٿيون رُتون بہ هٽن مان هليون ويون آهن پر پراڻ جي پٽن تان اُڏري ايندڙ پکي جڏهن منهنجي اکين آڏو ڪڇ رڻ پنڌ پوندا آهن تہ الاءِ ڇو هي دل اهو چوڻ بنا رهي ناهي سگهندي تہ:

اي دور سي آني والي بتا، وه شهر جو هم سي چهوٽا هي، وه شهر همارا ڪيسا هي،
سب دوست هماري اپني هين، مگر وه جان سي پيارا ڪيسا هي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

ملاقات ڇا هئي، ڪن پل جي پريات هئي، جا يادن جي ڪرڻن ۾ گم سم ٿي ويئي- نوانوي جو سال هو ۽ پڇاڙڪي مهيني جو سائو سومار هو. منهنجي سمن سائين جي چائنٺ چمڻ ويا هئاسين تہ درگاهہ تي نيتن جي سچائي جو يقين ڏياري ڇڏيوسين. منهنجي ڪوقاف جي وادين جو هي شهزادو الاءِ ڪٿان آيو هو ۽ الاءِ ڪيڏانهن هليو ويو پر چار گهڙين جي چاهتن جو هي اويلو مسافر جيسين نظرن جي پلڪن ۾ رهيو نظرن جي ٻولي ڳالهائيندو رهيو.

زماني جون زوراوريون توڙي جو ڪجهہ ڪچڙ ڪان روڪينديون رهيون پر پنگرئي جي پَتن ۾ رهجي ويل اسان جون محبتون نظرن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

جون پوليون جدا ڪري ڪو نہ سگهيون. ”تون“ .... ”ها پرديسي مان“........ ”مان مير باگي خان جي ٽنڊي شهر جي فاطمہ آهيان. منهنجا سائين ڇا مان تنهنجو نالو پُڇي سگهان ٿي؟“. هو منهنجي اشاري کي سمجهي ڪو نہ سگهيو. هو سمن سرڪار جي پيراندي ويهہ دعايہ هٿ تہ کڻي ويٺو هو پر خبر پئجي نہ سگهي تہ هو ڪنهن کي گهرڻ آيو هو۔ هوُ اُتر جا گس وٺي بس ۾ چڙهي هليو ويو ۽ آئون سنڌ راڻي مير باگي خان جي شهر ٽنڊي ۾ موٽي آيس.

سالن پڄاڻان گذريل مهيني ٽنڊي ڄام کان سائي سومار تي منهنجي سائين سمن جي چائنٽ چمڻ لاءِ وري لاڙ جي پٽن ڏانهن وڃڻ ٿيو هو۔ خبر ناهي ڪيترين ئي سنڌ ناريون ۽ منهنجي نگريءَ جا شهزادا درگاهہ جي پيراندي ويهي الاءِ ڪنهن کي ڪنهن کي گهري رهيا هئا پر منهنجي ڪوڪاف جي وادين جو اهو شهزادو نظر ڪو نہ آيو نہ نظر جي ڳالهہ زبان سان ٿي سگهي ۽ نہ دل جي ڳالهہ اوهان سان ٿي سگهي.

لمحن ۽ پهرن جا پاسا بدلائيندي بدلائيندي هي وقت بہ پوڙاهپ تي پهچي ويو ۽ هي وار بہ چاندي ٿي ويا. پر اڄ بہ جڏهن درگاهہ تي وڃڻ ٿئي ٿو تہ ستارن سان سجايل وچ اُڀ هيٺ چنڊ جي چانڊوڪيءَ ۾ نظرن جي ٻولي جو احساس مون لاءِ اڄ بہ سواليہ نشان بڻجي ٿو. آڌيءَ جا المنظر جڏهن پرهہ جا منتظر ٿين ٿا ۽ رات رم جهم جي تمنائن کان محروم ٿي وڃي ٿي تہ دل چوي ٿي تہ:

گل ٽڙيا تہ ياد آئين، پونئر مڙيا تہ ياد آئين،
تنهنجي تصوير جي تصور کان چنڊ چڙيا تہ ياد آئين.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

هي ڪا سالن ۽ صدين جي ڳالهه ناهي جيڏيون! بس هي تہ چئن جا ذري گهٽ هي ٿي ڏينهن هئا ۽ هيءُ ٿي نينهن هئا جو ڪينجهر ڪنڌي منهنجي سن واري سائين جي جنم ڏينهن ملهائڻ بهاني مليا هئاسين۔ هي ٿي ڪچڙي سانجهہ هئي ۽ ريڊيو تي دل لُڀائيندڙ عبدالغفور ڪوسي جو آواز هو جو سُر ۽ سنگيت جي هن سفر تي غالب ٿي ويو هو ۽ اسين وڃي رهيا هئاسين ڪينجهر جي نوري نماڻي کي ڏسڻ خاطر۔

سج لڪن ۾ لڙيو تہ اسان جي گفتار تار ڪينجهر متي ترڻ لڳي. شيراز! ”ڪينجهر ڪيئن ٿي لڳئي؟“. ائين جيئن تنهنجيون اکيون، ائين جيئن تنهنجي پلڪن ۾ آئون پنهنجو عڪس ٿو پسان۔ مينا.“

هن منهنجي سوال جو اک ڇنڀ ۾ ئي جواب ڏيئي ڇڏيو هو. اسان اڳتي وڌي رهيا هئاسين، ها ايترو جيترو اکين جي اونهاين جا پنڌ هوندا آهن جيڏيون! چيٽ جون چانڊوڪيون، ڪينجهر جا ڪنارا ۽ هن جي مضبوط ارادن جيڏا وچن بس منهنجي لاءِ چا نہ خوشيءَ جو سامان هو ”شيراز! ڪيترو تو چاهين مونکي تون؟“ مون ڪينجهر جون ڇوليون هڪبئي تي مرندي ڏسي سوال ڪري ورتو۔ ها مينا ايترو جيترو تماچي نوري چاهيندو هو ۽ ايترو جيترو هي چنڊ ڪينجهر چمڻ ٿو گهري. ۽ پوءِ هٿ تي هٿ رکي اِهو چئي موڪلايو هوسين تہ ايندڙ چيٽن ۾ ڏينهن چٽا ڪنداسين.

چيٽ ۽ چانڊوڪيون ڪيترائي ڀيرا آيون ۽ هليون ويون، منهنجو مرشد بہ سنڌ جون پارتون ڪري جهان ڇڏي هليو ويو. يونيورسٽيءَ جون ڊگريون مڪمل ٿي ويون. اسٽيجن تي الوداعي گيت ڳائيندي اکين جا اشارا آڊيٽوريم جي هال ۾ ئي رهجي ويا. ۽ پوءِ شيراز مون کان موڪلايو تہ ”مينا موتي ايندوسانءِ ميندي پسائي رکجانءِ ۽ موڙ سنيالي رکجانءِ.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

منهنجي ڪڪائن گهر تي ڪانگ ايندا رهيا. نياپا اُڏاريندي رهيس ۽ واٽون نهاريندي رهيس پر ڪٿان ڪو بہ قاصد ڪو نہ آيو. اُهي واعدا ۽ وچن، بس ڪينجهر ڪناري ئي رهجي ويا. وقت جو جهان هلندو رهيو اميدون بہ آس پليندين ويون ۽ ڪو بہ واعدو وفا نہ ٿيو.

ڪهتي ٿهي اک پل نہ جيئينگي تيري بغير،
هم دونون رہ گئي هين، وہ واعده نهين رها.

اوچتو ٽپالي دروازي تي منهنجي اڻ پڙهيل بابا کي خط ڏنو جنهن شايد منهنجي نوڪريءَ جو آرڊر سمجهي رسيوَ ڪيو هو پر هي نوڪريءَ جو آرڊر ڪو نہ هو. هي تہ اُهو شيراز جو پريم پنو هو جنهن جي پيار جي ڪينجهر ساک ڏني هئي ۽ جنهن جي واعدن تي ڪينجهر جون ڇوليون بہ اڪر پوليون هيون.

”مينا- مينا معاف ڪجانءِ، آئون توسان شادي نٿو ڪري سگهان، بابا چئي ٿو تہ ڏارين ۾ شادي ڪرڻ سان ٻني بہ ڏارين جي ٿي ويندي آ، تون ڏاري آهين، اسين پنهنجيون ٻنيون بچائڻ لاءِ صرف ماساتن يا سؤٽن سان ئي شادي ڪري سگهون ٿا. مان ريتون نٿو ڇڏي سگهان، ٻنيون نٿو ڇڏي سگهان، مينا مونکي وساري ڇڏجان، ميندي هاري ڇڏجان.“

۽ پوءِ ميندين هارجي ويون، سماج اڳيان هار ڪائي وياسين، يونيورسٽيءَ جون ڊگريون ڪوڙيون لڳيون- پيار جي آزاديءَ تي ڪوٺايل شيراز جا سيمينار ۽ مدي خارج ريتن رسمن خلاف شيراز جا دليل فريب ۽ دوکو لڳا مون کي- وچ سمنڊ ۾ ڇڏي ويل شيراز پنهنجيون ٻنيون ۽ ونيون، تہ بچائي ورتيون پر مون وٽ سواءِ منهنجي غريب بابل سائين جي ڪجهہ بہ نہ بچيو هو. پر ها جيڏيون! ڪينجهر ڪالهہ بہ وچڙ ٿيو هو پر افسوس اڄ اُتي نہ منهنجي سر جو سائين هو ۽ نہ شيراز هو.

نہ محفل رهي، نہ ساقي رهيا،
نہ پيالا رهيا، نہ پياسي رهيا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

هؤ ڪائنات جيڏي ڪشادي دل رکڻ واري ۽ سمنڊ اونهاين جيڏيون حسرتون کٽي جيئندڙ منهنجي جيجل ماءُ هئي، جا اسان لاءِ قادر جي هن قدرت هن کي واندڪائي ۾ ويهي ناهيو هو. پويت جهلڻ واري وهي ۾ جڏهن هن جي سيني سان سينو ملائي ننڊ ڪندا هئاسين تہ ممتا جي لافاني ڪهڪشائن ۾ ڏور ڏور تائين اُڏري، قادر جي قدرت جا ڳل چمندا هئاسين. شهزادا ڪوڪاف جي پرينءَ جون پچائون ڪندا هئا ۽ اسان جيجل جي ٻکن ۾ چنڊ متي تالهي هيٺيان ويٺل ناني امان جا قصا ٻڌندا هئاسين. چنڊ اسان جي گهر اڱڻ تي چاندنيون وڇائيندو هو ۽ اسين آسمان جي پولارن ۾ نوح نبي جي ٻيڙي جو رستو ڳولهيندا هئاسين. بس اسان ڪجهہ نٽي گهريو جيجل ماءُ جي وڏي جمار گهري تي آسمان واري سائين کان. ها اسان کي ياد آ ـ ياد آ جڏهن اسان ٻنهي ڀائرن جيجل جي چاڪائي لاءِ آسمان طرف هٿ ڪنيا ها اِهو چئي تہ منهنجا مالڪ سائين، اسان جي هن جيجل جون توکي پارتون هجن، اسان جي هن ممتا کي شاد ۽ آباد رکجانءِ منهنجا رب سائين، تون قادر آهين ڪريم آهين، تو وٽ هن ڪائنات جو وهنوار هلي ٿو تون سوين ماڻهن ڄون مائون جيارين ٿو اسان کي بہ اسان جي ماءُ جياري ڏي منهنجا رب سائين.

پر اسان جون دعائون ۽ صدائون آسمان تائين پهچڻ کان اڳي ئي پولارن ۾ وڪري ويون ۽ قدرت طرفان مليل اسان کان ماءُ جو تحفو قدرت واري اُن رات کسي ورتو جڏهن ماڻهن حج واري عيد جي رات مٺيون مانيون پچايون هيون، ماڻهن صبح جو عيد نمازون پڙهيون ۽ اسان جيجل جي پيرن ۾ جنتون ڳولهيندا رهياسون. چنڊ ڏٺي سيڪو ڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

پر منهنجيون تو ڏني عيدون جيجل! جنازو کڻي قبرستان ويا هئاسين، خالي کٽ کڻي آيا هئاسين پنهنجي گهر.

ڏکن سکن جي جهان ۾ جيئڻ هرڪو جيئي ٿو اسين بہ جي پيا هئاسين دوستو. اسين انهي ڳالهہ کان بي خبر نہ هئاسين تہ اسان جو بابل سائين بہ اسان کي راند کيڏائڻ کان اڳي ہي جهان ڇڏي چڪو آ. اسان انهي ڳالهہ کان [illegible] بي خبر [illegible] هئاسين [illegible] ککائين گهر ۾ هاڻ اسان جون اڪيلائين [illegible] گذرنديون [illegible] ڪايون گذرنديون [illegible] دنيا ۾ [illegible] جيئي. لکين ڪروڙين [illegible] ڪئي وارو ماٿو کي [illegible] ڪڏهن [illegible] منهنجو [illegible] سائين رنا [illegible] ڏي، [illegible] ڪ ويلو [illegible] ٿي [illegible] اٿو کان [illegible] بہ [illegible] ڪي سڏڪي، رڙهي رڙهي اسان [illegible] بہ جوان [illegible] جا اڪ [illegible] پڙهي پياسين پر [illegible] پر اُها تمنا جا جيجل جي سيني ۾ [illegible] اڻ [illegible] سگهياسين. فجر ويلا جو [illegible] هو قرآن پاڪ جو دور ڪري [illegible] تسبيح [illegible] ۾ سجائي اسان کي [illegible] آفيس [illegible] لاءِ رب پاڪ کان دعائون [illegible] هئي تہ اسان کي لوري [illegible] اچي ويندي هئي [illegible] ڪلام پاڪ جا لفظ جڏهن [illegible] آواز سان صبح [illegible] قدرت [illegible] پرندا [illegible] ستل زندگين ۾ [illegible] ويندو هو. اسان جي ننڍپڻ ۾ ئي بابا سائين جي جدائي تو [illegible] جو اسان جي جيجل کي جهوري ڇڏيو هو پر پوءِ بہ [illegible] الله [illegible] رضا تي راضي [illegible] توپيون [illegible] اسان جي [illegible] اسان [illegible] جيجل [illegible] جو اسان جي [illegible] ذو [illegible] رهي پر پوءِ بہ شام ويلا جو ڪڏهن [illegible] هر [illegible] اسان پائر [illegible] لاءِ ويجون تا [illegible] دعائون [illegible] دعائون جي [illegible] فجر ويلا جو اُٿي اسان جي [illegible] ۽ رزقِ حلال [illegible] اهو [illegible] تہ "[illegible] سائين، منهنجن يتيم ٻچن [illegible] جي [illegible] ۾ ڪن [illegible] ڪوسي واءُ کان بچائجان هي بيگناهہ [illegible] آهن، هي يتيم [illegible]، هي معصوم آهن منهنجا رب ڏٽي، منهنجن هنن جگرن جي ٽڪرن جون توکي پارتون هجن، ٻچڙن جون پارتون هجن، هنن ڪچڙن گلڙن جون توکي پارتـُون هجن.

—

SHER ALI CHANDIO
CHANDIA GOTH QASIMABAD
SINDH

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

ڪمپيوٽر تي اي ميل موڪلي جڏهن جمال سنڌ جا ڳڻ ٻڌائيندو هو تہ انيلا بہ فلپائن ملڪ جي محبتن ۽ حسناڪين جي قصن ڪي اي ميل ڪرڻ بنا رهي نہ سگهندي هئي۔ انيلا توڙي جو سنڌ نہ ڏٺي هئي ۽ هن ڪي توڙي جو پٽائي جي ڪرار جي قصن جو اتو پتو نہ هو پر جڏهن پٽائي پڙهندي هئي تہ ٽڙي پوندي هئي. اي ميل ڪندي جمال الدين کان پڇندي هئي تہ جمال, شيڪسپيئر چوي ٿو تہ:

"Life is the second name of stage."

پٽائي ڇا ٿو چوي؟ ۽ پوءِ جمال پٽائي جو موقف اي ميل ڪندي لکندو هو تہ "ڪٿين جي هارائين هنڌ تنهنجو هي" اي ميل جي رابطن جمال ۽ انيلا جي وچ ۾ فاصلا ختم ڪري ڇڏيا ۽ ائين ٿي سنڌ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سونهن، سورهيائي ۽ سچائي جا قصا فلپائن جي ڌرتي تي غالب ٿي ويا. انيلا جي اکين ۾ سنڌ جا جمال ڏسڻ لاءِ، جمال کي جڏهن فلپائن سڏايائين ته هن کي فلپائن ڏيکاريندي چيائين ته ”بڌاءِ جمال! تنهنجي سنڌ ڪهڙي اٿئي، هي ڏس، هي ڏس جمال، نازڪ ۽ نفيس هٿن ۾ جهليل رنگ رنگي پاڻي ڀريا گلاس، جهڳمڳائيندڙ ريشمي ڪپڙن ۾ سجيل الهڙ وهيون ۽ هي ڏس ڏيمين روشنين ۾ مدهوش ٿي پاڻ وڃائي ويٺل انساني روح- ٻڌاءِ سنڌ ڪهڙي اٿئي؟“

۽ پوءِ جمال سنڌ وساري ويٺو پر جڏهن وقت ڪلابازي کاڌي ته سڀ ڪجهه بدلجي ويو. چئين ڏينهن جي چس ڪانپوءِ اُهي وس ۽ وسيلا نه رهيا ۽ فلپائن جي ماڻهن تان محبتون لڏي ويون. انيلا جي اکين ۾ اهي پيار نه رهيا ۽ اهي اي ميل تي ڪيل واعدا ۽ اُهي پيار هڪ دوکو ۽ فريب ٿي ويا.

اُهو جمال جنهن انيلا خاطر سنڌ وساري هئي، سنڌ ياد آئي- ڏڏ ولوڙيندڙ صبح جا احساس ياد آيا ۽ ها هوءَ سنڌ ناريءَ به ياد آئي- پنائي جي ڪرار جي قصن جا تانَ ويڙهيندي جڏهن جمال سنڌ موٽي آيو ته آخري ڀيرو اي ميل ڪيو ۽ لکيو ته انيلا برابر سنڌ اهڙي ناهي جهڙو فلپائن اٿئي، سنڌ ته منهنجي اها نگري آ جتي صرف ڀيريون ۽ آخري ڀيرو پيار ڪيو ويندو آ. هتي جا پيار نه جڳمگائيندڙ ريشمي روحن جا محتاج آهن ۽ نه الهڙ وهين جي نازڪ هٿن ۾ رنگ به رنگي پاڻي جا گهرجائو آهن، نه تون منهنجي سنڌ جهڙي نه سنڌ تو پاري جهڙي انيلا! ڪڏهن به اي ميل نه ڪجاڻءِ انيلا! منهنجي سنڌ تنهنجي ملڪ فلپائن جهڙي نه پر اصل جنت اٿئي.

بي بها برڪت آهن ٻئي ڪنڌيون مهراڻ جون،
جنت الفردوس آهن، ٻئي ڪنڌيون مهراڻ جون.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

O

ڏکن، ڏاڪٽرن جي ماري، هوءَ ويچاري، جڏهن ننڍي لاڪون پنهنجي پيءُ ۽ ٻن معصوم ڀائرن سان لاڙ جي پٽن تائين پهچندي هئي تہ هن ڪان جي پور وسري ويندو هو سنڌ جون سرحدون توڙيي جو اُنهن ڏينهن ۾ ڪڇ، ڪانياواڙ ۽ پڇ تائين پکڙيل هيون پر جڏهن راڻپائي سنڌ جي، مٽيءَ کي مٿي ڏني تہ سنڌ تان صدقي ٿيڻ جو وچن ڪري ڇڏيائين. رَاڻپائي جيَ ماءُ هن جي ٻن ڀائرن کي جنم ڏيڻ ڪان پوءِ جي پور ۾ مري چڪي پر جڏهن هو پير علي بهادر شاهہ جي والد جي ٻني تي سندي پيءُ سان ڦتيون چونڊيندي هن جي هٿن مان جڏهن رت نڪري ايندو هو تہ پيءُ جي اکيان روئي پوندي هئي ۽ چوندي هئي بابل سائين! ”آئون هاڻ ڦتيون ڪونہ چونڊيندس.“

وقت پنهنجي رفتار سان وڌندو رهيو ۽ اعلان ٿي ويو تہ ڪڇ رڻ جي پرئين پار سنڌ جو تعلق ٽٽي چڪو!! ۽ پوءِ نہ چاهيندي بہ هن جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

پيءُ پنهنجن ٻن پٽن کي ساڻ ڪري، هن کي سنڌ ڇڏي انهي ڪري هندُ لڏي ويو جو هُو ٽن ٻارن کي ڪٽي ڪڇ رڻ پار ڪري نٿي سگهيو. وقت بہ وڌندو ويو ۽ تلخيون بہ وڌيڪ تيز ٿينديون ويون. لاڙ جي پٽن ۾ سارين جا لابارا ڪندي راٺٻائي بہ سرحدن جي ڇمار جيتري ٿي وئي.

صدين لاڪون، نہ ڪو خط آيو نہ ڪو پٽ آيو. ڪوبہ پتو پئجي ڪونہ سگهيو تہ جي پور ۾ باقي جيئرو ڪير رهيو. هن ڪان توڙي جو جي پور جون گهڻيون وسري ويون، هن ڪان توڙي جو سنڌ جا پيار نہ وسريا پر وساري سگهڻ جي باوجود ڀائر بہ وساري نہ سگهي. هو اڄ بہ جڏهن بدين ڪان ٿورو پريرو پير علي بهادر شاهہ جي ٻني تي پڪڙا اڏي جڏهن ڪنهن ڪانگ کي لنوندي ڏسي ٿي تہ رويو پوي. هو اڄ بہ اُنهن ٻڌن ۾ ويٺين تي پنهنجي پيءُ جا پير ليڪي ٿي، جتان هو چونڊي جا ڪانيا ٻڌي اَن جا انبار ڪندو هو ۽ سنڌ آباد ڪندو هو.

مون کي ياد آهي، جڏهن هن جو پيءُ پنهنجن ٻن پٽن کي هنج ۾ کٽي، سنڌ ڇڏڻ لڳو هو تہ چيو هئائين، سومار سائين منهنجي راٺٻائي سڄي سنڌ جي نياڻي آ، هن جي پارت هجي حياتي رهي تہ وٺي ويندو ساڻ نہ تہ پرتي سنڌ ڏرتي کي. ۽ پوءِ هو سالن جا سال گذري ويا وري سنڌ ڪمائڻ ڪونہ آيو. راٺٻائي جون اکيون بہ رڻ ٿي ويون، نہ رڻ جهاڳي سگهيون، نہ جاڳي سگهيون انهي انتظار لاءِ، جنهن جا نشان اڻ منزلي راهہ ۾ ٿي رُلي ويا پر کوکري ۽ موٺاٻائو وچ ۾ ريل جي بحاليءَ جو هو جڏهن بہ ٻُڌي ٿي تہ هن جون اکيون ٻريو پون ۽ وري ڪا اميد سارينديءِ هُو چيو ڏي:

منهنجا مائٽ ايندا مون کي ڏوري ڏسندا اباڻا،
منهنجي مائٽن جون الا ٻوليون سڃاڻا.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

سال نئين سر پنهنجيون تاريخون سرجيون ته بي ايس سي پاس
ڪرڻ وارا آخري سيمسٽر جا ڏهاڙا به اچي ويا. وقت پيرا ڪٽندو ويو ۽
زندگي ڳاڙها گلاب ٻٽجندي ويئي. يونيورسٽي ڪينٽين ۾ پڙاڏا ٻٽجي
ڪنين پوندڙ دوستن جا ٽهڪ ۽ فيڪلٽي ڇپرن تي هن سان ڪيل
روح ورهون زندگيءَ تي چٽا پرت پري ويئي ۽ رات جي ستارن ڪي چنبڊ
جذهن چامشوري جي پهاڙن تي پاڻ سان آٽيندو هو ته هن جا ٽهڪ ئي
ته هوندا هئا جو جي ايم سيد هاسٽل ۾ در پيچي ايندا هئا. آذي جي ماٺار
۾ هاسٽلن جي ڪمرن جون جڏهن روشنيون ڏيميون ٿي ويندڙيون هيون
ته مور جي ڪنپ جهڙيون هن جون ڳالهيون، ڳالهيون ڪنديون هيون.
”آصف، اِهو ياد رکجانءِ، ويساهه، چاهه جو دم توڙي نٿو سگهي. تو
سان چاهه ڪيو اٿم ويساهه نه ڪيو اٿم. انهي ڪري آصف جو آئون
ڪراچي يونيورسٽي ۾ ايم بي بي ايس ڪندڙ منهنجي سؤٽ ڈاڪٽر
شير علي جي مڱ آهيان. هو منهنجو سؤٽ آهي ۽ هو مونکي ڪڏهن
به پاڻ کان ڌار ڪري نٿو سگهي. تنهنجي الفت، تنهنجي پيار ۽ تنهنجي
خلوص جون وڏيون مهربانيون آصف هاڻ پاڻ کونه ملنداسين!!“ ۽
پوءِ هوءَ وري ڪڏهن به ملڻ ڪونه آئي. نه چاهيندي به ڪلاس ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

جڏهن اڪيون ملي ويندڙيون هيون تہ ماڳ متائي ويندڙيون هيون، ائين ئي وقت پيرا ڪٽندو ويو ۽ اونهارا سيارن ۾ بدلجندا ويا.

”آصف، آصف پاڻ ڀهراڙين جي ڳوٺن سان واسطو رکون ٿا، پاڻ اُنهن والدين جو اولاد آهيون جيڪي اولاد جي فيصلي تي سندن پٽڪا پٽ پوندي محسوس ڪندا آهن. ها، آصف اڄ تہ والدين جي پٽڪن جو ڀرم رکون ۽ اڄ تہ پيار کي نظرانداز ڪري ڇڏيون.“ المنظر تي هن کي سينڊوچ کائيندي جڏهن مون پگهرجندي ڏٺو هو تہ هن اهو بہ چيو هو تہ ”ها آصف آئون وري بہ توکي چوان ٿي تہ آئون ڪراچي يونيورسٽي ۾ پڙهندڙ منهنجي سؤٽ شير علي جي مڱ آهيان“ ۽ پوءِ هوءَ اُٿي هلي وئي.

واريءَ منٽ جيان وقت آڱرين جي وِٿي مان سرڪيو تہ بي ايس سي پاس ٿي وياسين. فيڪلٽي جي هال ۾ الوداعي فنڪشن ٿيو. شائستا اُن وقت روئي پئي جڏهن ڪنهن ڇوڪري اسٽيج تي ڳايو تہ، ڪو تہ اهڙو هجي حال مون کان پڇي.

حالتون جواز جو محتاج ناهن هونديون، هو جڏهن بہ چاهينديون آهن بدلجي وينديون آهن. ڪراچي يونيورسٽي ۾ ايم بي بي ايس ڪندڙ هن جي سؤٽ ڊاڪٽر شير علي پنهنجو فيصلو پاڻ ڪري ورتو. هن پنهنجي پيءُ ڏانهن چوائي موڪليو تہ هو ڊاڪٽر ٿي ويو آهي ۽ هو سواءِ ڪنهن ڊاڪٽر ڇوڪريءَ جي ٻئي ڪنهن بہ ڇوڪريءَ سان شادي ڪري نٿو سگهي.

۽ پوءِ شائستا جو تاج محل ڪري پٽ پئجي ويو. اسان جي هن لوَ اسٽوري کي سال ضرور ٿي ويا آهن پر بي حال ناهي ٿي، هُو اڄ بہ خط لکي ٿي، اڄ بہ شهر ۾ ڀهراڙي جي سماج تي لکي ٿي ۽ اڄ بہ خط جي آخري حصي ۾ اهي ئي سٽون لکي ٿي جن کي اسٽيج تي ڪنهن ڇوڪري ڳايو هو اهو چئي تہ:

”ڪو تہ اهڙو هجي حال مون کان پڇي.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

O

وڏيري جي هڪڙي ڏيري ۾ سنڌو ڪناري هن جو ڳوٺ اڄ بہ شاد ۽ آباد آهي. حويلين جي ديوارن پويان هن جو روح اڄ بہ تڙپي ٿو. اڄ بہ اکين جي اونهاين ۾ منهنجي خيالي تصوير هن جي اوجاڳن ۾ فاصلا ڇڏي ٿي. اڄ بہ منهنجي ڏنل فون نمبر تي آڌيءَ جو گهنٽي وڄي ٿي ۽ اڄ بہ هُو چوي ٿي پڪ ڄاڻ ڄاڻو آئون تنهنجي اکين آڏو ضرور ايندس. مان ڄاڻان ٿو هن جو تعلق ان گهراڻي سان آهي جيڪي پنيون بچائڻ خاطر حق بخشرائيندا آهن ۽ جيڪي ملڪيتون سلامت رکڻ خاطر وارن ۾ چانديون ڏسڻ جي خواهش رکندا آهن. هفتو سوا اڳ جڏهن چوڏهين جو چونڊ ڪڙيو هو. ها بلڪل اُنهي رات هن مون کي پهريون رات جي سناٽي ۾ فون ڪيو هو ”چنڊ ڏٺو اٿئي“ هن پهريون سوال منهنجي ڪنن تي رکيو هو. ۽ پوءِ ڳالهين جو اڻ کٽ سلسلو تڏهن ٽٽو هو جڏهن چنڊ ڪان پنهنجي روشني ڇڏائجي وئي هئي. پشمي ڌاڳن جهڙا هن جا ٿڪ، ڪرمچي رنگن جهڙيون هن جون آواز ادائون، سحرائن ۾ وڇائجي ويل تمنائن جهڙيون معصوم معصوم هن جون اداسيون ۽ پورن ۾ لڄندڙ آڌيءَ رات جو آرسون پڇندڙ هن جي وجود جڏهن چاهتن جي جهان ۾ موتي قصن جا ٿال وکيريا هئا تہ چيو هئائين ڪو شعر ٻڌاءِ جان؟ ۽ پوءِ حڪم جي تعميل ٿي هئي ۽ هن زبان چئي ڏٺو هو:

چاند اُس ديس مين نڪلا ڪہ نهين،
جاني وه آج بهي سويا ڪہ نهين،
بند ڪمري مين ڪبهي ميري طرح،
شام ڪي وقت وه رويا ڪہ نهين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ائين ئي رات جو سفر آڌيءَ جا پنڌ لتاڙي تو ۽ پوءِ هن ڪان ٻه رهيو نه ٿيو هو ۽ چئي ڏنو هئائين ته:

اک بات ڪهون گر سنتي هو تم هم ڪو اچھي لگتي هو
همين چاهني والي اور بهت، پر تم مين هي اک بات بهت
تم اپني اپني لگتي هو اک بات ڪهون گر سنتي هو
تم هم ڪو اچھي لگتي هو.

پروين شاڪر جي شعرن ۾ محبتون ڳولهينديءَ ڳولهيندي اڄ ڏري گهٽ ويهارو ڏينهن گذري ويا آهن پر لڳي ٿو سال گذري ويا آهن. فون ڊائل ڪندي مون کي زيرو ڪانپوءِ 6 جو نمبر ڊائل ڪرڻو هو پر فون سيٽ ابتو هئڻ ڪري مون 6 کي 9 سمجھيو ۽ 6 بجاءِ 9 ڊائل ٿي ويو هو ۽ هن سان ائين ملاقات جو رشتو جڙي پيو هو.
مون کي اهو به ياد آ ته هن مون کي ٻئي ڏينهن شعر ٻڌائڻ لاءِ ڪيترن ئي ڪتابن مان چونڊ شعر لکيا هئا ۽ چيو هئائين ته، ”تو بن هاڻ جيءَ نه سگهبو جانو“ هي آخري جملو بس اُنهي رات جو آخري جملو هو وري فون ڪونه آيو. رات جي سانت ۾ پلڪن مٿي گهمايل رخسارن جي خوشبُو ۽ پريل ٽڏڙن ٽڏڙن ساهن جا شوڪارا خبر ناهي ته هاڻ ڪيڏانهن هليا ويا.

وه بزم مين آئی، اتنا تو مين نی ديکا،
پهر چراغون مين روشنی نه رهی.

هي ڪهڙي ماجرا هئي، مون کي ڪوبه پتو پئجي نه سگهيو. رات جي ستارن ۾ جڏهن ڪو ٿاهه پوي ٿو . لال گلابي لبڙن مٿي جڏهن چنڊ ڪو چاندنيون رکي ٿو. سنڌوءَ ڪناري جڏهن چوليون واءُ اُتر ڇهن ٿيون ۽ جڏهن آڌي جي اوجاڳن ۾ هن جون چينچل ڪينچلون هي دل آباد ڪندي آ. هوءَ ياد ايندي آ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

O

گيرج ۾ بيٺل ڪار جي ٽائر جو نٽ کوليو تہ جيجل ياد آئي. هن کي اُهي ڏينهن بہ ياد آيا جڏهن هن جي وارن ۾ آڱريون ڦيريندي جيجل هڪڙي چمي ڏني هئي اهو چوندي تہ "جانو تون منهنجي زندگي آهين." هو ماءُ جو اهو جملو بہ وساري نہ سگهيو جڏهن هو هر آئي گهڙي چوندي هئي تہ "صدقو وڃانءِ منهنجي پٽ مٿان" هن آخري نٽ کوليو ئي مس هو تہ هن کي پنهنجو مرحوم پيءُ سجاول جي گهٽين ۾ هن لاءِ سليٽ خريد ڪندي ياد آيو ۽ هن کي اُهو منظر بہ ياد آيو جڏهن پيءُ جي وفات ڪانپوءِ ويڳي پيءُ هن کي گهران لوڏي ڪڍي ڇڏيو ۽ جيجل ماءُ جون اکيون هن کي ويندي بہ ڏسي نہ سگهيون. هن ڄاتو ٿي. هن ڄاتو ٿي تہ غريبيءَ سبب هن جي ماءُ ٻي شادي ڪئي هئي پر هن اهو نٿي ڄاتو تہ هو ويڳي پيءُ جي هٿان گهران لوڏي ڪڍيو ويندو ۽ ماءُ جون اکيون هن کي ڏسڻ لاءِ ترسي پونديون. ويڳي پيءُ سان گڏ ڪار ۾ ويٺل جانو پنهنجي ماءُ کي سالن ٽائين روڊ تان گذرندي ڏسندو رهيو پر هو چاهڻ جي باوجود ماءُ جي هڪڙي چمي ماٺي نہ سگهيو.

زندگيءَ جي بازار ۾ وقت جو سڪو هلندو رهيو ۽ هو ڪارون ٺاهڻ جو هڪ ناليوارو مستري ٿي ويو. جانو توڙي جو ماءُ کي ڏسڻ لاءِ حويلي جي ديوار مٿي چڙهيو هو ۽ هو توڙي جو حويليءَ نوڪرن جي تشدد جو نشانو بڻيو هو پر جانو ماءُ کي ڏسڻ جي سڪ سيني مان ڪڍي نہ سگهيو.

هن ڪيترا ئي پيرا پنهنجي ويڳي پيءُ جي ڪار جو انجڻ ٻڌو هو. هن ڪيترا ئي پيرا ماءُ سان ملاڻ لاءِ نوڪرن چاڪرن جي پيرن تي هٿ رکيا هئا پر حويلي جي اصولن هن کي ماءُ جي پيرن کي ڇُهڻ کان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

روڪي ڇڏيو. هن ٻڌائڻ ٿي چاهيو. هن ٻڌائڻ ٿي چاهيو تہ ”امان، هاڻ آئون جوان ٿي ويو آهيان، تنهنجي پيري جو سهارو ٿي ويو آهيان امان!“ پر پوءِ هو خاموش ٿي ويو. هن گهڙي ڪن لئہ ڇاتو هو تہ شايد، شايد جيجل بہ مون کي وساري ويٺي هوندي. ها، هوءَ هاڻ يقينن حويليءَ جي مالڪياڻي بڻجي وئي هوندي ۽ هوءَ بہ ڪنهن ٻئي جي ماءُ ٿي وئي هوندي. شايد آئون جيجل کي وسري ويو هوندس. ۽ پوءِ هو زارو قطار روئي پيو هو. رات جي سانت ۾ هن کي ماءَ ياد آئي، ماءَ جا پيار ياد آيا، هن کي وارن ۾ ڦرندڙ جيجل جون آڱريون ۽ هڪڙي ڳل تي پوڪيل ماءُ جي چمي ياد آئي، ممتا ياد آئي.

هو ستڪو ڏئي بستري تان اُٿيو ۽ حويلي طرف هلڻ لڳو. اجان لوڪ ستو ئي نہ هو اجان تارن کي چمڪ لڳي نہ هئي تہ جانو ماءُ جا پير چمڻ لاءِ حويلي جا در اورانگهڻ لڳو. حويلي جي نافرماني ٿي وئي. هٿياربند گهيرو ڪري ويا ۽ جانو کي ڪٽرو لڳي ويو. سنگهرن ۾ ويڙهيل هن جي جسم مان رت سيندون ڪري وهڻ لڳو تہ حويلي اندران دروازي وٽ ماءَ اچي وئي ۽ جانو جون اکيون ٻري پيون. بي اختيار زبان ماءَ کي ڏسي چوڻ لڳي تہ هي دنيا جو دستور اڄ ابتو ڇو ٿي ويو آ جيجل!! ياد ٿئي، ياد ٿئي جيجل تون منهنجن وارن ۾ آڱريون ڦيرينديءَ هئين ۽ آئون تنهنجي هنج ۾ ننڊون ڪندو هئس. تون ئي تہ منهنجي جواني جو انتظار ڪندي هئين ۽ دعائون ڏيندي هئين جيجل!! هي ڏس، هي ڏس امان، مان جوان ٿي ويو آهيان، تنهنجي در تي تنهنجي خاطر زنجيرن ۾ جڪڙيو ويو آهيان امان. توکي تنهنجي حويلي ۽ نئين گهر جون مبارڪون جيجل پر مون پُٽ جو هڪڙو سوال آ، پيرن تي هڪڙي چمي جو سوال آ. ها امان آئون توکان ٻيو ڪجهہ نٿو گهران، بس هڪڙي - هڪڙي چمي امان. هڪڙي چمي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

نہ تہ اندر تاڪ جون ڳالهيون هُو ڏيهہ ڇڏي بہ وساري سگهيو ۽ نہ ”مارا اُڏتا پوپٽيا تني نئين مارون“ جون صدائون پنهنجي دل تان اُتاري سگهيو. قمر ڏاتي کي توڙي جو تہ ڇڏي سال ٿيا هئا پر هو ابوظهبي ۾ پندرهن سالن کان ڊاڪٽريءَ جي نوڪري ڪندي بہ نہ مسڪين جهان خان کوسي جون ڪيل خدمتون وساري سگهيو ۽ نہ ٻُڍي فقير جو ڳايل ”قرب واري ڪئي ڪچهري سا منا وسري نٿي“ جا آلاپ دل تان لاهي سگهيو. ابوظهبي ۾ قمر ڏاتي کي اڄ بہ ياد آهي جڏهن هو چاچري جي چڪڙن تي چڙهي اسڪول ويندو هو ۽ حاتم طائي جو سبق پڙهندي ڇُڪون ڪندو هو ۽ ڪلاڪن جا ڪلاڪ بينچن تي بيهي سزائون ڀوڳيندو هو. اڄ اي ميل جا زمانا اچي ويا ۽ انٽرنيٽ جي سسٽم سڄي دنيا کي آڻي ٽيبل تي رکي ڇڏيو آ پر پوءِ بہ هو ٽپال ذريعي موڪليل خط ۾ مون کان ڪاڪي جانو ڪنيار جي ناهيل ٽباڪن ۽ راڻي راهمي جي اُٺيل ڪتين جون اڄ بہ پڇائون ڪري ٿو. ڪالهہ آيل خط ۾ هن اِهو بہ لکيو هو تہ فضل! ٻُڌو اٿم تہ ڪوئلو نڪرڻ ڪانپوءِ ٿر سرسبز ۽ شاداب ٿي ويو آ، ۽ پنهنجي ٿر ۾ هن ابوظهبي جهڙيون نہ سهي پر پڪ حيدرآباد ۽ ڪراچي جهڙيون وڏيون وڏيون اسپتالون ٺهي ويون هونديون. سڏ پنڌ تي ڪاليج هوندا ۽ ڪوبہ نوجوان هاڻ يونيورسٽيءَ ۾ پڙهڻ لاءِ ڄامشوري جا پنڌ نہ ڪندو هوندو. ۽ ها فاضل، واقعي مون گهٽڻ ڏينهن کان اهو ناهي ٻڌو تہ ٿر جي اسپتالن ۾ نانگن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

جي ڏنگ ڪان بچاءِ جون سيون نہ هئڻ ڪري ڪو ٽريو بي موت مئو هجي ٿر ۾.

مون کي پڪ آ فاضل - مون کي پڪ آ تہ واٽر سپلاءِ ڪانپوءِ هاڻ پنھنجيون ٿر ناريون کوهرن جا پنڌ وساري ويٺيون هونديون ۽ مون کي پڪ آ تہ خوشحاليون اوهان جا پير چمنديون هونديون ۽ اوهان جون اکيون ابر اوتي اچڻ واريون عادتون پلجي ويون هونديون. ها، ائين هوندو فاضل، مون کي پڪ آ، ائين ئي هوندو. تنھنجي جواب جو انتظار رهندو آئون تنھنجو اُهو ئي پراڻو دوست، ڊاڪٽر قمر ڊاتي.

ابوظھبي جي سرزمين تي آباد ڊاڪٽر قمرالدين کي اهو ڪيئن لکان دوستو تہ منھنجو ٿر اڄ بہ تنھنجي نہ اُن ابوظھبي جھڙو جتي بيضن تي بہ استعمال ۾ آڻڻ تائين جون آخري تاريخون لکيل هجن ۽ منھنجي ٿر جون ناريون نہ اهڙيون اجاريون جو چشمن هاٿا پاٽي ٽڙيءَ مان نظر اچن. ڳلن جي پاٽي سان ڊوتل ابوظھبي جي رستن جي مسافر ڊاڪٽر قمرالدين کي اهو ڪيئن ٻڌائجي تہ نہ ڪارونجھر جي ڪور تي مورن جي اُها ٽور رهي ۽ نہ هڪڙي تنوار خاطر ڪو تاڙو ٿر ۾ بچيو. ٽترن ۾ ڪڏهوڪا ٿاهہ پئجي چڪا ۽ هرڻين ڪان اُهي چال وسري ويا، اڄ بہ اڪ ٽپن ٿا، اڄ بہ تيل ڪڙهائي جيئن ڪڙهي ٿو ۽ اڄ بہ مارو پڌري پٽ سمھن ٿا. اڄ بہ کوهر جي پاٽي سان پيلا ٿي ويل ٻکي فقير جا اجارا ڏند ڪنھن ڪڪريٽي جا ڳولهائو ٿين ٿا ۽ اڄ بہ موراٽي جي ميرتي اميدن جا پڙپون ٿا.

مان چاٽان ٿو مان چاٽان ٿو تہ سيڪجھہ حقيقتون لکي طويل ترين خط موڪلي چڏيان پر ”ڪھان تڪ سنو گي، ڪھان تڪ سنائون“ واري ڳالھہ ٿي ويندي، پر پوءِ بہ هن جي خط جي جواب ڏيڻ لاءِ اڄ پين پنو ڪنيو اٿم ۽ لکيو اٿم تہ:

منھنجي ٿر جو حال جي پڇندين تہ روئي پوندين،
بري دل جو حال جي پڇندين تہ روئي پوندين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

O

آگم، التجائون، آتم ڪٿائون، بس جفائون بڻجي آيون منهنجي زندگيءَ ۾. آڌيءَ جي اوجاڳن جا مسافر جڏهن رات جا ستارا ڳڻيندا هئا ۽ جڏهن ڪائنات کي روشن ڪرڻ جي هڪڙي ننڍڙي ڪوشش منهنجي ڪمري ۾ ٻرندڙ ڏيئي کي هارائي وجهندي هئي تہ هٿ آڱرين ۾ جهليل هي بال پين رڪجي ويندي هئي. رات جي پڇاڙڪي پنڌ ۾ جڏهن انساني ٽڪ ننڊ جي آغوش ۾ هليا ويندا هئا تہ هي ئي قلم هوندو هو جو منهنجو ساٿ ڏيندو هو. آڌيءَ رات جو اڱڻ مٿي جڏهن چنڊ پنهنجي ڦوهہ جواني جهرڪائيندو هو تہ هي ئي منهنجو وجود هوندو هو جو نہ چاهيندي بہ چئي ڏيندو هو تہ:

چئي سڳهندين چنڊ تہ مان توڏي چو ٿو تڪيان،
ڏيئي سڳهندين چنڊ، تون مون کي پار پرينءَ جا.

۽ پوءِ هو بنا ڪجهہ چوڻ جي لهي ويندو هو. آسمان تي لڳل حضرت نوح عليہ السلام جي ٻيڙي جو نشان جڏهن رخ بدلائيندو هو تہ هي قلم اُن خط جو جواب لکڻ شروع ڪندو هو جنهن ۾ هن لکيو هو تہ "بي خبر ناهي پر مرڻ ڪانپوءِ توسان گڏجڻ جون حسرتون رهنديون" ۽ هن اهو بہ لکيو هو تہ اُهي هٿ جي اوهان جي حسناڪ پيرن تي چمين جا حقدار هوندي بہ جليا هئا تن هٿن جا سارا ٽڪ هن تڏ جي احساس ۾ انهي ڪري بہ هاٿي لهي ٿا وڄن جو اهي مور ڪنين سان واٽيل پني جا ڳل چمن ٿا. نمن جي ٻور جهڙي جواني جا سون روپا روپ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ماڻي جن ڇپن ڇيو هو تہ "جام مينا رهي نہ رهي، منهنجي اکڙين جون عادتون رهنديون" انهن لال لبڙن مان اها اميد رکڻ هاڻ اجائي آ دوست! ۽ پوءِ هي لڙڪ لار ڪري وهي هليا هئا. رات جي سناٽي ۾ ڪڏهن تہ ائين هوندو هو جو هن جي پنين وارن ۾ منهنجن احساس جون ڪاريون گهٽائون دل جي اونهاين مان لهي چنڊ چمنديون هيون ۽ ڪڏهن ائين هوندو هو جو هن جو هوائن ۾ هلايل هٿ مون وٽ نياپا ڇڏي ويندو هو پر هاڻ، پر هاڻ نہ اُها سياري جي برسات رهي آ، نہ حيدرآباد تائين جا اُهي پنڌ رهيا. ٻڌو اٿم، ٻڌو اٿم تہ رات جي ستارن ۾ رخسارن جي خوشبوءِ سانت ۾ وکيريندي آ ۽ چوندي آ تہ "جامِ مينا رهي نہ رهي تو سان گڏجڻ جون حسرتون رهنديون." هو توڙي جو ٽيپ تي رڪارڊ ڪيل منهنجو هي آواز مساري چڪي آ تہ "ڪي ويجهائي ڏُور ڪي ڏور بہ اوڏا سپرين" پر پڪ اٿم تہ وساري منهنجيون هي سٽون بہ ڪڏهن ڪونہ سگهندي تہ:

ترا سان جي ۾ او ساجن
جڏهن واءُ اُتر ورندا آهن
قصا تنهنجا ڇڙندا آهن.

تون جا هاڻ اڪيلي آن
نہ سهلي ڪا البيلي آ
نہ منهنجا پار پڇين ٿي تون
۽ پاڻ لڪائي لُڇين ٿي تون
ٿهڪ ڇوڙين وٿين جا
واءُ اڏاري ويندو هو
هاڻ ڏاري ويندو هو
اُهي ڏينهن بہ ڪي ڏينهن هئا
۽ پنهنجا پرين نينهن هئا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

نہ بستر ياد متي ڪا
تي تنهائي ترسي گهڙي پل
نہ در بيڪڙيل منجهان ڪو
تو پاڻ لڪائي لئيا پائي
نہ لالي هاڻ لبڙن تي
تي ماڪ وسي چپڙن جي
نہ رات مسافر چنڊ ڪو
تو چاندني رکي چپڙن تي
نہ پر تنهنجي ۾ پُڇائون منهنجون
نہ تر منهنجي ۾ هوائون تنهنجون
نہ پرت هاٿي رومال تي
تي نالو آ رکي تنهنجي آر
بس وو يار بڏو اتم!
توکان بہ وئي منهنجي سار
لوڪ ستي آڏيءَ تاٿي
لڙڪ جڏهن لڙندا آهن
قصا تنهنجا چڙندا آهن
تراسان جي ۾ او ساجن
جڏهن واءُ اتر ورندا آهن
قصا تنهنجا چڙندا آهن

جي پيار تنهنجا پروڪا ها
جهان متي جهروڪا ها
نظر تو تائين پهتي هئي
ڏندين تنهنجي پوتي هئي
ڪتين ڪر موڙيا ها
۽ تيڙو ٽئي تڙيا ها

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

چنڊ چوڏس چڙهيا ها
ڪيبر متي ڪڙيا ها
جي رات انڌاري خط پنهنجا
پٽ پاري ويندا ها
هي چپ جڏهن چمندا آهن
قصا تنهنجا چڙندا آهن
تراسان جي ۾ او ساجن
جڏهن واءُ اتر ورندا آهن
قصا تنهنجا چڙندا آهن.

چا چرڪ ڏئي چرڪي هئين
مون ڪي ڏسي هِرڪي هئين
پٽ ڏور جئين سِرڪي هئين
۽ ڦڙڪو ڏئي ڦڙڪي هئين
چا پلڪون هيون، جهلڪ جون
چا پاٽي سَر ٻهلڙا ها
۽ پشم تنهنجا پيرڙا ها
واٽ ويندي ويچارا هو
جي چارا تنهنجا چمندا ها
پار تنهنجا پچندا آهن
قصا تنهنجا چڙندا آهن
تراسان جي ۾ او ساجن
جڏهن واءُ اتر ورندا آهن
قصا تنهنجا چڙندا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

SHER ALI CHANDIO

CHANDIA GOTH QASIMABAD

SINDH

○

اهو شهر جتي واٽين جون يادون رهنديون آهن، اهو شهر جتي گهرن جي بالڪونين ۾ سانجهه ويلا جو پنين وارن کي چنڊڪو ڏيئي چوڙيو ويندو هو. ها، هي انهيءَ شهر جي وارتا اٿوَ دوستو! شڪارپور جي شهر جون ور وڪڙن واريون گهٽيون، آئون، هُوءَ ۽ هن جون يادگيريون رهنديون هيون. ڏاڍي وقت جي ڏاڍ مڙسي اها هئي جو اسان جي عاشقيءَ تي آڱريون کڻائي ڇڏيون هيون. وڇوڙن جا اڻ ڪٿندڙ مينار اُڀا ٿي ويا هئا، گهٽيون گس بدلائي ويون هيون. ورهين کان قائم چريءَ دل سان نيٽن جا ناتا ڇڃي ويا هئا ۽ اکيون ابر اوتي آيون هيون.

ڪي ڏينهن هوندا هئا جو شڪارپور جي شهر ۾ هريرام سان گڏ پڙهندو هوس. شڪارپور جي لکي در کان ايندي ويندي جڏهن هي اکيون ٻکيون هيون ته الاءِ ڪيترائي اميدن جا تيڙو تڙي پيا هئا. سوچيو هوسين ته زندگيون رنگ لاءِ ويندديون ۽ وليون تي ٻکي ويندديون اسان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

جون اُهي چاهتون جيڪي آڏيءَ جي اوجاڳن کان به اوجهل هيون. راتيون ڏينهن ٿينديون هيون ۽ ڏينهن راتيون ٿيندا هئا پر دلين جي دنيا ڪير ڄاڻي ته هي نيڻ هر روز نياپا به وچايو وجن ۽ چيو به وڃن ته جانان، پڪ چاڻ ملنداسين. پڙ پر شڪارپور جون شڪار تي ويل گهٽيون ساٿ ڇڏي ويون. گسن مان سهپ هلي ويئي، راز همراز تي نه سگهيا ۽ اسان جي اکين جي ساوڻ سار ڪونه لڌي. ورهاڱو تي ويو وقت جو گانو هٿ ڪارائي ۾ رهجي ويو ۽ هُو شڪارپور جون گهٽيون ڇڏي ويئي. هن جي سار توڙي جو روح رولي وئي آ، پر سار جي هن سفر ۾ جياپي جي هير پوءِ به ڪونه وڃائي اٿم. اج به فون تي به چار ڳالهيون ٿين ٿيون ۽ اج به خطن ۾ به چار سٽون سرجن ٿيون ته رحيم - رحيم آئون توڙي جو توکان دور آهيان پر توکي ۽ منهنجي سنڌ کي وساري نٿي سگهان. آئون ته شڪارپور جي اُنهن گسن ۽ گهٽين کي به وساري نٿي سگهان رحيم، جتي رانديون رهيون سين، جتي لڙڪ لاڙياسين، جتي تون رسي پوندو هئين ۽ جتي آئون چوندي هيس:

وڇڙي وڃين تو تون پر ياد ڪندين ڏاڍو
سوچون سمهڻ نه ڏينديئي، فرياد ڪندين ڏاڍو.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

هي ئي ڏينهن هئا، لابارا پيا هئا، لاڙ جي پٽن ۾. هانسبائي پنهنجو هڪڙو معصوم پٽ جهوليءَ ۾ جهلي پنهنجي مڙس سان تر مان ڪيهي جڏهن لابارا ڪرڻ ايندي هئي تہ الائي ڇو هن جي منهن تي رونقون اچي وينديون هيون. هو ڄاڻندي هئي تہ ٻہ چار ٻُڪيون ڏاڻن جون ٻچن جي ڪائڻ جو سبب بڻجي وينديون ۽ ائين ئي ڏڪار جو هي سال ٻہ هليو ويندو. جڏهن ڪاڙهو تپندو هو تہ هن جو پوڙهو مڙس هلر ڳائيندو هو چوندو هو ”اري او اِجوري ماءُ هووي هاليو مَ تائي“، پر جڏهن هانسبائي هن کي آتت ڏيندي هئي تہ هي وري ست ساري وٺندو هو. هانسبائي پنهنجي مڙس سان سالن لاڪون سنڌ ڪمائڻ ايندي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هئي پر پروڪي سال پتو پيو تہ هو هاڻ نہ تر جا تاڪ ڏسي تي سگهي ۽ نہ هاڻ لاٻارا ڪرڻ هن جي وس ۾ رهيو آهي. زندگيءَ سان جهيڙيندي جهيڙيندي هن جو مڙس تہ جهان ڇڏي ويو پر ڪجهہ ڏينهن پڄاڻا هانسٻائي بہ ڇڪڙي جي هڪڙي حادثي ۾ پنهنجي ٽنگ وڃائي ويٺي. مڙس جي جدائي ۽ اپاهج ٻڻجي وڃڻ ڪانپوءِ جڏهن هانسٻائي مائٽن تي بار ٻڻجي وئي تہ مائٽن بہ گهران لوڏي ڇڏيو. هن جا پائر هن جي پاڇاين جي ڇوڙ ۾ اچي ويا ۽ پيٽن وجي پنهنجا گهر وسايا.

معصوم ٻار ساڻ ڪري گذريل هُوءَ هڪ سال کان اسان جي ڳوٺ ۾ ..ائي چت واري جي سهاري رهي ٿي. حال وڃائي ويٺل هن هانسٻائي کان جڏهن آئون هن جو نصيب پڇان ٿو تہ اکيون لڙڪ لاڙيندي چون ٿيون. ”ڪنهن جو ڪونهي ڏوهہ امر مونسين ائين ڪيو.“ هُو ڪنهن کي بہ ڏوراپو نٿي ڏي. هُو ائين بہ نٿي چئي تہ پائر بہ هٿ ڪيڏي ويا، هُو ائين بہ نٿي چئي تہ پاڇايون ۽ پيٽون بہ منهن مٿي ويون پر الاءِ ڇو ڪڏهن هُو نہ چاهيندي بہ ٽڪيو پوي ۽ چوي ڏي تہ ”جيڪر هيس ڏاري، مارن تڏهن وساري.“

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

وڪري ويل ماڪ ڦٽن جهڙي هي اُها معصوم پيڻ هئي، جنهن کي هڪ ياءُ هو ماءُ هئي ۽ پڌري پٽ پيل جهوپڙيءَ ۾ رهندڙ اُهي يادون هيون، جنهن ۾ اُهو بابل سائين هوندو هو جو اسر ويلا جو اُٿي ڪهاڙي ڪٽي وَڍ تي ويندي فڪر ڪندو هو تہ هن جي سؤ ورهين پڄاڻا، هن جي هڪ نياڻي ۽ سندس معصوم پٽ راول جو ڇا ٿيندو. سوچون ۽ لوچون هن کي جڏهن رستي روڪ ڪنديون هيون تہ رڪجي پوندو هو. هو اخبار ۾ ڇپيل اُن ناري جي اغوا جي خبر بہ وساري نہ سگهيو هو جا پيءُ ۽ ياءَ جي موجودگيءَ ۾ ڏينهن ڏهاڙي اکين آڏو کڃي وئي هئي. هو ڳوٺ ڏي ايندي وک مٿان بي وک واريندو هو تہ ڌيءَ ۽ معصوم پٽ جي مستقبل جو پٽو ورائي ويندو هو. هو اِهو بہ ڄاڻندو هو تہ ڪيس وڪوڙي ويل بيماري هاڻ گهڻو وقت جيئڻ ڪو نہ ڏيندي. ۽ پوءِ هو گهڻو وقت جيءَ نہ سگهيو. سندس پوڙهيءَ گهر واريءَ جي هنج ۾ معصوم پٽ راول کي پيڻ جون پارتون ڪندي هميشه هميشه لاءِ هي جهان ڇڏي هليو ويو.

وقت کي ويندي اجان ويرم ئي گذري هئي تہ راول ۽ ڌي حنا جي ماءُ بہ هڪڙي پٽ ۽ هڪ نياڻي کي دعائون ڏيندي رب جي ذات حوالي ڪري اکيون پوري ڇڏيائين.

وقت پنهنجي بادشاهت جا داپ ۽ دٻدٻا بدستور ڄاتا ٿي. وقت اهو بہ ڄاتو ٿي تہ هن جو وس ڪڏهن بہ بيوس ناهي ٿيندو ۽ هن جو آواز ڪڏهن بہ سحرائن ۾ ناهي رهجي ويندو. ۽ پوءِ دنيا ڏٺو وقت پنهنجي حاڪميت تي وڏا وڏا ٿهڪ ڏنا اهو چوندي تہ سڀ ڪجهہ آئون آهيان ۽ سواءِ منهنجي هتي بيو ڪجهہ بہ ناهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

راول ۽ سندس پيڻ حنا وقت جي للڪار ٻُڌي ورتي ۽ مهاڙو اتڪائڻ لاءِ بس فيصلو ڪري ورتو. ها راول اج ڪانپوءِ تون رڳو پڙهندين ۽ آئون توکي پڙهائيندس. ٿهڪ ڏيندڙ وقت کي حنا للڪار ڪئي ۽ وقت پنهنجو ڪم ڏيکارڻ لاءِ هڪڙي وک اڳتي وڌيو. ماءُ ۽ پيءُ جي بيماريءَ تي ڪيل خرچ ڪانپوءِ حنا وٽ توڙي جو نور پٽاري جا ٻه ڪٽا ٻه نه هئا پر پوءِ به هن ننگيءَ واري تي ننگ رکيا. راول اسڪول ۾ داخل ٿيو ۽ هن رليون سبڻ شروع ڪيون. سبيل رليون، واٽيل اڳٿ، ٽوپيون ۽ پرت هاٿن گجن جي وڪري ڪانپوءِ هن ڏاريل ڪُڪڙ ۽ هڪ اڌ ٻڪريءَ جي پَٽ به ياءُ جي پڙهائي تي خرچ ڪندي رهي.

وقت ٿهڪ ڏيندو رهيو. حنا مقابلو ڪندي رهي ۽ راول پڙهندي پڙهندي هو ڪاليج جي آخري سال ۾ پهچي ويو. خوشين جي لهي پيل ستارن ماءُ ۽ پيءُ جي وڇوڙن تي ڏنڊلي چادر چاڙهي ڇڏي هئي. ڪاليج کان راول جڏهن ورندو هو ته پيڻ جي مک تي ستارن جي جهرمر لهي ايندي هئي. هوُ ياءَ کي ايندي ڏسندي هئي ته ٻانهن ۾ پڪوڙي وجهندي هئي، هن جي وارن ۾ آڱريون ڦيريندي هئي، هن جا ڳل چمندي هئي ۽ ڊوڙ پائي رڌڻي ۾ رکيل ماني آڻي هن جي اڳيان رکندي هئي.

هن سيڪجهه ياءَ کي ارپڻ چاهيو هو هن اجان ياءَ جا موڙ ناهڻ وارن ڏينهن جو انتظار به هتان نه ڇڏيو هو. هن کي رکي رکي دهلن ۽ شرنائن سميت راٺل منهنجي اڱ ۾ آئون نچندي اچان جا آواز پري پري کان ٻڌڻ ۾ آيا ٿي. پر- پر آسمان واري قسمت جي لڪيرن جا طرف بدلاءِ ڇڏيا. سڄ ايريو- راول ڪاليج ويو- بس جي پوين ٽائرن هيٺان اچي ويو- وقت ٿهڪ ڏيڻ لڳو ۽ ماڻهن جو هجوم گڏ ٿي ويو. لاريءَ جي پوئين سيٽ تي پيل راول جو لاش جڏهن پرت پريندڙ پيڻ جي ڪکائين جهوپڙيءَ ۾ پهتو ته دل جي ڌرتيءَ جا به اڌ ٿي ويا. راول- هي ڇا ٿي ويو- ائين ناهي ٿيندو راول- يائر پيٽون اڪيليون ناهن ڇڏيندا راول- ها راول، تو مون کي ...... تون مون کي اڪيلو نٿو ڇڏي سگهين- تون مون کي نٿو ڇڏي سگهين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

هن جو دڙڪندڙ وجودُ توڙي جو پاڻي جون ڪنوارنئيون پرڻ جي قابل نہ رهيو هو پر پوءِ بہ هو پنهنجي پڙهندڙ پٽ حاڪم جي پڙهائي جي خرچ خاطر هو ڪاڙهي تتي جو هوٽلن جون ناديون پاڻي سان پريندو هو ۽ حق لطيف چئي شاخ جي ڪناري تي پهچي ويندو هو. ائين شام ٿيندي هئي ۽ هوٽل مالڪن جي هٿان مليل ڏهاڙي ڪٽي اچي، گهرپيل صندوق ۾ سنيالي رکندو هو. هن کي جاڻ هئي تہ سندس پوڙهي گهر واريءَ هن دنيا مان هلي وئي آ ۽ پٽ حاڪم جو ڪو بہ پيو ياءُ ۽ پيڻ ناهي. بس جيڪو ڪجهہ آهي اُهو سواءِ حاڪم جي ڪجهہ بہ ناهي. هن جي ڏبري جسم مان پيريءَ جو احساس اِنهي ڪري بہ نڪري چڪو هو جو هن جو پٽ چانڊڪا ميڊيڪل ڪاليج ۾ آخري سال ۾ پڙهندو هو. هن کي خبر هئي تہ هو هن سال ڊگري ماڻي وٺندو ۽ پوءِ هو پاڻي جُون ڪنوارنئيون پري هوٽلن تائين پهچائڻ وارو ڪم ڇڏي ڏيندو پر شايد هن جو ضعيف تي ويل ذهن دنيا جون رمزون سمجهي نہ سگهيو.

موسمون بدليون تہ رشتن جا قدر ۽ قيمتون بہ بدلجي ويون. وقت باز پکيءَ جيان لامارو ڏنو حاڪم بدلجي ويو- حاڪم پيءُ کي بنا ڪجهہ ٻڌائڻ جي هڪ آفيسرياڻي سان شادي ڪري ڇڏي. مهينا، تي مهينا، ڇهہ مهينا گذري ويا حاڪم پيءُ جي سار لهڻ لاءِ ڳوٺ ڪو نہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

آيو. دل جي ٺڪري جي سڪ، جڏهن سُک ۾ آرام ڦٽايو تہ حاڪم جو پوڙهو پيءُ حاڪم کي ڀَيٽ ڪرڻ لاءِ چانڊڪا ميڊيڪل ڪاليج ويندڙ هر ڇوڪري کان هن جو پڇندو رهيو ۽ ٽپالي جي هٿن ۾ لفافن جو بنڊل ڏسي پٽ جي خط جون پڇائون ڪندو رهيو. جڏهن ڪو بہ واهر ۽ وسيلو نظر نہ آيو تہ هو ويندڙ هڪ بس ۾ چڙهي شهر ڏانهن روانو ٿيو. پٽ جو پڇائون ڪندي ڪندي نيٺ هو حاڪم جي مسواڙي فليٽ ٽائين پهچي ويو. هو مسلسل حاڪم حاڪم ڪري پڪاريندو رهيو پر ڪنهن بہ اندران آواز نہ ڏنو. حال ڪان بي حال ٿي ويل هي پيڙتو وجود بس اُتي ئي هٿ سيراندي ڪري سمهي پيو.

اجان ويرم ئي گذري هئي تہ حاڪم پنهنجي گهر واريءَ سميت فليٽ ۾ داخل ٿيو تہ سندس پيءُ کي دروازي تي ستل ڏٺائين. هن بابا، بابا ڪري اُٿارڻ جي ڪوشش ڪئي پر پوڙهي وجود ۾ ڪا بہ حرڪت نہ آئي. ست وڃائي ويٺل هي اُهو هڏائون پڃرو هو جنهن هوٽلن تي پاٽي جون ڪنوائنيون ڪٽي حاڪم کي پڙهايو هو ۽ دل جي ساهن ۾ ترسايو هو– ”هي تہ سائي جو مريض آ حاڪم، هن کي ڇئو تہ اسان جي ويجهو نہ اچي، ڇئو تہ هتان هليو وڃي.“

۽ پوءِ حاڪم پيءُ جي مقابلي ۾ گهر واريءَ جو حڪم اکين تي رکيو ۽ چيائين تہ ”ها بابا تون سائي جو مريض ٿي ويو آهين تون مون کي پاڪر پائي نٿو سگهين، مون ڊاڪٽري جي ڪتابن ۾ ائين پڙهيو آ بابا– تون هليو وڃ– ها، تون هتان هليو وڃ.“

پوڙهو وجود ٽڏو ساهہ پريندي آسمان طرف نهارڻ لڳو ۽ وري بہ پٽ جي خوشيءَ ۾ خوش رهندي فليٽ جي دروازي کان ئي واپس ڳوٺ روانو ٿي ويو. هو اڄ بہ ڏوڪري جي شهر ۾ هوٽلن تي پاٽي جو ڪنوانئيون ڪٽي ٿو. اڄ بہ نادين ۾ پاٽي نائيندي پٽ کي بهتر مستقبل جون دعائون ڏي ٿو.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

SHER ALI CHANDIO
CHANDIA GOTH QASIMABAD
SINDH

○

هن جو ور توڙي جو جهان ڇڏي ويو هو هن جي تمنا توڙي جو وچ آسمان تي لٽڪي پئي هئي پر پوءِ بہ هن جو پٽ وريل آئيندي جو اُهو سهارو هو جيڪا هر ماءُ پنهنجي پٽ ۾ رکي ٿي. هوءَ جڏهن ڏڌ ولوڙيندي سهرو ڳائيندي هئي ۽ جڏهن اڱڻ ٻهاريندي پُٽ جون واٽون نهاريندي هئي تہ دلين جي ويران رڻ تي روهيڙن جا رتا گل نڪري ايندا هئا. مالي حالتون بهتر نہ هئڻ ڪري هوءَ توڙي جو پنهنجي وريل کي اسڪول موڪلي نہ سگهي پر پٽ جي گهر ۾ ڪنوار آڻي ڏيڻ جي تمنا هن جي اکين ۾ اوجاڳا ڏيئي ڇڏيا- اوڻيهہ سالن جو وريل جڏهن مڇيون ڪاري ۾ ڪٽي ڳوٺن ۾ هوڪا ڏيندو هو تہ ماءَ جون اُهي اکيون ياد ايندي هيون جيڪي هن کي ڏسڻ لاءِ ترسي پونديون هيون- وريل چاڻندو هو تہ آئون ماءَ جو صرف هڪڙو پٽ آهيان ۽ مون کي ئي سڀ ڪجهہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڪرٽو آهي. هو زور زور سان ڳوٺن ۾ ”مڇيون وٺو“ جا هوڪا هڻندو هو ۽ چوندو هو تہ ”مڇي پلو ڪائي ڪيئن مان سنڌ ڇڏي وڃان“۔ هوڪا ڏيڻ جو هن جو انوکو انداز ۽ آواز هوندو هو.

۽ پوءِ هو مڇيون ۽ پلا وڪٽي وڪٽي شام ڌاري پئسا اچي ماءُ جي هٿ تي رکندو هو۔ وقت پنهنجي رفتار سان هلندو رهيو جيجل جي سبيل رلين جو ڳاٽيتو آڱرين تي ڳڻڻ جيترو ٿي ويو ۽ هو پاڙي جي نياڻين ۾ ڏينهن ڇتا ڪرڻ جو ڳڙ ورهائڻ لڳي۔ شام ٿيندي هئي تہ گهر کي ٻوهارين لڳي ويندي هيون ۽ ٿڪ ٻڏڻ لاءِ چنڊ ڪڪرن مان لڪي جهاتي پائڻ تي مجبور ٿي ويندو هو. خوشين ۽ ٿڪن جي هن جهان کي الاءِ ڪنهن جي نظر لڳي وئي، ڪو بہ پتو پئجي نہ سگهيو.
ڏينهن اپريو ورپل مڇيون ۽ پلا ڪٽي بدستور ڳوٺن ۾ هوڪا ڏيڻ لڳو ۽ چوڻ لڳو تہ ”مڇي پلو ڪائي ڪيئن سنڌ ڇڏي وڃان“. هن جي انوکيءَ انداز تي ڪيترائي ڳوٺ جا ماڻهو گڏ ٿي ويا ۽ هن جو مڇين سان ڀريل ڪارو خالي ٿي ويو۔ خوشيءَ وچان ڪمايل پئسا ماءُ جي جهوليءَ ۾ رکڻ لاءِ هو ڊوڙ پائي گهر اچي رهيو هو تہ بجلي جي تار مٿان ڪري پئي ۽ هڪ جيجل ماءُ جو جگر جهان ڇڏي ويو. ماءُ وٽ نياپو پهچي ويو ۽ هن جو وجود ست وڃائي ويٺو۔ ڏڏ ولوڙيندي ياد ايندڙ سهرا الميائي آواز جا رخ وٺي ويا۔ وقت جي پيرن ۾ ڏانوڻ لڳي ويا ۽ هڪ جيجل جو روح پٽ جي لاش جي سيراندي ويهي پاڻ پڇاڙڻ لڳو۔ اُها ماءُ جنهن پنهنجي پٽ جي هٿ ترين تي ميندي سجائڻ جا خواب سانڍيا هئا، جنهن ڳوٺ جي عورتن کي فخر وچان ڏيکارڻ لاءِ رلين جا انبار ناهيا هئا، جاڳ جو پاڳ ٻڌجي وئي۔ هُوءَ اڄ بہ موري شهر جي گلين ۾ پُٽ جا هوڪا ياد ڪري ٿي، هوءَ اڄ بہ سبيل رلين کي ورائي ورائي ڳڻي ٿي ۽ هُوءَ ”لونگ ڦونا تالي ۾ آئون ڪنيو پئي اچان“ چوندي ڏڏ اڄ بہ ولوڙي ٿي ۽ پٽ ياد ڪري ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

O

هو غريب هاري هوندي بہ هڪ درياءَ جيڏي دل جو ڌڻي هوندو هو. جوين هاڻ هتن مان جڏهن ڪوڏر ڏرتي جي سيني ۾ کپي ويندي هئي تہ ٻني تي بيٺل مون کي ڏسي چوندو هو تہ ”پُٽ! هي ڏس منهنجا هٿ، اڄ بہ جوين جوانيءَ جي گواهي ڏين ٿا. جيسين نہ سَند سندَ ۾ سَت آ پٽ، تنهنجي هاسٽل ۾ يونيورسٽي جون فيون ڀريندو رهندس. ٻڏاءِ توکي ڪيترا پئسا گهرجن“ ۽ پوءِ آئون ۾ هو غربت کي سامهون ٿهڪ ڏيندي ڏسي خاموش ٿي ويندا هئاسين.

من نگر تي رات لهي ٿي ۽ خواهشون جذبن جا جهول ڀرين ٿيون. پکن ۾ پناهہ وٺندڙ ماروئڙن جا قصا ۽ اجرڪ جي پُڙ جهڙين جوانين تي جنجال جو وبال بي واجبين جا ڀرم ٽوڙي ٿو ڇڏي. ڪمپيوٽر سينٽر تي جاوا ڪورس ڪندي جڏهن بابا جون ڳالهيون ياد اينديون هيون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

تہ ڪي بورڊ تي هلندڙ آڱرين پنهنجون ذميداريون وساري ويهنديون هيون ۽ فضيلا منهنجي اکين ۾ تري ايندڙ لڙڪن جا راز سمجهي ويندي هئي، منهنجي پاسي ۾ ويٺل فضيلا منهنجي روح ورهون هوندي هئي، هي ٺي تہ هوندي هئي جا آٿت بہ ڏيندي هئي ۽ اهو چئي همٿائيندي هئي تہ حاجن هي ڏکن جو آيل ڪو ڪڪر آ، وسي وڃڻ ڪانپوءِ هليو ويندو.

وقت جي خاموشيءَ سان سلاڙيل جڏهن پاڇي پنهنجا پيرا ڪنيا تہ وسي ويل ڪڪر جي پويان ڪارونيار ڪر ڪٽي آيو پر، پر پاري نگر جي پڌر تان سڏونت ۽ سارنگا جي مندر تان وڏڦڙا وڃائجي ويا ۽ اداس وستي جا رَوهيڙي گل رنگن ۾ رنگجڻ کان رهجي ويا.

نوٽس هٿن ۾ ڪري اڃان فضيلا سان بي حال تي ويل حال شيئر ڪندي اولڊ ڪيمپس کان ٽي گاڏي ڪاٽي جو گس وٺي وڃي رهيو هوس تہ ڳوٺان ياچي ڪٽي ايندڙ هڪ واپاري جاڻ ڏني تہ بابا ڪمند جي پريل ترڪ، اُٿلي پوڻ ڪري فوت ٿي ويو.

ڏرتي ڏار ڏئي وئي ۽ دل جو آسمان ڦاٽي پيو پير بيهڪ وساري ويٺا ۽ حال وڃائي ويٺل هي بي حال منهنجو جسم اُتي ئي ڍهي پٽ پئجي ويو. هڪ تمنا اُجڙي وئي ۽ سُڪل چپن تان گذري ويل ساهہ جو شوڪارو وري ڪونہ وريو.

حيدرآباد کان ڳوٺ جو سفر شروع ٿي ويو ۽ آئون بابا بابا ڪندي جنازي کڻڻ واري الوداعي سفر کان ڪي گهڙيون اڳ پڌر تي پهچي ويس. سامهون رکيل بابا جو جنازو آئون، زار و قطار لڙڪ، بابا ۽ پڪارون ۽ زبان کان اختيار ڇڏائجي ويو اهو چئي تہ:

”هي ڏس مان اچي ويو آهيان بابا. مون جاوا جو ڪورس پاس ڪري ورتو آ بابا، تو چيو هو نہ بابا تہ هر هلائيندس ۽ توکي پڙهائيندس بابا، پڏاءِ مون کي هاڻ ڪير پڙهائيندو بابا؟ ٻڌاءِ مون کي هاڻ ڪير پڙهائيندو؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

۽ پوءِ هن جو مور کنين جهڙو پشمي هٿ منهنجن هٿن مان سرڪي ويو. هن جي ڪينجهر گلابي نيٽن ۾ توڙي جو منهنجي سونهن جا قصا رهندا هئا ۽ واريل ڇَپرن جي وٿين مان توڙي جو اُميدون آرسون ڀڃنديون هيون پر آڌيءَ جا اُهي ٽاٽا جڏهن ستارن ۾ انڌلنون وکيريندا هئا تہ خيالن جي هڪڙي دنيا پلٽو کائي وڃهندي هئي. خيالن جي راهن تي هلندي هلندي جڏهن هوائن ۾ هلايل هٿن جا احساس ڏنڌ وڃائي ويهندا هئا تہ اکيون يادن جي بخملي سيج وڇائي ڇڏينديون هيون. منهنجي احساسن جي سونهن راٽي جڏهن رات جي ستارن ۾ يادون آٽيندي هئي تہ روهيڙي رَتي گل جهڙي پوني هن جي وارن مان سرڪي اچي پٽ پوندي هئي. ڀنين وارن جو هڳاءُ منهنجو روح واسي وجهندو هو ۽ هي نيڻ هن جي پيرن تي چپ رکڻ جي شروعات ڪندا هئا. هوءَ تہ هوندي هئي جا ڪيبرن جي پٽن مٿي ڪِرڻي پيل چنڊ جا درد جاڻندي هئي ۽ هوءَ تہ هوندي هئي جا لوڪ سمهاري مون ڏي اهو لکي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

خط جي پڇاڻي ڪندي هئي تہ پٽن پر بيٺل بوٽار ڏنڊ تي وسندڙ مينهن جو قسم تہ هٿ لڪيرن ڪي سڌ ناهي رهي تہ پاڻ مان ڪير ڪيترو جاڳ جو ياڳ ٻڌجي ويو آ.

گذري ويل سياري جي وسڪار ۾ هن جو آيل فون جنهن جي حڪم جي تعميل ڪندي نيرون ڪوٽ جي ڪنهن شاپ تي پهچڻ ٿيو هو اڄ بہ وسري ڪونہ سگهيو نہ وسري اُهو خط سگهيو جنهن ۾ سال پڇاڻان لکيو هئائين تہ "محبوب جي اکين ۾ تار سنڌوءَ ۾ ترڻ اُڏامندڙ وارن جي مست گگن ۾ گم ٿيڻ جي اجازت ناهي، اِهي ڪٿي لکيو اٿم. ٽيبل تي رکيل چانهہ جي چسڪي سان هٿ ڪاراين جي چوڙين مان نڪتل آواز جي مدهوشيءَ ۾ ڪو پرم ٽٽي پوندو آ. ڪٿي چيو اٿم جانان. سامهون ويٺل محبوب جي اکين تي غزل لکڻ ۽ هڪڙي پهرين پيار تي لالي جا رنگ رکڻ جا اسان پلا ڪٿي منڪر آهيون پرين"

پر الاءِ ڇو احساس ورائي ويو اٿم تہ وقت بدلجي ويو آ ۽ هوءَ بہ بدلجي وئي آ. ڪو وقت هوندو هو جو آڌيءَ جي اوجاڳن جو چنڊ ساکي ٿيندو هو ۽ تيڙو پنهنجيون مسڪراهٽون فضائن ۾ وکيري هليا ويندا هئا. هن جا ٽهڪ روح ۾ لهي ويندا هئا ۽ هي اکيون هن جي پنين وارن ڪان سرڪي اچي هن جي چولي تي ڪي يادون آرڪينديون هيون. ٻن چپڙن جي وچ ۾ رهندڙ محبت جو آواز فون رسيوَر تي جڏهن موڪلائي جو رنگ چڙهيندو هو تہ هي ئي تہ اکيون هونديون هيون جو سڄ اُپارينديون هيون. رات جا ستارا اڄ بہ يادون آڻين ٿا. اڄ بہ ڪيبن جي پٽن تي چنڊ ڪڙن ٿا. اڄ بہ نگر شهر جي نيري جهڙا گل گلابي احساس هوائن ۾ نياپا چڙين ٿا. اڄ بہ ڪيبٿ ۾ پيل ڪتابن جي ورقن ۾ لڪايل هن جي خط جو جواب روح ۾ يادن جي منجهر اُٿلائي ٿو ۽ اڄ بہ هن سان موڪلائي ويلا جا لمحا ياد اچن ٿا، اهو چئي تہ توکان ٽيندي ڏار لڙڪ لڙي پيا لار ڪري.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

وار وڪريل ۾ ليڙون ليڙون تي ويل هن جي گندي، اُن جيجل ماءُ جي اُنهي احتجاج جون گواهي ڏينديون هيون، جڏهن هن جو ٻڍڙو وجود پٿائي جي در تي پاڻ پڇاڙيندي گهر ڪندو هو تہ ”سنڌ جا سائين! هاڻي مون کي منهنجو ٻچڙو آزاد گهرجي.“ هو ڪا ڏينهن يا هفتن ڪان پٿائي جي چائنٽ تي سر پڇاڙيندڙ ماءُ نہ هئي، سالن کان اُتي ئي آهن جتي اوهان چڏيون واريَ سٽ تي بيٺل هئي.

هن تہ اُن ڏينهن بہ وڏيون دعائون ڏيئي پنهنجي پٽ کي لانچ ۾ چاڙهي روانو ڪيو هو جڏهن هو مڇيون مارڻ لاءِ ڪياماڙي جي بندر کان وچ سير ۾ تار تريو هو. هن جو پٽ ابن مهاڻو هفتي ٻئي پڇاڻان جڏهن ڪياماڙي جي پرسان هن جي ڪڪائين جهوپڙيءَ ۾ جيجل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

جي پيرن تي هٿ رکي روپيا مُٺ ۾ ڏيندو هو تہ هُو ڪل ڪائنات جي مَلڪ بڻجي ويندي هئي.

”وڏيري هياس چنيسر جي راڄ ۾“ هن کي کهڙي خبر تہ ساحلن جا پٽ هن کان منهن موڙي ويندا ۽ هن جو وٽجارو وري ڪڏهن بہ ماءُ جي پيرن تي هٿ رکڻ لاءِ ڪونہ ايندو. مچيون مارڻ لاءِ ويل هن جي دل جو ٽڪرو ابن مهاڻو سال بہ سال ۽ پوءِ تي سال گذري ويا وري ڪونہ وريو. پُڊڙي هن جيجل ماءُ کي اها بہ خبر نہ هئي تہ هو جوڌپور جي جيل ۾ سرحد جي لتاڙ جي ڏوهہ ۾ باندي بڻجي چڪو آ. ۽ پوءِ هُو سالن پڇاڻا اهو بہ ڄاڻي نہ سگهي هئي تہ خطرناڪ بيماريءَ وگهي هن جو باندي بڻيل پٽ جوڌپور جي جيل ۾ ئي پساهہ پورا ڪري چڪو.

پٽائي جي در جي چائنٹ سامهون سالن کان بي خبر پٽ جو ڏس پڇائيندڙ اُن ديواني جيجل کي ڪير سمجهائي تہ هن جي پٽ جي روح جو پنڇي ڪڏهوڪو آزاد ٿي چڪو.

هيل بہ پٽائي جو ميڙو وري آيو هو هيل بہ ماڻهو نيون بانسون بانسڻ آيا هئا. پر هوُ ساڳين ئي حالن ۾ پٽائي کي سوال ڪري ٿي تہ ”اي منهنجي سنڌ جا سائين هاڻي تہ ڪا منهنجي سار لهو تون سچي سنڌ جا سوال سٽين تو پٽائي، مون ٻيڙي جو بہ هڪڙو سوال آ سائين“ ۽ پوءِ پٽائيءَ هن جو ڪو بہ سڏ نتو سُٽي.

چيڙ پٽجي ويل هن جا وڪريل وار ۽ ليڙون ليڙون ٿي ويل هن جي پوتي اڄ بہ هر ايندڙ ويندڙ ماڻهن جي قدمن اڳيان وکري ٿي. اڄ بہ هوُ پنهنجي ٻاروچل جا ڏس ۽ گس پڇي ٿي ۽ ديوانگي وچان پٽائي جي در اڳيان ڌمال هٽندي ماڻهن جو هجوم گڏ ڪندي هوُ اڄ بہ چوي ٿي تہ:

”ميڏا دين يي تون، ميڏا ايمان يي تون.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

SHER ALI CHANDIO
CHANDIA GOTH QASIMABAD
SINDH

○

اڪيلي ڏي ”زرقا “ هن لاءِ ڪل ڪائنات هوندي هئي جا ٽيون درجو پڙهڻ لاءِ اسان سان گڏ اسڪول هلندي هئي. سج ايري لهندا رهيا ۽ پنهنجائپ جو احساس وڌندو ويو. اسڪول کان موٽندي هڪ ڏينهن پڇيو هئائين ته: ”لقي تون پڙهي آخر ڇا ٿيندين؟“ جواب ڏيندي چيو هئم، ”ڪائي ڪل ناهي زرقا ته لڪئي جا ليک ڇاهن هوندا.“ ”آئون ته ڊاڪٽر ٿينديس لقي اِهو منهنجو آخري فيصلو آ.“

هن کي پنهنجي اچي اُجري مستقبل تي پڪ هئڻ ڪري هن بي اختيار زبان سان مون کي لياقت چوڻ بجاءِ پيار مان لقي به چئي ڏنو. ۽ پوءِ وقت پنهنجي رفتار شروع ڪئي ۽ اسان ٻنهي پنجون درجو پاس ڪري ورتو. ديسي سيڻ ڪجن پرديسي کهڙا پرين واري ڳالهه سچي نڪتي ۽ نيٺ هوءَ پنهنجي پيءَ سان ڳوٺ مان لڏي هلي ويئي.

هن توڙي جو ڳوٺ کي ڇڏي ڏنو پر هن کان ڳوٺ جون گهٽيون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

وسري ڪونہ سگهيون ۽ وسري آئون بہ ڪونہ سگهيس هن ڪان. خطن جو جهان جڙندي جڙندي ارڙهن ورهين بہ اک چنڀ ۾ گذري ويا. ڪالهہ جڏهن مال وٿاڻ ڏي وريو هو ۽ مچ ٻريو هو اسان جي غريباڻي گهر ۾ تہ اچانڪ ٻوٿار ڏنڊ جي سرزمين مان موڪليل هڪڙو شادي ڪارڊ ۽ اُن ۾ لکيل هڪڙي چٺي منهنجن هٿن تائين پهتي. رنگبرنگي شادي ڪارڊ سان چنبڙيل هڪڙي چٺي، جنهن ۾ لکيل هو تہ:

"آئون هاڻ ڊاڪٽر آهيان لقي، خط ۾ هاڻ رڳو زرقا نہ پر ڊاڪٽر زرقا لکجان. پڪ لقي تون بہ وڏو آفيسر ٿي ويو هوندين ۽ ها لقي جڏهن نہ، منهنجي شهر شادي تي اچين تڏهن اهو ضرور ٻڌائجان تہ تنهنجي ڳوٺ ۾ اسان جي گهر جي ڏنل پٽين جا ڪهڙا حال آهن؟ ايندڙ خط ۾ اِهو بہ لکجان. لکجان تہ زندگيءَ جي سفر ۾ ڪو همسفر بہ ڳولهيو ٿئي يا اڃا تنها بيٺو آهين. لکجان تہ اکين تي اُلڪا رکڻ وارين رسمن تنهنجي ڪا پوئواري بہ ڪئي يا رُڃ ۾ رُلي ويون تنهنجيون سموريون حسرتون لقي. منهنجن نيڻن تي لکيل تنهنجا غزل ڪي رنگ لائين بہ ٿا يا وچ سير ۾ حالتون هٿ ڪيڏي ويون. مان چاٺان ٿي لقي، مان چاٺان ٿي تون مون کي وساري نہ سگهيو هوندين. تون اڄ بہ آفيس جي واندڪائي ۾ مون تي غزل لکندو هوندين ۽ ورجائيندو هوندين تہ:

ڪاش! مين تيری حسين هاٿ کا ڪنگن هوتا،
تو بڑی پيار سی، چاهہ سی، بڑی مان کی ساٿ،
اپنی نازک سی ڪلائی مين چڑهاتی مجهہ کو
اور بيتابی سرفرقت کی خزان لمحون مين
تو ڪسی سوچ مين ڈوبی جو گهماتی مجهہ کو.
مين تيری هاٿ کی خوشبو سی مهک سا جاتا،
جب ڪبهی موڈ مين آکر مجهی چوما ڪرتی،
تيری هونٹون کی مين حدت سی دهک سا جاتا
ڪچهہ نهين تو بی نام سا بندهن هوتا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

کاش! مین تیری حسین هاٿ کا کنگن هوتا."

تن ڏينهن پڇاڻان اچ خط جو جواب مون به لکي ڇڏيو آ دوستو:

"ڊاڪٽر زرقا صاحب، تنهنجي پيار ۽ پاٻوهه جي وڏي مهرباني، آئون نہ ڪو آفيسر تي سگهيو آهيان ۽ نہ وري ڪنهن هندوري جو لاڏل ٻٽيو آهيان زرقا، آئون تہ ڌرتي ۽ دل وارن جا درد نہ سهندي تنهنجي چولي جي تڪن جيترو شاعر ۽ لڏي ويندڙ ڳوٺ جي اداس قافلن جهڙ قلمڪار تي ويو آهيان ڊاڪٽر زرقا.

آڙيءَ جي اکين جهڙي منهنجي هن مقدر ڪنهن به ڪنول جهڙي جانيءَ سان لائون ڪونہ لڏيون، تنهنجو ڇڏيل ڳوٺ اڄ به چوٽ آ، کارين جارين تي ويهن جا ولر اڄ به لهندا آهن. اڄ به پوئين رات جو دم توڙيندڙ ستارن سان رهاٽيون روح کي ريجهائين ٿيون ۽ تنهنجون يادون ها زرقا، اڄ به ستائين ٿيون.

تنهنجون يادون ۽ هي اڪيلائي،
زرد شامون ۽ هي اڪيلائي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

هي انهن ڏينهن جي ڳالهه آهي، جڏهن اڃان سرحدن تي ورهاست واري لڪيرن جاءِ ڪونه والاري هئي، تون چا ۽ آئون چا وارو تڪرار اڃان نه دلين جي سرزمين تي ڦٽو هو ۽ نه وري ذات پات ۽ مذهبي ويچا وڏيا هئا.

بالڪپڻي ۽ جواني جا ڏينهن وقت جي آڳرين جي وٿين مان واريءَ جيان سرڪي ويا ته هوءَ نهڙين جي ڳوٺ ۾ ڪٽ تي ويهي تسبيحن جي داڻن سان دل وندرائڻ لڳي. پنهوارن جا پنڌ پڇائي پڇائي هن جو ڏيل ڏبرو تي ويو ۽ هٿ ست چڏي ويا. ٻُڍاپو هن جو توڙي جو اکين جو نور وڃائي وينو ۽ هن وٽ توڙي جو چانڊوڪيون معنائون وڃائي ويون پر الاءِ ڇو ٻُچ جي پر ۾ "ڏاوري" ڳوٺ ۾ جهوميل ٻاجهرين جا ڏوڪا هن ڪان اڄ به ناهن وسريا. اڄ به ڳوٺ پر ۾ هڪ جيڏين سان کوهه تي پريل پاڻي جا مٽڪا هو ناهي وساري سگهي، اڄ به جڏهن ڳوٺ جي گهٽڙين ۾ هو مال ڪي موتندي ڏسي تي ته هو ڍورن جا ڏڻ ۽ ڇڙن جا آواز ساري تي ۽ لڙڪ هاري تي.

نصيب جي پڪين جي اُها پهرين اُڌام هئي جڏهن هو ڪڇ جي سرزمين کي الوداع چئي، پنهنجا پُٽ وٺي سنڌ ڪمائڻ آئي هئي ۽ پڇ جي پونءِ هن جي روح ۾ ڪنهن گلاب خوشبوءِ جيان رهجي ويئي. هن جي پيرن راءِ ڪنگار جي سرزمين کي ڪڏهن به ڇڏڻ نٽي چاهيو ۽ نه هن پنهنجي ڪروڙ پتي سون واپاري بابو ستاري ناني جي هنج مان پري ٿيڻ تي چاهيو پر 'لکيو منجهه نراڙ قلم ڪياڙي نه وهي'.

سنجرچانگ پرسان ڪچين جي ٻڌل پاڙي ۾ هو ٽڪاٽو اڏي ويهي رهي. مرڪن جا قافلا تڏهن دردن هٽان لتجي ويا جڏهن هن جو ور ٽن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

معصوم پٽن ۾ ٻن ننڍڙين نياڻين کي ڏکن ۾ ڏاکڙن جي سفر تي اڪيلو ڇڏي هو هميشه هميشه لئه هي جهان ڇڏي ويو پر هنن هٽن همت نه هاري. ڪِرين جي رونبن ڪانُ وٺي چونڊيا ڪرڻ تائين هن سڀ مصيبتون ميڙي پٽن کي پرائمري ۾ ڏيئرن کي قرآن پاڪ پڙهائيندي رهي. اڄ جڏهن پٽن جي گهر پٽ ۾ نياڻين جي گهر نياڻا به پٽن وارا ٿي ويا آهن تڏهن هن کي به احساس ٿي ويو آ ته :

”نه جاني ڪس گلي مين زندگي کي شام هوجائي.“

هڪڙي صدي جي خزائن جي نذر ٿي ويل هي ٻيڙو وجود هاڻي نه هلڪو آواز ٻُڌي ٿو ۽ نه پري ڪان ڪو ماڻهو سڃاڻي ٿو پر، پر جڏهن ڏاڏي يا ناني جو زوراڻو آواز هن جي ڪنن جو پڙاڏو ٻڌجي ٿو ته هن جا هٿ هوائن ۾ وکري ٿا وڃن ۾ پنهنجي رت جي رشتن کي دعائون ۾ ڳل لائڻ بنا رهي نٿو سگهي. هن کي جڏهن ڪوڪري جي پار جون خبرون ٻڌائجن ٿيون ته هن جا نيڻ گهڙي ڪن لاءِ ٻريو پون. صدين جون اوجاڳيل اکيون فجر ويلا جو آسمان ۾ ڪپن ٿيون ۾ تسبيح جي داڻن ۾ گهيريل ٻيڙا هٿ نيلي آڪاش طرف ڏرتي تي امن ۽ آشتي جي دعائن لاءِ کڄن تا ته هن کي نصيب به ياد اچن ٿا. هو ڄاڻي ٿي ته هن جا پائر به هن کي ساري ساري هي جهان ڇڏي ويا. هن کي اها به خبر آهي ته هن جو اولاد به اڌ صدين جا پنڌ لتاڙي چڪو پر ڌرتي ڪان دوري ۾ سندس ڳوٺ ڏاوري ۾ سيڏاڙي جون گهٽيون هوءَ اڄ به وساري ڪونه سگهي، هُوءَ اڄ به اوير ڪان ايري ايندڙ سج کي مياروں ڏي ٿي ته:
”آئون نه گڏي پرينءَ کي ۽ تون ٿو لهين سج، وڃي ڪيچ چئج ته ويچاري واٿ مُئي.“ پيرن پنڌ ڪرڻ توڙي جو ڇڏي ڏنو ۽ پنبٽين جي پلڪن جون اهي جهلڪيون ناهن رهيون پر پوءِ به جڏهن هو ڪوڪري جون خبرون ٻُڌي ٿي ته هن جون اکيون پرجيو اچن ۽ پڪ ٿي وڃي ٿي ته:

”مائٺ مائٺ ايندا مون کي ڏوري ڏسندا“

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

هو صبح ويلا جو اُٿي ڦار ٿيندو هو تہ هن جي وني جنڊ پيهندي هئي ۽ ائين ئي سج اُڀري ويندو هو ۽ هو تڏهن مُرڪي پوندو هو جڏهن سج بہ ڪنا چڙهي ايندو هو ۽ هن جي وني ٻني تي هن لاءِ ماني ڪٽي ايندي هئي. ڦتو ڪي شادي ڪئي اجان ڪا هڪ اڌ چيٽي گذري هئي تہ هن ڪي آئيندي جي اميد ۾ هڪ تمنا جاڳي پئي هئي، ڦتو جي وني ماني اَڌ تي رکي، تہ ڦتو جوڙو بيهاري ڇڏيو. پرت پريل رومال ۾ ويڙهيل تي مانيون، تريل ڳاڙهن مرچن جي وٽي ۽ وَٽو لسي جو هن اڳيان رکيو تہ ڦتو پنهنجي وني ڪي گهوري ڏسڻ لڳو.

”ٻُڌ، پنهنجي گهر مهمان ڪڏهن ايندو؟“

۽ پوءِ ڦتو جي وني رئو ڏندن ۾ ڦاسائي مرڪي پئي. ڦتو جي ڪائنات روشن ٿي ويئي. هن ڪي پڪ ٿي ويئي تہ هاڻ لاباري ڪان پهرين هو ٿي ڀاتي ٿي ويندا. ڦتو ماني ڪائيندو ويو ۽ سوچن ۾ گم ٿيندو ويو.

”ڦتو ڪن ڪولي ٻڌ، مينهن وڪٽي پروڪو قرض نہ ڏنئي تہ ٻئي مٿا ڪٽڪ جا ڪٽي ويندو سانءِ.“

وڏيري جو ڏڙڪو ياد ڪندي هن جي هٿ مان گرهہ ڪري پيو. هو انهي سوچ ۾ گم ٿي ويو تہ مينهن هلي ويئي تہ منهنجي ايندڙ معصوم جو ڇا ٿيندو ۽ ٻتئي جو اڌ نہ مليو تہ منهنجي وني اسر جو اُٿي ڳارو ڪيئن پيهندي؟

پريشانيون لڪائڻ لاءِ ڦتو پنهنجي وني جي اڳيان زوري مرڪي پيو ۽ چوڻ لڳو تہ:

”هيل ڪٽڪ بہ واه جي ٿي آ، الله ڪندو ٻُڏي جا پيٽا ٿي ويندا ۽ ڀاڻ ڪير ٻُٽ وارا ٿي وينداسين.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

لاٻارن جا ذينهن اچي ويا ۽ هڪ معصوم ”ميرو“ ڦتو ۽ هن جي ونيءَ جي جهوليءَ جو گل بڻجي آيو. وقت پنهنجو ڏاڪو ڇمايو تہ ميرو پنهنجي پيءُ ڪي ٻنيءَ تي ماني پهچائڻ جهڙو ٿي ويو. خوشين جي ڪائنات جي ڪهڪشان تڏهن اُجڙي ويئي جڏهن وڏيرو ٻنيءَ جا ٻئي مٿا ڪٽي ويو ۽ قرض نہ موٽائي ڏيڻ جي وياج ۾ ڦتو جي گهران مينهن بہ ڪاهي هليو ويو.

مفلسيءَ جي حالتن ڦتوءَ کي ٻي حال ڪري ڇڏيو ۽ هوءَ صرف ڇهن مهينن پڄاڻا جهان ڇڏي ويو. وڏيري جي ڏيري ۾ جڏهن ڏڍ نہ رهيو تہ ڦتو جي ونيءَ پنهنجي معصوم پٽ ميرو کي ساڻ ڪري اچي متياريءَ وٽ شاهن جي ٻنيءَ ۾ اجها اڏيا. ڪانيون ڪري گذر ڪندڙ ڦتو جي ونيءَ کي وقت جڏهن ڏهہ سال ڏنا تہ ميرو ڪمائڻ جهڙو ٿي ويو. پر پر لڪئي جا ليڪ ڪير ڄاڻي، ڪير ڄاڻي تہ ٻنديءَ جي من ۾ ڇاهي ۽ رب جي رضا ڇاهي؟ ميرو ڪٽڪ ڳاهيندي ٿريشر جي ڦٽيءَ ۾ اچي ويو ۽ جيجل ماءُ کي اڪيلو ڇڏي ويو.

ڪائناتون ڌهي پيون، جيجل ماءُ جا هٿ آسمان جي اوچاين کي ڇُهڻ لڳا، ماءُ جو معصوم وجود ڌرتيءَ تي پاڻ پڇاڙڻ لڳو ۽ اکيون، آسمان ۾ کپي ويون، آسي زمينيءَ جو اهو نظم چئي تہ:

هڪڙا ماڻهو ننڍڙا ماڻهو
هڪڙا ماڻهو وڏڙا ماڻهو
تُنهنجا ماڻهو ڪهڙا ماڻهو
پنهنجن تي نشان هٽيءَ وچ،
آءُ گهڙيءَ ڪن هيٺ لهي آ،
پنهنجو جوڙيل ڏيهہ ڏسي وچ،
مون کان هڪڙي ڳالهہ پڇي وڃ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

سال ويهن جي هي اُها ڳالھ ناهي دوستو جڏهن بافتو بہ وڏي ڳالھ
هوندو هو ۽ نہ سال ٽيهن جي هي اُها ڳالھ آهي جڏهن گهوڙي چڙهي
آيل مهمان کي وڏو مان ۽ مرتبو حاصل ٿيندو هو. هي تہ گجٽي جي واري
جي اُها وارتا آهي جڏهن هُوءَ سنڌ جا پير چمڻ لاءِ راجستان جي راهن
کان ٿي هٿونگي جا پٽ آباد ڪرڻ آئي هئي. سونل توڙي جو غريب ماءُ
جي جهوليءَ ۾ پلجي جواني ماٽي هئي ۽ هي توڙي جو پنهنجي لڪئي
جي ليک کان بي خبر هئي پر الاءِ ڇو هُوءَ سنڌ جا پيار وساري نٿي
سگهي. رات وڳڙي ۾ جڏهن چنڊ سنڌ پسڻ جو ساکي ٿيندو هو تہ هو
چنڊ کان سنڌ جا نيڻ ۽ نقش پڇندي هئي. ۽ پوءِ هن جي بيحد اسرار
تي هن جو چاچو سنڌ گهمائڻ وٺي آيو. هن اڏيري لال جي پٽين کي
چميو هو. هن پٿوري جي پير جي سيرانديءَ وٽ بہ سر نمايو هو ۽ هن
گرهوڙ جي گسن تي بہ نيڻ جهڪايا هئا. وقت ۽ حالتون سدائين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هڪجهڙيون ناهن هونديون سيڪو ڇاٽي ٿو. سيڪو اهو به ڇاٽي ٿو ته جڏهن قسمت جون لڪيرون، لڪيرون ناهن رهنديون ته فقيرياڻيون راهون ڏگ ڪٽي پنهنجا وجائي ويهنديون. ڪوبه پتو ناهي پوندو. ڏين ۽ ڏرم جو فرق پئجي ويو تون ۽ آئون جي هڪڙي سڪي جا ٻه پاسا اٿلائڻ پٿلائڻ جي باوجود هڪجهڙو رنگ ڏيکاري نه سگهيا. تاهه جي اميدن ۾ وڏا تاهه پئجي ويا ۽ هرڪو ننگ بچائڻ لاءِ ڪنهن سنگ هلڻ لڳو. حالتون جڏهن چوٽ چڙهي ويون ته سونل جو چاچو سونل کي پنهنجي هڪ ڳنائتي وٽ ڇڏي راجستان جون راهون اڪري واپس هليو ويو. وقت پنهنجيون منزلون اورانگهڻ لڳو ۽ سال الاءِ ڪيترن ئي سالن ۾ تبديل ٿي ويا ۽ پوءِ بارڊر وٽ تارون لڳي ويون.

سونل توڙي جو سنڌ جا پيار ته ماٽي چڪي پر ماءُ، پيءُ ۽ ڀائر، هُوءَ اڄ به ڏسي نه سگهي. نه ڏس پتا رهيا، نه اُهي گس ۽ گليون رهيون. هٿونگي جي پٽن ۾ پُٽن واري ٿي ويل سونل اڄ به اڏيري لال جي سيرانديءَ وٽان سرڪي ٿي ۽ اڄ به پٿوري واري پير تي بانسون باسي ٿي.

هُوءَ ڄاڻي ٿي، هُوءَ ڄاڻي ٿي ته هاڻ حالتون چڪتاڻ واريون ناهن رهيون. نفرتن جو عالم محبتن ۾ تبديل ٿي رهيو آ. تون ۽ آئون جي هڪڙي سڪي جا ٻه پاسا هاڻي هڪجهڙا ٿيڻ لڳا آهن. بس انسان کي انسان جو قدر ٿيڻ لڳو آ ۽ هاڻي اهو ڏينهن ڏور نه ڇئبو جڏهن ڏور به اوڏا سپرين وارو ڏينهن ايندو. هن کي خبر پئجي وئي آ ته کوکري جا ويران کيت هاڻ ويرانيون وساري ويهندا ۽ موٽا ۾ چوٽا پورا ڪري ويل منهنجيون به پيڙهيون پرگهور لهنديون. هوءَ اڄ به هٿونگي جي پٽن تي پنهنجن ويران گهٽين کي ياد ڪري ٿي ۽ هوءَ اڄ به پنهنجن اباڻن کي ياد ڪري ٿي اهو چئي ته، "آئون ته واتون سدا ويني نهاريان شل منهنجا اباڻا اچن."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

SHER ALI CHANDIO
CHANDIA GOTH QASIMABAD
SINDH

○

۽ پوءِ وري موڪلون ڪونہ آيون منهنجي زندگيءَ ۾. سرٽيفڪيٽ هٿن ۾ ڪٺي جڏهن آخري ڀيرو اگهاماٽو گهمياسين تہ رڳو يادگيريون رهجي ويون. اُهي يادگيريون جنهن جي پلڪن تي چاهتن جا چنڊ ڪڙيا هئا. اُهي يادگيريون جيڪي ٽنڊي ڄام يونيورسٽي جي فيڪلٽي جي ٻاهران رهجي ويون ۽ اهي يادگيريون جيڪي پولارن جي ٿهڪن ۾ گم سم ٿي ويون.

”جانو - جانو هي ڏس اگهاماٽيءَ جي مٽي ۾ بہ زندگيون سٽل آهن. اهي زندگيون جيڪي رنج رسامن جي نذر تہ ٿيون هونديون پر، پرچي بہ پيون هونديون. ها جانو اچ، اچ تہ اڄ فاصلا ختم ڪري ڇڏيون“ ۽ پوءِ اگهاماٽو گهمندي گهمندي بس هڪ وجود ٿي پيا هئاسين. زندگي ۽ موت جي فلسفن تي ڳالهائيندي ڳالهائيندي جڏهن ڇيوسين تہ ”اهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ماڻهو ڪيڏا نہ بدنصيب هوندا آهن جيڪي زندگي وري نہ ملڻ جي خبر رکڻ جي باوجود زندگيءَ کي معنيٰ ڏئي وجهندا آهن.“

۽ پوءِ اُنهن سوچن جي وجود مون کي گلاب لغاري شهر جي اين ڪاون جي پيچرن مٿي اچليو هو ۽ جنهن جي دامن ۾ هميشہ گڏ رهڻ جا گلاب پوکيا سين. پوگنائن جو هڪ اهڙو تسلسل ساهہ سان سلاڙجي ويو هو دوستو! جيڪو ڪيترين ئي ڪوشش جي باوجود هن جا پيرا دل جي راهن تان ڊاهي ڪو نہ سگهيو هوس. اُهو وقت هو جڏهن آئت جي ڳولها لاءِ گلاب لغاري شهر جي وسعتن ۾ يادون وڃائي پيڙائن جون هڙئي حدون پار ڪندي هن جي ٻانهن ۾ ڪريو هوس ۽ غم پلائي وينو هوس.

هاڻي تہ نہ هن جا اُهي واعدا رهيا، نہ ئي وري منهنجا ساڳيا ڪي احساس رهيا آهن. چار سال گذرڻ ڪانپوءِ بہ اڳ جيان هن جو تصور ۽ هن جون يادون منهنجي حياتيءَ جون جياپو بڻجي ويون آهن.

اڳهاماڻي تي گڏ گهاريل چار گهڙيون زندگيءَ جي رهگذر تان گذري ويون آهن ۽ حياتي جو ٻور ڇاڻي ويون آهن. اڄ بہ جڏهن آنچل اڏارون، سنڌؤ تي واهوندا ونبي وڃن ٿيون، اڄ بہ جڏهن زرعي يونيورسٽي وٽان هن جو لوڏيل نازڪ هٿڙو ياد اچي ٿو اکيون ابر اوتيو اچن. اڄ بہ هٿ پڪوڙ ۾ تي ويل ڪينچلون هي دل وساري نہ سگهي ۽ اڄ بہ اُهي آخري سڏڪا هي دل پلائي نہ سگهي جڏهن هن اهو چئي سچ اپاريا هئا تہ:

راتِ جو پويون پهر ٿيو
تو نہ آئين پرين در کُليو ئي رهيو.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

هُوءَ توڙي جو ”ڪي ويجهائي ڏور، ڪي ڏور بہ اوڏا سپرين“ جيئڻ لڳندي هئي، پر جڏهن سالن پڄاڻان هن جي گمنام خطن کان پوءِ گمنام فونن جو آواز منهنجي ڪنين پيو هو تہ هن چئي ڏنو هو تہ ”مان جوئي آهيان سوئي آهيان.“

هن الاءِ ڪيترائي سال مون ڏانهن داستانِ محبت لکيا هئا، هن منهنجيون سالگرهہ جون يادگيريون بہ ڏياريون هيون ۽ سوکڙين پاکڙين سان هن منهنجي اڌ الماري بہ پري ڇڏي هئي پر هن پنهنجو نالو لکڻ بجاءِ صرف اهو لکيو ٿي تہ، ”مان جوئي آهيان سو ئي آهيان.“

سال جڏهن ٻن ٽن سالن ۾ بدلجي چڪو تڏهن هن مون سان ڳالهيون ڪرڻ بہ شروع ڪري ڏنيون هيون، توڙي جو هن جي نالي، هن جي ذات ۽ هن جي ايڊريس کان محروم آهيان پر پوءِ بہ ڪنهن پي سي او تان ڊائل ڪيل فون جو نمبر سي آيل آءِ تي ڏسندو هوس تہ سمجهي ويندو هوس تہ اهي سمورا رنگ منهنجي پرين جي پار جا. فونن جو سلسلو ڳنڍجي وڃڻ جي باوجود هن گهٽو اڳ لکيو هو تہ ذين، ذين مان ڇاڻان تي، مان ڇاڻان تي تہ تون مون کي ياد ڪندو هوندين ۽ مان اهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

۽ ڇاڻان ٿي ڏين تہ تون منهنجي ايڊريس، تون منهنجي گھر جي ٽيليفون نمبر ۽ منهنجي نالي خاطر ترسندو هوندين پر اِهو ممڪن ناهي ڏين- ها ڏين عشق لاءِ اِهو ضروري ناهي تہ محبت ڪي اَتي پتي ڪان بہ باخبر رکجي ۽ پوءِ هن حسب دستور اِهو لکي خط جي پڇاڙي ڪئي تہ "مان جوهي آهيان سوئي آهيان"

سالن جو هي سفر سال ٽيو پڇاڙي تي پهچي ويو دوستو! ڪڏهن تہ ائين هوندو هو جو هن جا ٺهڪ فون رسيور جي اوناهين مان ٿي منهنجي سماعتن کي ڇهندا هئا تہ ڪن پل لاءِ ٽڙي پوندو هوس، ڪڏهن تہ ائين هوندو هو جو الاءِ ڪيترائي ٽيلي ڪارڊ بہ ڪنهن ساهڙي جي فون تان مون سان گفتگو ڪندي ختم ڪري ڇڏيندي هئي ۽ ڪڏهن تہ ائين هوندو هو جو چوندي هئي تہ، "وٺي هر هر جنم وربو مٺا مهراڻ ۾ ملبو."

پر پوءِ مهراڻ بہ سُڪي ٿوٽ ٿي ويو. ڪيترين ئي چانڊنين آيون ۽ هليون ويون، نہ هوُ آئي نہ خط آيو نہ آواز آيو نہ بهارون موٽيون ۽ ڪونجن جي ڪي قطارون موٽيون.

سي ايل آءِ (CLI) تي ڏٺل ستي ڪوڊ جو اندازو لڳائي، اُنهن پٽن ۾ اڄ بہ وڃڻ ٿئي ٿو. دوستو! رات جي ستارن ۾ ڪٽيل چنڊ ٽوڙي جو چانڊنيون اڄ بہ ڇڏي ٿو وڃي، نياپا ڪٽي نٽو اڇي. هن جي شهر جي ٻاهران ويران پٽ ۽ منهنجي هي اڪيلائي اڄ بہ يادون ڇڏي ٿي وڃي ۽ هوءَ اڄ بہ ياد اچي ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

”گيت ڏٽي جا گڏجي ڳايون، جو تو تڏڙا مينهن وسائي ۽ باغن ۾ تو انب پچائي.“ هو سج اُڀري جڏهن ڪمند جي چلي ڪرڻ ويندو هو تہ هر ايندڙ ٻار جي خاڪي ڪپڙن ۾ ڪتابن جي ٿيلهن ۾ اکيون کُپائي ٻارن جي واتان بيت ٻُڌندو هو تہ اکين جو سنڌوءَ اٿلائي ڇڏيندو هو. هو يارهن سالن جو تہ برابر ٿي ويو هو پر پئسن جي گهٽ آمدني سبب اسڪول وڃي ڪونہ سگهيو. پنيل اڃان ڄائو نہ هو تہ هن جي پي پُٽ پنڻ لاءِ اُڏم فقير جي مزار اڳيان ڪيترائي ڀيرا پيرين پيو هو ۽ چيو هئائين تہ منهنجا پهتل پير سائين، هاڻ تہ ڪا جهولي سائي ڪر. ولين ۽ درويشن جي ڏرتي تي هُن ڪٿي ڪٿي نہ پُٽ گهريو هو. هن هر ايندڙ ويندڙ سيدن جي پيرن تي هٿ رکيا هئا. درگاهن جا در چميا هئا ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سڪائون ڪيون هيون. ورهين جا ورهين گذري ويا پر والي ڪوبہ وڙ نہ ڪيو. پر جڏهن گذري ويل جواني جي پڇاڙڪن پهرن ۾ پروردگار راضي ٿيو تہ چاچي ڪمون جي هنج ۾ هڪ معصوم گل ٽڙي پيو. معصوم پنيل، ماءُ ۽ پيءُ جي سيني جو هار بڻجي پيو.

وقت جڏهن پنهنجي بي پرواهيءَ جو سينو تاڻيو تہ پنيل کي ذميداريءَ جو احساس ٿي ويو. هن سمجهي ورتو تہ سندس جيجل ماءُ وٽ ايترو ڪجهہ ناهي جو ڪيس خاڪي جوڙا وٺي ڏي. ڪتاب وٺي ڏي ۽ اسڪول جون فيون ڀري سگهي. هُن اِهو بہ سمجهي ورتو هو تہ سندس پوڙهي پيءُ جي لڳاتار کنگهہ پويان ڪهڙو نياپو لڪيل آ.

هو جڏهن تنهائي جا رڻ جهاڳندو هو تہ اکيون ابر اوتي اينديون هيون. سوچيندو هو تہ هن جي پيءُ کي دوائون ڪير وٺي ڏيندو ۽ سندس جيجل ماءَ جو واهر ۽ وسيلو ڪير ٿيندو.

هن جيجل جي روڪڻ جي باوجود روزگار جي ڳولها خاطر ڳوٺ جا در ڇڏي ڏنا. بسن ۾ بسڪيٽن ۽ ٽرافين جون تعريفون ڪندي جڏهن قيمت ٻڌائيندو هو تہ ماڻهو اڙي چورا چئي هن جون شيون خريد ڪندا هئا ۽ پوءِ هو ائين هڪ ڏينهن لياري جي گهٽين جو مسافر ٿي ويو.

هو سگنل تي بيهندڙ هر گاڏيءَ ڏانهن ڊوڙ پائي شيشا اگهندو هو ۽ اُجورو گهرندو هو پر ايئرڪنڊيشنڊ گاڏين ۾ آرامي ماڻهن کي ڪهڙي خبر تہ هن جو بابل سائين بہ جهان ڇڏي چڪو. هو رات جو هوٽل تي ٽيبل واري بہ انهي ڪري ڪندو هو تہ جيئن هو امڙ ڏانهن بہ، بہ ٽي روپيا موڪلي سگهي پر بندو اُهو ڪٽي ٿو ڇاڻي تہ جيڪو ڇاڻڻ وارو ڇاڻي ٿو سو ماڻهو نٿو ڇاڻي. هو هڪ ڏينهن ساڳئي روزگار خاطر گاڏين جا شيشا صاف ڪرڻ لاءِ هٿ ۾ رومال کڻي ڊوڙندي رستو ٽپي رهيو هو تہ ڪار سان ٽڪرائجي ويو. رت رستن تي ريلا ڪري وهڻ لڳو ۽ نہ چاهيندي چوڻ لڳو تہ ها امان آئون اڃان تولاءِ ڪمائيندس ۽ بابا لاءِ دوائون موڪليندس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

۾ پوءِ هن جي روح مان ساهہ جو پکي اڏري ويو. جيجل ماءُ کي کٽ تي ڪارائڻ واريون خواهشون ۽ بابل سائين کي دوائون وٺي ڏيڻ واريون تمنائون لياري جي رستن تي وهي ويون. مون ڏٺو تہ لکين روپين واريون گاڏيون لاش جو پاسو وٺي گذري رهيون هيون پر ڪير بہ غربت جو درد ڄاڻي نہ سگهيو. ايمبولينس ڳاڙهي بتي ٻاري ۽ پرديسي معصوم مسافر جو لاش جيجل ماءُ جي هڪڙي چمي لاءِ ڳوٺ ڏانهن ڪڄڻ لڳو. ڳاڙهي بتي واري گاڏي جڏهن ڳوٺ پهتي تہ جيجل جي اڱڻ تي قيامتون لهي آيون. گهرن جون گهٽيون طرف بدلاءِ ويون ۽ جيجل جون آهون ۽ دانهون آسمان جون بلنديون اُڪري ويون. اڇي ڪپڙي ۾ معصوم پٽ جو لاش ڏسي هوءَ جهولي جهلي پٽ کي عرض ڪرڻ لڳي تہ:

”ٻچڙا، آئون توکان ٻيو ڪجهہ نٿي گهران، صرف هڪڙو سوال آ منهنجا راڻل سائين. صرف هڪڙو ڀيرو نيڻ کڻ، ها پٽ آئون صرف هڪڙي ڀيري لاءِ تي چوان. هي ڏس، هي ڏس تنهنجي ڀيءُ لاءِ موڪليل تنهنجيون دوائون اڃان درٻيءَ ۾ رکيون آهن. ڏس هي اڱڻ سنسان ٿي ويا آهن. ويران ٿي ويا آهن.“

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

اجان طوفان وارو سال سنڌ جي سرزمين تائين ڪونہ پهتو هو. اجان رات جو ڏيئا وسائي ڇڏڻ وارا اعلان ڪونہ ٿيا هئا, اجان جهازن جي خوفناڪ آوازن جا پڙاڏا ڪنن کي ڇهڻ ڪونہ لڳا هئا ۽ اجان محبتون نفرتن ۾ تبديل ڪونہ ٿيون هيون, بس تقديرن پنهنجيون لڪيرون بدلايون هيون.

ڏڪار پوندا هئا تہ هُوءَ, راڻي, راڻپائي بڻجي سنڌ ڪمائڻ ايندي هئي. هن ڪي توڙي جو ٻج جو پرم مارينڊو هو پر سنڌ جون سرسبز ۽ شاداب ٻنيون هن جي گذرسفر جو سامان بڻبيون هيون. هن ڪڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سوچيو بہ نہ هو. هن ڪڏهن سوچيو بہ نہ هو تہ هوءَ ڪڏهن وري پيچ پيرو ڪري نہ سگهندي. پلا هوءَ سوچي بہ ڇو. هن جا وڏڙا بہ سنڌ ڪمائي ڪمائي پنهنجا وجود ڌرتي کي ارپي ويٺا. هن صدين کان سنڌ ڌني هئي جا ڏڪاريلن جو سهارو بڻبي هئي. هوءَ ننڍي لاکون پنهنجي پيءُ سان تلهار جي شهر تائين رونبا ۽ لابارا ڪرڻ ايندي هئي ۽ پنارڪ ان داڻن جي ڪٽي پيچ هلي ويندي هئي. صوفين جي سرزمين تي الله وارن جون چائنئون چمندي جڏهن قوهہ جواني کي پهتي تہ تار لڳي وئي. هن وچڻ چاهيو. هن وچڻ چاهيو راءِ ڪنگهار جي اُنهي نگريءَ ڏي جتي هن هڪجيڏين سان کوهرن تان پاڻي پريا هئا. هن وچڻ چاهيو تي انهن پٽن ڏي جتي هن ڏانديا ڪيڏندي چيو هو تہ ”ڪانوڙا ڪانڪري نہ مار مارو جي جائي سي“ پر هوءَ نئين [illegible] اڳيان هار ڪائي ويٺي ۽ بس پوءِ جو جيئن هئا جتي [illegible] ليٽو لڳي ويو.

راڻبائي اڄ [illegible] پنهنجي [illegible] مٺار [illegible] صدي ڪناري چڪي آ پر هوءَ [illegible] اُهي ڳالهہ ۽ گم [illegible] اهي [illegible] اڄ بہ وساري ناهي [illegible] کهي. اڄ بہ جڏهن ڪو [illegible] کان اُڏري [illegible] هوائي جهاز جو آواز ٻڌي [illegible] ڇرڪي پوي ٿي، هو ڌرتي تي [illegible] خاطر [illegible] هٿ آسمان ڏانهن [illegible] اڄ بہ [illegible] تمنا [illegible] ايندڙ ويندڙ کان پڇي ٿي [illegible] ڪرو [illegible] ڳل [illegible]“.

SHER ALI CHANDIO
SINDH
CHANDIA GOTH QASIMABAD

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

SHER ALI CHANDIO

SINDH

CHANDIA GOTH QASIMABAD

○

اجا تير پت وٽان گهارو ڪو نہ پيو هو. اجان گاج وهي ڪو نہ آئي هئي. اجان ڪاڇي تي ڪونج ڪو نہ اُڏاٽي هئي- اجان رو جبل جي رُڃ ڪي هن جي اُڃ جو احساس ئي ڪو نہ ٿيو هو جو هن ڪاڇي جا پَٽ ڇڏي ڏنا. هي سالن ۽ صدين جو قصو ناهي دوستو هي تہ انهن ڏينهن جي ڳالهہ آهي، جڏهن ڪاڇي تي ڪڪر مهربان ٿيا هئا. وڳر ڪري ڪونجون وريون هيون ۽ نڙ بيتن مورا ڇپيا هئا. جبل جي اُنهن پٽن ۾ بيڙو فقير الاءِ ڪنهن جا پنڌ پچائيندو هو.

فجر جي ٻانگ ۾ جڏهن الله اڪبر جو آواز هن جي ڪنين پوندو هو تہ حق الله، حق مرشد چئي نڪري پوندو هو. ڪارو لَڪڻ هٿ ۾، ڪارا ڪنگڻ ٻانهن ۾ ۽ عقيق پٿرن واريون منڊيون هن جي الستي ۽ مستي جون گواهي ڏينديون هيون.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

بيڙا سائين، پلا ڪو هيل بيڙو پار تيندو؟ پاڙي وارا نوجوان هن مان اميدون رکندا هئا ته چٽرون به ڪندا هئا. ۽ پوءِ هو الستي ۽ مستي ۾ اچي ويندو هو. هو زور زور سان پنهنجي لٺ ڌرتي تي وهائيندو هو ۽ هر لٺ جي وار تي حق الله، حق مرشد چوندو هو ته ڪاڇو گجگوڙ ڪري وسي پوندو هو. ائين ڳاچ گجندي هئي، ڪيت سائي چادر اوڍيندا هئا ۽ ٻُڌي جا ٻيٽا تي ويندا هئا.

بيڙي ڪي ڌرتي پيڙو تئي سال ٿيا ته حق الله ۽ حق مرشد جو نه نعرو لڳو ۽ نه وري ڪاڇو وسيو. چون ٿا ته بيڙو فقير ڪو تاجي پيتي الست ۽ مست ڪونه هو پر جڏهن ڪاڇي جي پٽن ۾ ڍور چاريندي سنڌ ناريءَ سان اهو چئي اکيون ٻکيون هيون ته ”اکين ۾ تي ويهه ته واري آئون ڍڪيان.“ ته ڪاڇي ڏٽي ناراض ٿي پيا.

هن ڪان توڙي جو پَٽ چڏايا ويا پر پنڌن جون پچائون ڪونه چڏيون. ڪاڇي جا جبل جهاڳي جهاڳي توڙي جو هن جا سند ـ ست وڃائي وينا پر پوءِ به هو چوندو هو ته:

”ملي ته ملندياس نه ته گهوري جان جتن تان.“

۽ پوءِ هن جان ـ جتن تان گهوري چڏي دنيا ڏنو. پرينءَ جي پٽن ۾ پساهه جو پڪي اُڏرندي توڙي جو ڪاڇي واسين ڏنو پر هن جي وئي پڇاڻا نه ڪنهن حق الله چيو ۽ نه ڪنهن حق مرشد جي صدا هڻئي. بس اُهي ڏينهن اجوٺا ڏينهن، نه ڪاڇي تي ڪا ڪونج اُڏائي ۽ نه وري ڪا ڳاچ وهي سگهي. ماڻهو بيڙي فقير جي مزار وٽان جڏهن گذرن ٿا ته هن جي عشق جي داستان جا تانَ ڪوليندي بيڙي جي پرينءَ ڪي اهو چئي ميارون ڏين ٿا ته:

دل جي ويران رڻ تي ڪڪر بانورا تورڙوئي وسين ها ته ڇا ٿي ٿيئي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

گهڙيال جا ڪانٽا رات جي وڳڙي ۾ ٻارنهن جي انگ سان ٻڪجي ويا هئا، پر هن جي يادگيري دل مان نڪري ڪونہ سگهي. هو چوندي هئي ماسي زينون دعا ڪر تہ ڊاڪٽر ٿيان پنهنجي ڳوٺ ۾ مفت طبي ڪئمپ لڳائيندس پر لکيو منجهہ نراڙ جا ليک ڪير ڦيري. درخشان جو رٽائرڊ ٽپالي پيءُ پنهنجي پينشن مان درخشان کي پڙهائيندو رهيو پر جڏهن هو جهان ڇڏي ويو تہ درخشان جي پڙهائي اڌ ۾ رهجي وئي. وقت قدم اڳتي وڌايا تہ درخشان کي اڳتي پڙهڻ لاءِ هن جو سئوٽ بلاول جيڪو فوجي آفيسر هو هر مهيني خرچ موڪليندو رهيو ۽ خط لکندو رهيو تہ درخشان دل لاهي پڙهجان، آئون توکي ڊاڪٽر ڏسڻ ٿو گهران. هڪ سال گذريو ٻيو ٽيون ۽ چوٿون سال بہ گذري ويو ۽ درخشان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هائوس جاب ڪرڻ جي مرحلي تائين پهتي تہ بلاول جو مبارڪ پريو خط آيو. درخشان توکي هائوس جاب جون مبارڪون، اميد اٿم تہ تون ڊاڪٽر بہ ٿي ويندئين ۽ اميد اٿم تہ.... ۽ پوءِ جيئڻ جيئڻ درخشان هن جو خط پڙهندي وئي مرڪون وکيرينديي وئي، پر لڪئي جا ليڪ اجان ئي پيا هئا. جڏهن بلاول ۽ درخشان جا سهرا ڳائجي رهيا هئا تہ اوچتو بلاول جي تار آئي ۽ حڪم ٿيو تہ هو هر حال ۾ ڊيوٽي تي پهچي وڃي. چاڪاڻ جو مخالف ملڪ باربڊر تي فوجون گڏ ڪري ورتيون آهن. 1971 جو زمانو هو. وطن تان تن، من ۽ ڌن قربان ڪرڻ جو زمانو هو. بلاول سهرا روڪرائي ڇڏيا ۽ ڊيوٽي تي وڃڻ لاءِ درخشان کان موڪل گهرڻ لڳو تہ هوءَ روئي پئي.

درخشان، درخشان تون ڇاڻين ٿي تہ وطن جو وقار ڪيڏو نہ عظيم آهي. خوشيون وري بہ ملي سگهن ٿيون پر وطن گهڙي گهڙي ناهي ملندو درخشان. دنيا ۾ کوڙ اهڙا ماڻهو آهن، جن محبت کي بہ وطن تان قربان ڪري ڇڏيو آ. اڄ ـ اڄ تہ اڄ محبت کي قربان ڪري ڇڏيون پنهنجو پاڻ کي قربان ڪري ڇڏيون. ۽ پوءِ هو درخشان جي روڪڻ جي باوجود ڪونہ رڪيو. گليشر جيٰ چوٽين جي تنهاين ۾ رات جو جڏهن سنڌ جو چنڊ پرين جا پار پچڻ ايندو هو تہ بلاول فضائن ۾ نياپا ڇڏيندو هو تہ:

”سنڌڙيءَ تي سر ڪير نہ ڏيندو سهندو ڪير ميار.“

جڏهن رات ٺرندي هئي، چنڊ لهندو هو ۽ گولين جا آواز ٺاپر ۾ ايندا هئا تہ بلاول کي سنڌ جا پيار ياد ايندا هئا. بلاول توڙي جو درخشان ۽ ان جي سهيلين جا ڳايل سهرا وساري نہ سگهيو پر جڏهن وطن تان قربان ٿيڻ جو وقت ويجهو ايندي ڏٺائين تہ سنڌ جو پٽ ڏٺي ياد آيو. زندگيءَ جا الوداعي لمحا ياد آيا ۽ زندگيءَ جي لڙهي شام ويلا جو درخشان ياد آئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

پکي پکڻ جڏهن وٽن ۾ الله جو ورد ڪندا هئا ته منهنجو ننڍو ياءُ ادريس بستر چڏي ڏيندو هو. ڳوٺ جي ٻاهران مسجد جي ٿلهي تي چڙهي جڏهن ٻانگ ڏيندو هو ته الاءِ ڪيترائي ڳوٺ جا الله وارا ماٿهو اچي الله جي در تي سجدو ڪندا هئا. ديوانگي جي پنهنجي دنيا ۾ رهندي به هو اسان ڀائرن جو سدائين دعاڳو هوندو هو. هو جڏهن ڏٽي جي در هٿ کڻي دعا گهرندو هو ته سمورن جماعتين جي اکين ۾ پاڻي پرجي ايندا هئا.

سرڙو جهڪائي هٿ آسمان جي بلندين ڏي کڻي چوندو هو ”رب سائين، رب سائين منهنجي معصوم ڀائرن جون توکي پارتون هجن، ها منهنجا سائين، منهنجن هن ڪکن، جهڳن ۽ جهوپن جو پرم رکجان منهنجا مالڪ! تون رازق آهين، رحيم آهين تون ئي ٻيڙا پار ڪري سگهين ٿو تنهنجي در تي سوالي ٿي آيا آهيون منهنجا مالڪ، پلا سواءِ تنهنجي ٻيو اسانکي معاف ڪير ڪندو منهنجا رب سائين.“

۽ پوءِ زارو قطار روئي پوندو هو لاالله الاالله جي لوليءَ ۾ جڏهن فجر جا پکي لامون لڏندا هئا ته اچي جيجل جي هٿ جي ٺهيل چانهه پي موٽي وچي وري مسجد وسائيندو هو. الله جي در جون پوهاريون ڏيندي ڏيندي هو قوهه جوانيءَ جو ڪو شهزادو ٿي ويو. دنيا کي لوڀ لالچ جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ماڳ ڪوئيندي جڏهن هن سڀ لڳ لاڳاپا ڇڏي ڏنا تہ حال هيٺا ٿي ويا. فاني ڙي فاني دنيا دم نہ هيڪڙو جون ڳالهيون ڪندي هو ڪڏهن ڪڏهن الاءِ ڪٿان جو ڪٿان وڃي نڪرندو هو پر، پر جيڪو ڇاڙهہ وارو ڇاٽي تو سو بندو ڪٽي تو ڇاٽي دوستو.

هو اچانڪ پيٽ جي بيماريءِ ۾ ورتجي ويو ۽ هڪڙي نماز قضا ٿي وئي. هن تورڙي جو مسجد جي در تي دم ڏيڻ جون سڏون ڪيون پر لکيو منجهہ نرڙا قلم ڪياڙي نہ وهي، ۽ پوءِ نيٺ ڦڪين فرق ڪرڻ ڇڏي ڏنو. حيلا وسيلا هٿن مان هليا ويا ۽ جيجل ماءُ جي هنج ۾ هن ڪنڌ لاڙي دم تورڙي ڇڏيو.

دينو شاهہ بادشاهہ جي قبرستان ڏي کڄي ويندڙ ياءَ ادريس جو لاش ڏسي جڏهن دلين جون ڌڙڪنون بند ٿي ويون هيون، تڏهن مون ڏٺو هو. ها دوستو مون ڏٺو هو بابل جون اکيون بہ پرجي آيون هيون ۽ نہ چاهيندي بہ اصول قدرت تي ڪي ميارون ڇڏي رهيون هيون. قسمت ۽ قدرت جا ليک ضرور هئا پر، پر گهر جي سامهون ڪليل مسجد جو ويران در منهنجي جيجل ماءُ جي هنج ۾ پيل ياءُ ادريس جو بي جان وجود ۽ الله جو ورد ڪندڙ پکين ۾ پئجي ويل تاهہ جيجل جي زندگي کي جهوري ڇڏيو هو. ڊوري جي ڪپ تي آباد مسجد جون ويرانيون ڏسي جيجل جون آهُون ۽ دانهون ست آسمان پار ڪرڻ لڳيون تہ ڌرتي ڌٻڻ لڳي ۽ آسمان ۾ ترٽلا اچڻ لڳا.

بابل سائين جي پير ۾ جيجل جا پار منهنجا هانءُ ڏارڻ لڳا. اهو ٻڌي تہ رب سائين صبح ويلا جي رنگن ۾ هاڻ اسان جي ڪنن تائين، ”الله اڪبر“ جو آواز ڪير پهچائيندو منهنجا مالڪ اسان جي جهڳن ۽ جهوپن جو خير ڪير گهرندو. هي ڏس، هي ڏس مسجد جا در ويران ٿي ويا آهن منهنجا سائين! هي ڏس! هڪ ماءُ جي هي جهولي خالي ٿي وئي آ، لولي خالي ٿي وئي آ.“

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

دردن کي ڪوبہ درد ناهي ٿيندو دنيا ڇاٽي ٿي. دردن جي ماريل هوءَ عربي جڏهن زندگي ياد ڪندي هئي، زندگيون روئاريندي هئي، پنهنجي پيءُ ۽ ٻن معصوم ڀائرن کي ساڻ ڪري جڏهن هن پراڻ جا پٽ ڇڏيا تہ موراٽي جو مير ياد آيو. هن نئين ڪوٽ جي نگريءَ ڪان وٺي سمن سرڪار جي سرزمين تائين ڦتين جا چونڊا ڪندي يادن جي هڪ پراڻ پلٽائي ڇڏي هئي.

هي پر پروڪي ڳالھ ناهي دوستو! هي تہ اُنهن ڏينهن جي ڳالھ آهي جڏهن پونگريون تماڪ ڇڪينديون هيون ۽ سوڙيون سوپارين جا چار ٽڪر ڪندي هڪ محفل کي جان بخشينديون هيون. پر هن کي ڪهڙي خبر تہ حالتون ٿي ٻيون ٿي وينديون. اَن ٻٽاري جي هڪڙي ٻُڪي ڪنهن بہ اڳھ پار جو حصو نہ ٻٽبي ۽ ڦتين جو ٻڏل ڪانيو ڪوبہ رنگ ڪونہ لائيندو. وقت وجود کي رنگ ڏنو ۽ هوءَ ڄمار جي وچين لاڙي ڇڪي. هوءَ پنگرئي جي پٽن تي رڳو ڦتيون چونڊڻ ڪونہ آئي هئي پر ”سي ئي جوين ڏينهن جڏهن سڄڻ سفر هليا“ واري سٽ بہ ساڻ ڪري آئي هئي. چونڊا ۽ لاٻارا ڪندي هن تڏهن ترڙي ٽاپو ڪاڏو هو جڏهن هن جون اکيون راهہ وٺي ويندڙ ساگر جي اکين سان پڪيون هيون. رات جي ستارن ۾ جڏهن سار جون ڪرمچيون رنگ آٽينديون هيون تہ هوءَ تِرڙي پوندي هئي. هوءَ پنهنجي منهن پٽڪي تڏهن پئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هئي ۽ تڏهن پوتي ڏندين اچي وئي هئي جڏهن ساگر هن کي وري مڙيي ڏنو. ڦتيون چوندينديءَ چوندينديءَ سج لهندا ويا ۽ چيٽ چڙهندا ويا. اکين حجابن جي لتاڙ ڪئي تہ چپ ڪجهہ ڪچڙ جا عادي بہ ٿي ويا.

عربي، عربي آئون پرديسي مسافر آهيان، سمن سرڪار جا در چمڻ ايندو آهيان ۽ بس پوئين پير هليو ويندو آهيان پر ها عربي هاڻ تنهنجي پيرن جا نشان سر اکين تي رکڻ بنا هي روح رهي نہ سگهندو ۽ ها عربي هاڻ جڏهن نہ موراٽي جي مير تي تنهنجي تر جا پکي لڏيي ايندا ۽ سمن تي سائو چنڊ چڙهندو تنهنجي اکين آڏو ضرور گذربو. پر پر کهڙي خبر تہ جيڪي وچان وچان ڪن سي رهي رهندا ڪيترو. ۽ پوءِ هن پنهنجن هٿن جا نياپا هوائن ۾ وکيري ڇڏيا. ساگر سائين، سمن سائين جا در چمي هليو ويو. ڪيترائي چنڊ سمن سرڪار جي گنبذن تي چڙهي لهي ويا ۽ ڪيترائي ساوا سومار آيا ۽ هليا ويا. سر نسريا پانڌ اتر لڳا آءُ پرين وازيون موسمون بہ آيون ۽ هليون ويون پر هن جو ڪوبہ اتو پتو پئجي ڪونہ سگهيو.

لابارا پڇاڙي تي پهچندا هئا تہ عربي وري پنهنجي پوڙهي پيءُ ۽ ٻن معصوم ڀائرن سان پراڻ جا پٽ وسائيندي هئي پر پرينءَ جا پٽ وسارڻ جي باوجود وساري ڪونہ سگهي. هوءَ جڏهن شام ويلا جي رنگن ۾ ڳاڙهي ڪونيي تي زندگي آرڪيندي هئي تہ ساگر ياد ڪندي هئي. انتظار جي پلڪن تي جڏهن لڪيرن پنهنجا پيچرا بدلايا تہ چمار هٿن مان سرڪي وئي. هن کي احساس ٿي ويو تہ جوين جو سج لڙي چڪو ۽ هو وري سمن جي چائنٺ تي چپ رکڻ ڪونہ آيو. هوءَ اڄ بہ آيون نسرجڻ تي پنگرئي جي پوئن تي پهچي ٿي. هن جي پوڙهي پيءُ کي بہ جهان ڇڏي ڪي ڏينهن ٿي ويا. ڀائرن بہ پنهنجا گهر وسايا، اڄ بہ هوءَ لابارا ڪندي ڪندي جڏهن ساڳئي پيٽي، بيهي ٿورو تڪ پيچي تي تہ ساگر کي ياد ڪري ٿي.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هڪڙي خدا جي هڪڙي جهان ۾ هن جو صرف هڪڙو ئي ياءُ هوندو هو جو ننڍي لاڪون هن جي ماءُ اِهو چئي هن جي هٿ حوالي ڪيو هو تہ سانول! تنهنجو هي معصوم ننڍڙو ياءُ ٿئي، تنهنجي پيءُ جي آخري نشاني ٿئي، نشاني جي پارت هجئي سانول! ۽ پوءِ هن ڪلمو پڙهي ڪنڌ لاڙي ڇڏيو. سانول جي پيءُ جا جڏهن سؤ ورهين پورا ٿيا تہ سانول جي جيجل ماءُ بہ گهڻو وقت رهي نہ سگهي. وقت وک کنئي تہ سانول جي معصوم ياءُ ذوالفقار بہ پنهنجي پيرن سان ڌرتي کي ڏڪيلڻ شروع ڪيو. پيار ۽ پابوهہ مان ذوالفقار جو نالو ذلفي ۾ تبديل ٿيو تہ وقت بہ پنهنجي سرڪل ۾ ڪلابازي کائڻ لڳو. هفتا مهينن ۾ ۽ مهينا سالن ۾ بدليا تہ سانول جي ياءُ ذلفي يارهين ڪلاس جو درجو پاس ڪري ورتو ۽ سانول جو جهان جهرڪي پيو. هن ڄاتو ٿي، هن ڄاتو ٿي تہ هاڻ ڏکن جا ڏينهن هليا ويندا، ذُلفي يونيورسٽي پهچي ويندو ۽ منهنجو ايندڙ سال پگهار بہ وڌي ويندو. هو ٿوري دير لاءِ انهي ڪري بہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

مرڪيو هو جو هن کي پڪ ٿي ويئي هئي تہ هن جو ياءُ ڏُلفي پڙهي پوندو ۽ پئي ياءَ گڏجي هٿن کي ميندي لائيندا. پر، پر..... مرشد لطيف بہ سچ چيو هو تہ:

”جيڪي منجھ جهان سا تاري تڳي تنهنجي.“

سانول جو سرڪاري ڪاتو بند ٿي ويو ۽ هو نوڪري تان برطرف ٿي ويو. اميدن سان اڏيل هڪ ننڍڙي ڪائنات جو وجود ڍهي پٽ پئجي ويو. ذلفي جي اعلي تعليم جا خواب هٿن ۾ ڪٽي اچان زندگي جي بازار ۾ هلندڙ هن سڪي جي راند ڇاڻي ئي مس هئي تہ مٿان ذلفي کي جسم مان رت هر مهيني سڙي وڃڻ واري بيماري لڳي وئي.

رت خريد ڪري ذلفي جي جسم ۾ رَت جي پورائي ڪرڻ واري سگهہ جڏهن سانول نہ ساري تہ هن خيراتي اسپتال ۾ مزدوري جي عيوض ياءَ لاءِ رت جون بوتلون خريد ڪيون. پر، پر ڦڪيون تڏهن فرق ڪن جڏهن امر ٿئي انهن کي. ذلفي جي حالت ڏينهون ڏينهن خراب ٿيندي وئي ۽ هو بابا ۽ امان کي سارڻ لڳو. حالتون جڏهن هٿ ڪيڻ جي ويجهو اچي ويون تہ هو بستري تي وڏي ياءُ سانول جي اکين کي نهارڻ لڳو. سجاول جي تعلقي اسپتال ۾ هن اهو چئي ياءَ سانول کان موڪلايو تہ ياءُ سانول، ها سانول..... ۽ پوءِ هو هميشہ هميشہ لئہ خاموش ٿي ويو. سانول جي ڪهڪشان ۾ ڪو آسماني گولو ڦاٽي پيو ۽ ريهون ست آسمان پار ڪري ويون. ذلفي جي بي جان وجود جي پيرانديءَ کان جهڪيل سانول جو سر لُڇڻ لڳو ۽ ڪجھ ڪڇڻ لڳو اهو چئي تہ:

”هٿ ريکائن پنهَنجي قسمت جا رخ بدلايا برابر آهن ذلفي! پر رستن ۾ پائرن کي ائين رولڻ واري ڪنهن بہ روا ناهي رکي ذلفي. هي ڏس، هي ڏس تنهنجو هي ياءُ سانول اڄ اڪيلو ٿي ويو آ ذلفي، آئون ڪنهن کي ياءُ چوندس. پڏاءِ، آهي ڪو منهنجو ياءُ هن جهان ۾ ذلفي، پڏاءِ آهي ڪو؟ ها، ذلفي پڏاءِ.....

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

بهار رُت جي الڙ سانجھ هيٺ تنبدي آدم جي سوڙهين گهٽين ۾ البيليون شامون لڙنديون هيون ته ٻن دلين جي نياپن جا پکي، الاءِ ڪٿان اُڏري ايندا هئا. آڌي رات جو اڌ چنڊ راهه روشن ڪندو هو ۽ پيا تون ملڻ ايندو هئين. سمورو شهر تنهنجي خوشبوءِ سان ٻهڪي اٿندو هو ۽ تنبدي آدم جي هوائن کي لاڙ مان ڪيهي آيل هوائون ٻکي وجهنديون هيون.

ها سکي تو سچ چيو هو ماڻهن پنهنجي پيار کي منزل ماڻڻ ڪونه ڏني. پيار تي پهرا لڳي ويا. تون مون کان ڌار ٿي وئين. واٽون بدلجي ويون ۽ چنڊ به نياپا ڪونه ڪنيا. ها جانان، هي بهارون به گذري ويون پر تون اڃان به ڪونه وسرين. اُهي تڏڙيون راتيون اُهي ٻانهن هار ۽ اُهي به چار روح رچنديون الاءِ ته ڪيڏانهن هليون ويون. ڪو زمانو هوندو هو جو تون ساگر جا شعر پڙهي موڪلائيندو هئين ته:

باک جهڙا ٿهڪ هي، شهر تنهنجي کي پرين،
پاڻ ارپيو ٿا وڃون، تنهنجي نيڻن سمنڊ مان
سڄي سانگها ڏنڊ مان، سانجھ جهڙا لڙڪ سپ
پاڻ سُرڪيو ٿا وڃون، حالتن جي ڦهر ۾
تهمتن جي زهر ۾ جي ڪٽي ٻوڙيا وڃون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڏات جي ڏڪار ۾ تي سگهي تو ڏلي وڃون
ساروٽين جي رُڃ ۾ ممڪن آ رُلي وڃون
پر پوءِ بہ نہ وسارجانءِ پرين
مون کي سارجان. نہ وسارجانءِ.

پر ها دوستو. اُهي وچن ۽ واعدا ۽ اهي ڳالهيون بس ڳالهيون ئي رهجي ويون. وقت ڇڏايون ڪندو ويو ۽ جدايون بہ ڪر جاڳي ڪٺي اُٿيون. ۽ پوءِ نيٺ هو وچ رستي تي اهو چئي رولي ويو تہ:
”تنهنجو پيءُ هر هاري آ سارنگ مون کي هاڻ سارنگ ۾ بہ نہ سارجانءِ.“

۽ پوءِ مون سارنگ جي ساٿ جا تہ ڇا، هر آڙنگ جا بہ انتظار ڇڏي ڏنا. ڪو زمانو هوندو هو جو منهنجي شاعري ٻڌائڻ تي هوءَ پنهنجا ٿهڪ هوائن ۾ ورهائيندي هئي تہ فضائون وڙهي مرنديون هيون. ڪيڏا نہ ٿهڪ هوائن ۾ وکيريا هئا، آڪاش جي پولارن ۾ جڏهن مون ڇيو هو:

شام کا عکس هو نهين پائي،
رات جاگي تو سو نهين پائي.

جاني کيسي هماري عادت هي،
اپني غم پر بهي رو نهين پائي.

پيار جي اُنهن رستن کي سال گذري ويا آهن، گذر هن جو بہ ڪونہ ٿيو پر، پر جڏهن تنبي آدم جي اُنهي چوراهي تي اڄ بہ وڃڻ ٿئي تو تہ بس اسٽاپ جي پاسي ۾ چاچا نورل جي هوٽل ۾ هلندڙ ڪو گيت ٻڌان تو تہ، دل پڇي تي تہ تون ڪٿي آن پرين؟

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

هي ئي ساڳوٽا ڏينهن هئا. پِتائي تي سائي سومار جو ميڙو لڳو هو سيني ويني چائنٽ چمي ۽ سيني ويني پڪارون ڪيون:
”مرشد سائين توکي ڌرتيءَ جون پارتون هجن“ منهنجي پاسي ۾ بينل هڪ الست ۽ مست نوجوان پُڪار ڪئي ۽ منهنجو جيءَ جهُري پيو. هن وري رکي رکي، دانهن تي ڪئي تہ ”جاڳ پِتائي گهوٽ توکي سنڌڙي تي سڏڙا ڪري.“

۽ پوءِ پُڪاري پُڪاري روئي پيو. پيرانديءَ تي سرڙو نمائي هو اوچنگارون ڏيندي چئي رهيو هو ”مرشد سائين هي ڏس، هي ڏس چا تي رهيو آهي الله جي ڌرتيءَ تي؟ منهنجا مرشد سائين، نہ ڪپن، نہ ڪپن مونکي تنهنجيون هي ڊگريون. اڄ ڪانپوءِ مون کي ڪا بہ ميار نہ ڏجانءِ پٽ ڏٽي. اڄ تنهنجي دربار مان هي سٽ پڙهيو تو وڃان تہ:

”هاٽي ڪجي هيئن جو ڏجي باهہ پنيور کي.“

۽ پوءِ هو ڪنهن بہ پنيور کي باهہ ڏئي ڪونہ سگهيو. هن اُنهي پريڻ جا پار بہ پچڻ چڏي ڏنا، جنهن لئہ هن ڪَراڙ جي ڪپ تي ويهي اِهو چوڻ لاءِ انتظار سانديا هئا تہ ”پريم تنهنجا پار آئون ڪهڙا چئي ڪهڙا چوان“. هو جڏهن پيرانديءَ وٽ B E پاس جون ڊگريون پٽ ڏٽي جي قدمن تي رکي هلڻ لڳو تہ آيل سيئي زائرين حيران تي ويا. هن روئندي وقت کي مياري ٻٽائيندي چائنٽ وٽ بيهي جڏهن پِتائي کان موڪلايو تڏهن آئون بہ هن جي پويان اچا اچا پير ڏئي وڌڻ لڳس. ڪراڙ جي ڪپ تي وينل B.E پاس هن نوجوان جي بيوسي کي جڏهن مون گهوري ڏٺو تہ مون سچاٽي ورتو. ها، هو پني عاقل جو شجاع سنائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

هو. هن ڄامشوري ۾ مون سان چار بهارون گذاريون هيون ۽ چنڊ جيئن چلولايون ڪيون هيون.

سانجهه رنگن ۾ جڏهن سينٽرل لائبريري جي لان ۾ ويهندا هئاسين ته هو چوندو هو. ساڄن، ساڄن باقي رڳو هي سال ڊگري ملي ته ڏسجانءِ. ڏسجانءِ تنهنجو هي دوست ڪيئن تو انجنيئر ٿئي ۽ ها ساڄن ۽ پوءِ هوءَ به تہ ڪلي ڪلي ڪيرا ٿي ويندا هئاسين. ماضيءَ جي ستارن ۾ آئون پوءِ هن ڪيڏ ڪرار جي ٿي ڪپ تي اِنهي حال ۾ چڏي هليو ويس. وقت بادشاهي پار جيان خاموش قدم وڌائيندي وڌائيندي گذرڻ لڳو ۽ آئون وري پٽ ڏٺي جي حاضري ڀرڻ لاءِ هڪ سال پڇاڻا ڪرار جي ڪپ تي نظر ڦيرايم ته اُهو ٺي حال وڃائي ويٺل شجاع سنائي وقت تي ميارون ڏئي رهيو هو. چيڙ ڀڄي ويل ڏٺڻ وارن هن جو چهرو ڏڪي ڇڏيو هو پر وارن جي وٺيءَ مان تاندا ٻڌجي ويل اکيون شايد مون کي ڏسي چوڻ لڳيون هيون:

”پئي ڪٽي پساهه پسڻ ڪارڻ پرينءَ جي.“

مون کي ڄاڻ هئي ته هن جون اکيون سالن پڇاڻا نه پرينءَ پسي سگهيون آهن ۽ نه وري اِها اميد ساري سگهيون آهن ته هو وري ڪو انجنيئر ٿي سگهندو.

شجاع تون ڪيئن آهين. منهنجي سوال ڪرڻ تي هن مون کي سڃاڻي ورتو. ها ساڄن، ”اُتي ئي آهن جتي اوهان ڇڏيون“ هو وقت سان وڙهي وڙهي ٿڪجي پيو هو ۽ نيٺ بي واهه نه ڏسي، ڊگريون ڀٽائي حوالي ڪري هن ڪرار جي ڪپ سان دوستيون رکي ڇڏيون هيون. هو جڏهن رات ٿيندي هئي، ڪرار جي ڪپ تي ڏيئو ٻاريندو هو ۽ هوائن ۾ ڪي ڄامشوري جا نياپا ڇڏيندو هو. پر، پر جڏهن هوائون به هن سان بي واجبيون ڪنديون هيون ته ٻارن وانگي روئي پوندو هو ۽ هر ڀٽائي جي پانڌيئڙي کي روڪي چوندو هو:

”مون جڏهن ڪو ڏيئو جلايو آ، زور ڪيڏو هوا لڳايو آ.“

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

وقت جو چرخو گھميو تہ جوان ٿي وياسين. ڇلن جي نشانين ڪان وني بہ چار سٽن واري ڇنيءَ تائين اسان جو هڪ اهڙو ناتو جُڙي ويو جيڪو لڳو پئي تہ ڪڏهن بہ اُجڙي نہ سگهندو پر، پر بابا سائين معاشري سان جنگ جوٽڻ جي ست ساري نہ سگهيو. هو اهو چئي مون کي چاچا وارن جو ڳوٺ ۾ گرلس اسڪول ڇڏائي پاڻ سان وني ويو تہ، ڌي! هاڻ ماڻهن جون ڳالهيون ٻڌيون مونکان نٿيون ٿين. چون ٿا تہ جواڻ جماڻ ڌي پنهنجي سؤٽ سان گڏ اسڪول ٿي وڃي. ها ڌي، هاڻ ماڻهو آڱريون کڻڻ لڳا آهن، آئون توکي لياقت علي سان گڏ اسڪول نٿو موڪلي سگهان.

۽ نيٺ پوءِ تهمتن جي پوڙ کان مون کي بابا سائين ڊاڪٽر بڻائي ڪونہ سگهيو. پريشانيءَ جو زخم اجان پريو ئي ڪونہ هو تہ بابا سائين بہ اچانڪ جهان ڇڏي ويو ۽ آئون جيجل ماءُ جي اڪيلي ڌي رهجي ويس. منهنجي جواني بہ جيجل ماءُ لاءِ عذاب بڻجي وئي، رڳو اِهو الڪو کرڻ لڳي تہ هُن جي وئي ڪانپوءِ منهنجو ڇا ٿيندو؟

منهنجي جيجل کي خبر ئي نہ هئي تہ محبتن جي جهان ۾ هڪ وڏيڪ چنڊ ڪڙي چڪو هو لياقت علي جي زندگيءَ ۾ بہ چار وڏيڪ ڪنول ٽڙي پيا هئا ۽ هو شاگرد يونين جو يونيورسٽيءَ ۾ اڳواڻ ٿي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڇُڪو هو. هو ڪنهن سان جيون ساٿي ٻڌجڻ جو واعدو بہ ڪريَ
چڪو هو. منهنجي جيجل کي هنن سٽن جي ڪهڙي خبر تہ:

يہ الگ بات هي ڪہ تعبير نہ هو
مگر هر دل مين ايڪ تاج محل رهتا هي.

اجان منهنجي جيجل لياقت علي سان منهنجو سڱ ڪرڻ جو سوچيو ئي پئي تہ لياقت علي، يونيورسٽيءَ مان چوائي موڪليو تہ هي جديد دور آ ۽ وقت جي تقاضا مطابق آئون هڪ پرائمري پاس ڳوٺاڻي ڇوڪريءَ سان شادي نٿو ڪري سگهان.

لياقت جو اهو انڪار منهنجي جيجل کي آسمان ڦاٽي پوڻ کان گهٽ نہ لڳو. رڙهي، رڙهي ۽ سورن ۾ سڙي سڙي نيٺ منهنجي جيجل بہ جهان ڇڏي ويئي. بي يارو مددگار ۽ بي سهارو هي جيون اڄ بہ گذري پيو پر ها جيڏيون اٿين نٿو گذري جيئن چاچا جي گهر گذرندو هو ۽ جيئن بابا ۽ جيجل سان انگل ۽ آرا ڪندي گذرندو هو.

وقت اڄ بہ مياري منهنجو ٿئي ٿو پر الاءِ ڇو هي دل لياقت کي ڪابہ ميار نٿي ڏي. يلا رَت جي رشتن کي ڪي ميارون بہ ڏبيون آهن ڇا؟ نہ جيڏيون، مان تہ لياقت کي ميارون بہ ڏئي نٿي سگهان، پر، پر ها جيڏيون جڏهن نہ رات جو چنڊ مسافر ستائيندو آ تہ هن جا اهي رنج رساما ياد ايندا آهن جڏهن هن کي پرچائيندي چوندي هيس تہ:

پير پنهنجا ڇُمن، ڪنهن ڏينهن جي ڪا منزل،
تہ تون ڪٿي هوندين؟
هاءِ منهنجا جلاوطن، پيارا جي گهُريو دل،
تہ تون ڪٿي هوندين؟

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

ها، بلڪل ياد اٿم_ ياد اٿم. چانڊوڪيون لٽيون هيون سمنڊ جي سير مٿي. ڪنارن جا ڪپر بہ ايڏا ڏکيا تي ويا هئا. جيڏيون اسان جون سوچيون ٿي ويون هيون. واريءَ جي آلاڻ تي هلندي هلندي اڌ رات گذري ويئي هئي پر اسان جون ڳالهيون ڪونہ کٽيون هيون. ”پنهل! سماج جون ڏنگايون ڪڏهن ختم ٿينديون، ۽ مدي خارج رسمن جون چوليون ڪٽي پاڻ کي لوڙهي تہ نہ وينديون پنهل“ هُوءَ خوف کاڌل ڪنهن هرڻيءَ جيان آڏيءَ جي ستارن کي ساکي بڻائيندي مون کي چئي رهي هئي. واريءَ جي آلاڻ تي هلندي مون کي اهو بہ چئي رهي هئي تہ ”پنهل تو ۾ سماج سان وڙهڻ جو ڪيترو دم آ. ڇا تون راڄواڙن جي اصولن ۽ سردارن جي فيصلن کي منهن ڏئي سگهين ٿو؟“ ها روزي، مون ۾ اِهو دم آهي، تقدير جا فيصلا آئون پاڻ ڪري سگهان ٿو روزي. مون هن جي سوال جو اک ڇنڀ ۾ جواب ڏئي ڇڏيو.

۽ پوءِ منهنجي انهي يقين تي هوءَ خوشيءَ وچان ٽڙي پئي هئي. هوءَ ائين ٽڙي پئي هئي. جيئن ڪراچيءَ ۾ سرداري ڪلچر خلاف ٽيل هڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

سيمينار جي موقعي تي منهنجي تقرير ٻڌي تَڙي پئي هئي. هن تہ زور زور سان تاڙيون بہ وڄايون هيون. جڏهن مون تقرير جي پڄاڻي تي اهي سٽون پڙهيون هيون تہ”جيڪي حقدارن جو حق مارين ٿا. تن کي شماج ۾ رهڻ جو ڪو بہ حق ناهي“.

پر حالتون وقت اڳيان هارائي ويون. مون يونيورسٽيءَ مان بي. اي پاس ڪئي تہ بابا سائين مون کي ڳوٺ گهرائي سرداريءَ جي پڳ ٻڌرائي ورتي. راڄوارن جي اصولن ۽ سرداري وارن فيصلن جي سخت مخالفت ڪرڻ جي ڪوشش ڪيم پر بابا سائين جي مٿي تان آيل پڳ جو ڀرم رکڻ خاطر پنهنجي اُنهي تقريرن تان ڦري ويس جنهن تي روزي تاڙيون وڄائي گل جيان ٽڙي پوندي هئي. اِنهي ڳالهہ تان بہ ڦري ويو هوس جيڪي سمنڊ ڪناري هلندي مون وڏيون دعوائون ڪيون هيون تہ آئون پڙهيل لکيل آهيان آئون سردارن جي فيصلن تي يقين نٿو رکان. ڏاڏ، ڏيڏبي ۽ منهنجي سرداري اڳيان جڏهن منهنجي ڳوٺ جا ماٿهو جهُڪڻ لڳا تہ مون کي يونيورسٽي جون ڊگريون، اخباري ڪالم ۽ عورتن جي آزادي واريون منهنجيون اسٽيج تقريرون فضول ۽ ڪوڙيون لڳيون. پر وقت بہ چوي آئون بادشاهہ. اڄ منهنجي ڳوٺ ۾ بہ سيڪو پڙهيل لکيل تي ويو آ ۽ ڪمپيوٽر بہ نيٽ ورڪ سان سلاڙجي چُڪا آهن. ترقيءَ جي هن ڳوٺ ۾ جڏهن منهنجي سرداري ۽ پڳ ماٿهن لاءِ مذاق ۽ ٺٺول بڻجي وئي ۽ جڏهن جواني هٿن مان هلي ويئي تہ سڀ ڪجهہ ياد اچي ويو. پاڻي جي کوٽ سبب زمينون بہ فصل ڏيڻ کان جواب ڏيئي ويئيون. ڏاڏ، ڏيڏبي ۽ منهنجي سرداري اڳيان ماٿهن بہ جهڪڻ ڇڏي ڏنو. نوڪري وٺڻ واري عمر بہ هلي وئي ۽ ها هوءَ بہ هلي وئي جنهن سان سمنڊ ڪناري هلندي لڪي لڪي چنيون ڏنيوسين ۽ ٻانهن کي سٽيون ڏنيون سين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

الاءِ ڇو وقت ڪنهن سان بہ دوستي نٿو رکي. نہ چاهتن جا هو چس ٿو چاٽي ۽ نہ ئي لاچار ۽ بيوس دلين کي در مان جو ڪو گس ٿو ڏي. داٽو داٽو ٿي وکري ويل هي اُنهن ماڻهن جي ڪٿا آهي يارو! جڏهن اجان ڪپڙين جي موري واري واهہ ۾ لاٽي گل تري نہ آيا هئا. اجان چاچو پنهون ماچي گهوڙي سواري ڪونہ ڪندو هو. اجان حسني ڪپريءَ جي واپار جي پليا پل ڪو نہ ٿي هئي. ساندي فقير جو ڊورو جڏهن ڦٽيون جهليندو هو. جڏهن ڳوٺن جا ڇوڪرا چمنيون ٻاري اسڪول جو هوم ورڪ ڪندا هئا. جڏهن ڊورن ۾ ٻاقيون نہ ٻڏاٽيون هيون ۽ جڏهن نہ اجان خدابخش قمبراٽي جون بسون هنن پٽن تائين پهتيون هيون، ها، تڏهن بہ موتي هاٽا ماڻهو رهندا هئا هنن پٽن ۾.

حاجي ٻڍي نونداٽي جي ڳوٺ وٽان جڏهن سج ڊورن جي ڪپن ۾ لڪي ويندو هو تہ موري تي اچي پوڇو فقير صدا هٽندو هو. هو ساندي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

فقير جي درگاهہ جو مجاور هوندو هو. چوندو هو ”چار ڏن کي چانڊني پهر انڌيري راتڙي“ هو جڏهن ڇهہ ڇهہ پايو ڪري آنا بہ آنا ڏاهيندو هو تہ اگربتيون وٺي، وچي ساندي فقير تي واس ڪندو هو.

ڦوٽي ميگهواڙ جي دڪان تي جڏهن دليل فقير ۽ ٻيڙي خاصخيلي جي گفتن جو دنگل لڳندو هو تہ ماڻهن جو ميڙو مچي ويندو هو. چاچي عثمان پرهياڙ جي هوٽل، غازي ماڇي جون واهہ مان پريل پاٽي جون ڪنوائيون، خميسي شيدي جو ناهيل ڪڪڙ جو ٻوڙ ڊاڪٽر موسيٰ ماڇي جون ڪنيل پڇريون ۽ صديق ماڇي جي پهلواني جا قصا، چا تہ رنگ چڙيا، دنيا ڏٺو. واهہ جي ڪپ تي جڏهن ملاکڙو لڳندو هو تہ لاٽي جي پهلواني ڏسڻ لاءِ ماڻهو الاءِ ڪٿان ڪٿان ڪيهي ايندا هئا. ”اَچَئين تو!“ جي هڪل ٿيندي هئي تہ ماڻهن جي دلين جي ڌڙڪن بند ٿي ويندي هئي ۽ پوءِ دهل ۽ شرنايون وڄي پونديون هيون ۽ وڏيري علي احمد هاليپوٽي جا هٿ سؤ سؤ جا نوٽ لاٽي جي پهلوانيءَ مٿان گهوري ڇڏيندا هئا.

اڄ تہ حالتون ئي بدلجي ويون، نہ پيراڻي جون پڪارون رهيون، نہ دليل فقير جا راڳ رهيا، نہ ڪاڪو ڪمندار رهيو نہ هاليپوٽن جي واٽرن جون اُهي چيڙون رهيون، نہ متاري پيل جا لاهيارا ۽ وڏيارا رهيا. نہ سوائي خاصخيلي جي چرچن جا هُل رهيا نہ اُهي واهر رهيا نہ اهي وڏيرا ۽ وڏ ڏٽي رهيا. چيلهن جيڏيون ڪاٽيون ڪٽڻ وارا مڙس بہ مري ويا ۽ يادون ڪٽي ويا. نہ ٻگڙٽي ڪولهي جو ڳوٺ رهيو ۽ نہ وستي بجاڻئي جي ڪا نشاني بچي. سُڪي ويل ڍوري جي ڪپن تان اڄ بہ جڏهن ڏينو شاهہ بادشاهہ ۽ سانڍي فقير جي درگاهن تي حاضري ڀرڻ وڃان ٿو تہ گذري ويل وقت ياد اچي ٿو ۽ دستور دنيا ياد ڪندي هي دل چوي ٿي تہ:

تو وڇوڙيا ڪئين زمانا.... هاءِ زمانا.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

حسن ڪائنات جي رمجهم هيٺ ڪيڏو نہ سهڻو جهان جوڙيو هوسين اسَان. پراڻ جي پٽن ڪان ٽي جڏهن محبوب نگريءَ ۾ جوڙ جوڙڻ جو واعدو ڪيو هوسين تہ آسمان جي پولارن ڪيڏا نہ سهڻي انداز سان اسان جا ٿهڪ جهٽي ورتا هئا. هؤ حسناڪين جي سنڌ ڪلوپٽرا هوندي هئي ۽ آئون سنڌ نقشي جهڙي هڪ دلربا دلڙي جيان هن جي اکين ۾ اوتجي ويو هوس. اتر هوائن هيٺ جڏهن هن جو آنچليو اڏرندو هو تہ سنڌ چڙي ويندڙ ڪونجون واپس موٽي اينديون هيون. رخسار ڇهي ويندڙ منهنجيون سنڌ هوائون جڏهن لاڙ پٽن ۾ خوشيون وکيرينديون هيون تہ سگداسي چانور پنهنجي افاديت وڃائي ويهندا هئا. هڪ تمنا جا شادي ڪانپوءِ جاڳي اُٿي هئي پشمي رنگن ۾ اتساھ بخشي وئي هئي. اسان ٻنهي کي خبر هئي تہ هڪ مهيني پڄاڻا اسان هاڻ گهر ۾ ٻي ياتي ٽي ويندا سين. مون هن کي ننڍڙيون ننڍڙيون قميضون ۽ چڊيون ڏاهيندي ڏسي ورتو هو تہ هؤ شرمائجي وئي هئي ۽ پوءِ آئون ڪيترائي اڳواٽ رانديڪا خريد ڪري آيو هوس. رات جي سناٽي ۾ جڏهن گهر جي دريءَ مان چوري چوري تارا اسان جون ڳالهيون ٻڌندا هئا تہ پولارن جا اصول اسان جا مياري ٿي پوندا هئا. رات جي خاموشي ۾ اسان پنهنجي ايندڙ پُٽ کي اسڪول ۾ داخلا وٺي ڏيڻ جا خواب ساندينداهئاسين. اسان هن جي اڳيان چيٽيون وڃائيندا هئاسين. هو مرڪي پوندو هو ۽ اسان هن تان زندگيون صدقي ڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڇڏيندا هئاسين. خوشين, ٿهڪن ۽ مُڪ تي شرمائجي وڃڻ وارين هي اميدون اُن شام آخري سنيهون ڪٽي آيون هيون جڏهن پونم کي پيٽ ۾ سور ٿيڻ لڳا. مون وٽ خوشين جي حد نہ رهي هئي. مون کي پڪ ٿي وئي هئي تہ هاڻي ڪجھ ڪلاڪن کان پوءِ آئون هڪڙي پٽ جو پيءُ ٿي ويندس ۽ پونم جي هنج ۾ ڪا ستارن جي ڪهڪشان لهي ايندي. پر اسپتال ۾ هڪڙو ڪلاڪ گذري ويو. ٻيو ڪلاڪ گذري ويو ۽ پوءِ ٽيون, چوٿون ۽ پنجون ڪلاڪ گذري ويو پر پونم جي جهولي سائي ٿي نہ سگهي. منهنجي اکين آڏو هو روئيندي روئيندي, تڙپيندي تڙپيندي آپريشن ٿيٽر ڏانهن رواني ٿي اهو چئي تہ جانو۔جانو آئون موٽي اچان نہ اچان پر منهنجي ايندڙ ٻارڙي جا رانديڪا سنڀالي رکجانءِ جانو. هن کي اسڪول ۾ داخلا وٺي ڏجانءِ, هي جواني ماڻيندو ۽ هي تنهنجي پيريءَ جو سهارو ٿيندو.

۽ پوءِ الوداعي جو هٿ لوڏي آپريشن ٿيٽر ۾ هلي وئي. دروازي جي ٻاهران منهنجو هي وجود ٻرندڙ ڳاڙهي بتي ڏسي رهيو هو ۽ ٻن زندگين جي سلامتيءَ لاءِ دعائون گهُري رهيو هو.

پر پوءِ۔ پر پوءِ آپريشن ٿيٽر مان ڪو بہ ٻاهر ڪو نہ موٽيو نہ منهنجي پيريءَ جي سهاري کي منهنجا هي چپ چمي سگهيا ۽ نہ پونم جي هڪ مرڪ هي روئيندڙ اکيون ڏسي سگهيون. هي ٻئي زندگيون ڏور ڏور هليون ويون. اڪيلو ڪري ويون. پونم جي هٿان ٺاهيل ننڍڙيون ننڍڙيون قميضون اڄ بہ منهنجي ڪمري ۾ منهنجين اکين آڏو رکيل آهن. اڄ بہ بازار مان آندل رانديڪا منهنجي پيري جي سهاري جون پڄائون ڪن ٿا. اڄ بہ اُتر مان لڙي ايندڙ هوائون هن جي آنچليئي جون اڏارون ڳولهين ٿيون ۽ اڄ بہ رات جو چوري چوري ستارا منهنجي اڪيلائي جو راڳ ٻڌڻ لاءِ منهنجي ڪمري جون دريون ٽپي اچن ٿا ۽ آئون فضا جي اصولن تي ميارون ڏيندي پونم کي ياد ڪيان ٿو.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

○

.... ۽ پوءِ هُوءَ روئي پئي هئي. هوءَ رڳو پاڻ ڪونه رُني هئي، رات کي به روئاڙي وئي هئي. زار و قطار روئيندڙ هن جي اکين کي ڏسي اُبرندڙ سج به روئي پيو هو. ۽ پوءِ ائين ٿي سڄي سنڌ روئي پئي هئي ۽ هي اکيون روئي پيون هيون. هن قطعي به نٿي چاهيو تہ مون سان هن جي پيار ۾ ڪنهن ٻئي جو به حصو پتي هجي. هن کي توڙي جو انهيءَ ڳالھ جو اندازو هو تہ آئون سواءِ هن جي ٻئي ڪنهن ڏي اک کڻي به تہ سگهان پر پوءِ بہ هن چيو تي تہ پلا تنهنجي لکيل ڪهاڻيءَ ۾ هن جو ذڪر ڇو ٿيو آ.

رات جي روئي پيل سڏڪن ۾ مون هن کي الاءِ ڪيترائي ڀيرا پرچايو هو. هن کي اهو بہ چيو هومَ تہ هي ڪهاڻي فرضي ڪهاڻي آ. جنهن سان منهنجو ڪوبہ تعلق ناهيُ ۽ اهو بہ چيو هومَ تہ ها ڌرتي! مان سواءِ توکان ٻئي ڪنهن ڏي اک بہ نٿو کڻي سگهان... ها ڌرتي...! پر منهنجي هزار پروسن باوجود هُوءَ سڄي سڄي رات رُني ٿي. هن جي ڳاڙهين ڳاڙهين اکين مان ٽپڪي پيل لڙڪن جي آواز ۾ مون کي پنائي ياد آيو:

ڌرتي سڀ ڌوئان، لڙڪن ساڻ لطيف چئي.

هُوءَ جا منهنجن لڙڪن جي وٿين ۾ پيار جا ويران پٽ آباد ڪندي هئي. هُوءَ جا چوڙين جي ڇمڪي ۾ چانڊوڪيءَ جي تڪايل سفرن کي آٿتون ارپيندي هئي ۽ هُوءَ جا ڳچي ۾ پيل منهنجي ڪاري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ڏاڪي جي خاموشيءَ جا راز چاڻندي هئي. منهنجن لفظن مسافرن جي اُن منزلي منزل هئي.

هن مون کي ٽيبل تي ويهي آتيءَ آتيءَ تائين لکندي ڏٺو هو. هن منهنجي ڪورن ڪاڳرن تي پلتايل لفظن جو درياءَ بہ ڏٺو هو ۽ هن مون کي لفظن اڳيان هٿ جوڙيندي بہ ڏسي ورتو هو تڏهن. جڏهن رات جي ستارن جون روشنيون جهيڻيون ٿي وينديون هيون.

هن کي اڄ بہ چٽو پٽو ياد آ. جڏهن آئون هن کي سامهون ويهاري هن جي الاربل اکين جي چپرن تي لفظن جا پرون ٽاڪيندو هوس. هن کي اِهو بہ ياد آ. هن کي اهو بہ ياد آ. جڏهن هن جي رخسارن مٿي ڪا ڪاري رات لهي ايندي هئي. چپن جي بيڙيءَ مٿي ڪو اُداس چنڊ لهي اچي ڪا لالاڻ جهٽي ويندو هو ۽ اجارين اکين ۾ ڪا اميدن جي ڪهڪشان جرمگائيندي هئي. هن جي سونهن پرور اکين تي ڪو غزل سرجي پوندو هو ۽ ائين ئي منهنجي ڪهاڻي جي پڄاڻي ٿي ويندي هئي ۽ اسر ويلا جي رنگن ۾ ٽهڪن جون ڪرمچيون هاري منهنجي ٻانهن تي ننڊ وڃائي ڇڏيندي هئي. پر پر هوءَ پرچائي بہ نٽي پرچي. هن کي الاءِ ڇو اهو پڪ ورائي ويو آ تہ راتوڪي لکيل ڪهاڻي ۾ هن جو نالو منهنجي زندگيءَ سان ڪو تعلق رکي ٿو. هن کي ڪيئن سمجهائجي تہ لکيل ڪهاڻي فرضي ڪهاڻي آ ۽ اُن ڪهاڻيءَ ۾ لکيل نالو بس فرضي نالو آ ۽ اُن نالي سان منهنجو ڏور ڏور تائين بہ ڪو تعلق نہ آهي.

ڏرتي رات بہ رُني هئي دوستو! هن کي مون سمجهايو هو، پرچايو هو ۽ اِهو چئي پاڏايو هو تہ ڏرتي! تون مرتي آن ڏرتي. تون منهنجي ڪل ڪائنات آن، تون ئي منهنجو ساهہ ۽ وساهہ آ. ها مان— ها مان توسان پيار ڪريان ٿو ڏرتي! هنن ڪهاڻين ۾ بس تنهنجو ئي درد پريو اٿم، توتي ئي لکيو اٿم، توکي ئي ارپيو اٿم ڏرتي، ها مان تنهنجي بنا ڪجهہ بہ ناهيان ڏرتي. قسم سان ڪجهہ بہ ناهيان.

—

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

شال سونهن، سک، سورهيائي
سچائي، سنڌ ۾ سات سلامت رهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ليکڪ جا ڇپيل ڪتاب:

⇐ ترتي منهنجي مرتيو (شاعري ۽ نثر)

⇐ ترڳليو ٿي رهيو (رميڊيٽو افسانا)

ليکڪ جا اينڊر ڪتاب:

⇐ "Run over of rights" (حق تلفي متعلق تجزياتي انگريزي ڪتاب)

⇐ "هاءِ زمانا" (گمنام قديم آثارن تي ڊاڪيومينٽريز)

⇐ "اي سنڌ توکي الوداع" (پرڏيهي سفرناما)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

ليکڪ کي مليل ايوارڊ:

- بهترين رپورٽر (ايران تهران ۾) صدر رفسن جاني هٿان ايوارڊ
- سُرڪا موڙ تي سٺو مقالو (سنڌي ادبي ڪانفرنس ڀٽ شاهه) سابق وزيراعليٰ سيد غوث علي شاهه هٿان ايوارڊ
- سنڌ جي سيني يونيورسٽين مان سيرت طيبہ تي مضمون نويسي جو مقابلو کٽڻ تي وي سي مظهرالحق صديقي هٿان ايوارڊ سرٽيفڪيٽ
- بهترين صحافي (مهراڻ آرٽس ڪائونسل) برک فلم اسٽار مصطفيٰ قريشي هٿان ايوارڊ
- نيوز ايڊيٽر (سنڌ جرنلسٽ فورم مٺي) سابق ڊي سي عبدالقادر منگي هٿان ايوارڊ
- بهترين صحافي (پراڻ ثقافتي تنظيم ٽنڊو جان محمد) سابق ڊي آءِ جي سليم واحدي هٿان ايوارڊ
- ريڊيو ڪمپئر (مهراڻ موج بدين) سابق ايم پي اي پير علي بهادر شاهه هٿان ايوارڊ
- بهترين ڪالم نگار (اعلان طالب دل پڌرنامو) سابق وزيراعليٰ سنڌ سيد مظفر حسين شاهه هٿان ايوارڊ
- سٺو اسڪرپٽ رائٽر (ٻڪاري ويلفيئر ايسوسيئيشن بدين) اڳوڻي صوبائي وزير ڊاڪٽر سڪندر منڌري هٿان ايوارڊ
- بهترين ريڊيو سلسلو مٺي منجهه مٺيا (ٽيلنٽ اسپيڪر فورم) خيرپور ۾ سابق صوبائي وزير منظور وساڻ هٿان ايوارڊ
- بهترين ڪالم نگار (مهراڻ سوشل ويلفيئر) سابق صوبائي صلاحڪار عزيز ٻرڙو هٿان ايوارڊ
- بهترين ريڊيو ڪمپئير (مهراڻ ادب سٿ سامارو روڊ طرفان ايوارڊ)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com Scanned with CamScanner

قلم ڪار طرفان عبرت اخبار لاءِ
ڪجهه خاص شخصيتن کان ورتل انٽرويوز

* محترما بينظير ڀٽو سابق وزيراعظم پاڪستان (ٺٽي ۾ جلسي عام جي موقعي تي)
* سائين جي ايم سيد باني جيئي سنڌ تحريڪ (حيدرآباد ۾ مرحوم اعجاز جتوئي جي رهائش گاهه تي)
* سيد عبدالله شاهه اڳوڻو وزيراعليٰ سنڌ (روضه امام علي رضا مشهد ايران)
* شهيد مير مرتضيٰ ڀٽو چيئرمين پ پ ش ڀ (حيدرآباد ريلوي اسٽيشن)
* مولانا فضل الرحمان سربراهه جي يو آءِ (ڪوئيٽا صحافين جي ٽوري دوران)
* اعجاز الحق سربراهه مسلم ليگ ضياءَ (اسلام آباد)
* غلام مصطفيٰ کر اڳوڻو وزيراعليٰ پنجاب (اسلام آباد)
* غنويٰ ڀٽو سربراهه - پ پ ش ڀ (70 ڪلفٽن ڪراچي. پينل ۾ مرحوم ڪبير شاهه ۽ مرحوم سلطان بلوچ)
* رسول بخش پليجو سربراهه عوامي تحريڪ (حيدرآباد)
* ڊاڪٽر قادر مگسي ترقي پسند پارٽي (قاسم آباد: پينل ۾ ڪبير شاهه ۽ سلطان بلوچ)
* وينا شرنگي سربراهه سنڌي سروس آل انڊيا ريڊيو
* چام ساقي سابق صوبائي صلاحڪار (حيدرآباد)
* مرحوما فوزيه سومرو لوڪ فنڪاره (حيدرآباد)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com
Scanned with CamScanner

امين ارباب، سنڌي ادب ۾ هڪ نئين صنف ـ ”ريڊيائي افسانا“ کي ڪتابي صورت جي وجود ۾ آڻڻ جي پيشقدمي ڪئي آهي ۽ اهو هڪ مبارڪ قدم آهي.

امين ارباب جو دستخط پڙهندي، مونکي ان ڳالهه جو شدت سان احساس ٿيو تہ پنهنجي ڌرتي تي هئڻ سبب سنڌ جي اديبن جي ٻولي، هند جي اديبن جي ٻوليءَ کان ڪيڏي نہ مختلف آهي! اُتي آهي سنڌ جي مٽيءَ جي سرهاڻ، گيدوڙن ۽ ڦارون جي چشڪيدار چاشني، صوفي شاعرن جي مَدمستي ۽ سُرُور، سنڌوءَ جي پاڻي جي پاڪيزگي ۽ رواني، شاهه جي سورمين جي حقيقي عشق جي منظرڪشي ۽ بيجل جي چنگ جو تال، ليـ ۽ موسيقي ـ ها، امين جي ٻوليءَ ۾ اهي سڀ خاصيتون، خصوصيتون ۽ ڳڻ آهن.

امين پنهنجي ڌرتيءَ سان بي انت پيار ڪيو آهي. هن پنهنجو قلم، ديش پريم جي جذبي ۾ ٻوڙي ٻوڙي لکيو آهي. اڪيچار ڪهاڻين مان اهو پيار ليئاڪا پائي ٿو. پرديش ۾ رهندڙ سنڌي چوي ٿو، ”نازڪ ۽ نفيس هٿن ۾ جرڪندڙ گلاسن جو منڙو احساس تہ هتي ماري ٿو، پر جيجل جي ولوڙيل لسي ۽ مکڻ جي چاٽي جي آغوش ۾ لهي ويندڙ خمار جا پل سواءِ سنڌ جي هتي نٿا لڀن، دوست!“

امين جون چند ڪهاڻيون، ماءُ، پيءُ، ڀاءُ، ڀيڻ جي پوتر ۽ نِسوارٿي (غيرمطلبي) پيار تي ٻڌل آهن مگر هر هڪ ڪهاڻي ڏکدائي پڇاڙيءَ تي اچي تي رسائي ۽ من ڏکي جذبي هيٺان دٻجي وڃي ٿو. امين جا سڀيئي ڪردار آدرشي ڪردار آهن.

ـ ريتا شهاڻي

پونو (ڀارت)

ISBN: 978-969-9329-73-9

kaptan abro

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

Scanned with CamScanner

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي ٻوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ ڀڪيڙ کي وسيع ڪرڻ آهي ۽ پڻ دنيا سان گڏ سنڌس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، ڇو تہ تاريخ هميشہ انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي ٻوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي ٻوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ ناياب ورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نہ رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آسانيءَ سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.

اسان جي خواهش هئي تہ سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آسانيءَ سان آن لائين پڻ پڙهي سگهجي.

۽ اهو سڀ ”سنڌ سلامت ڪتاب گهر“ ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو. اميد تہ سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نہ صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو پورو ساٿ نڀائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ اپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book